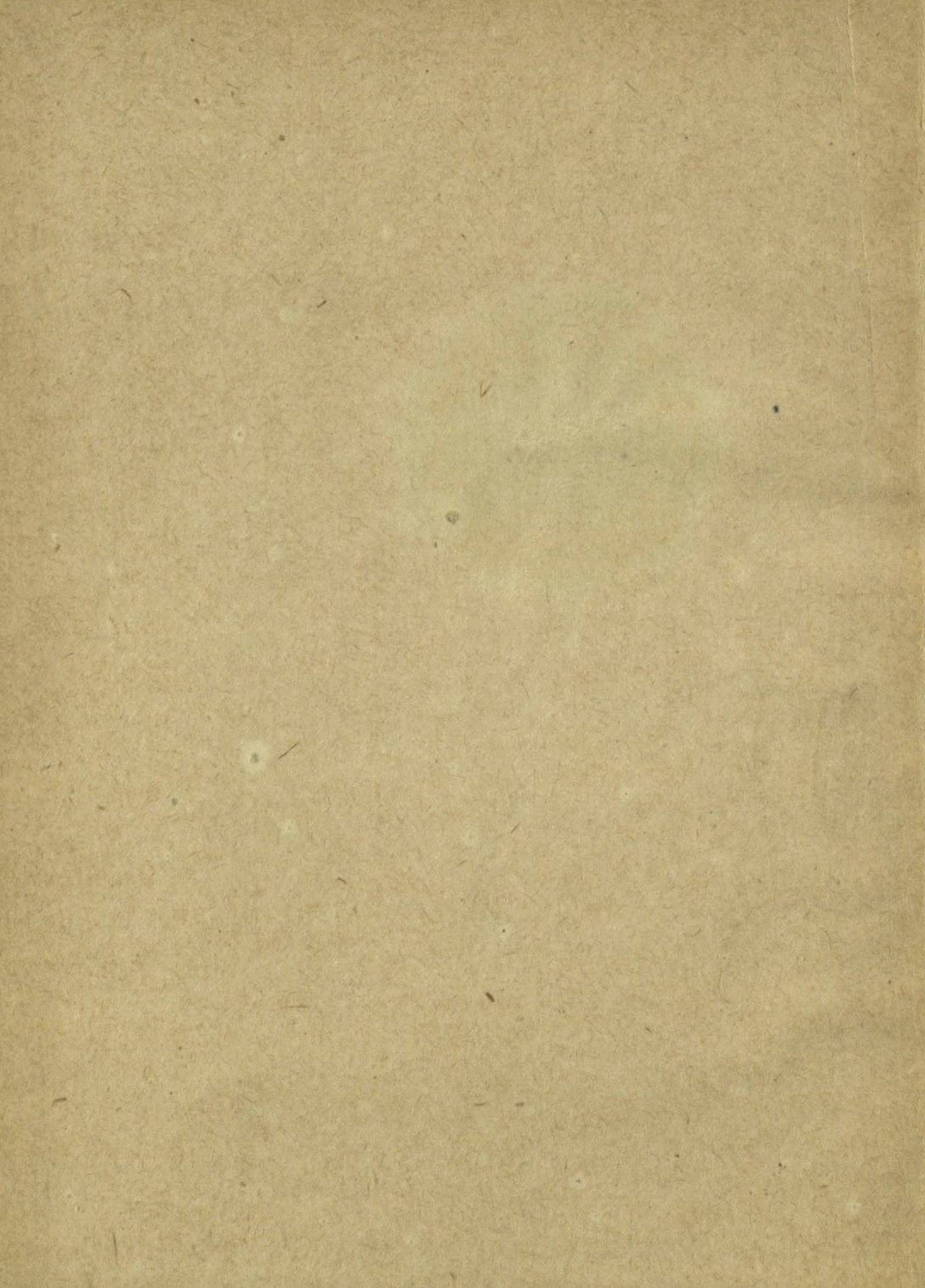

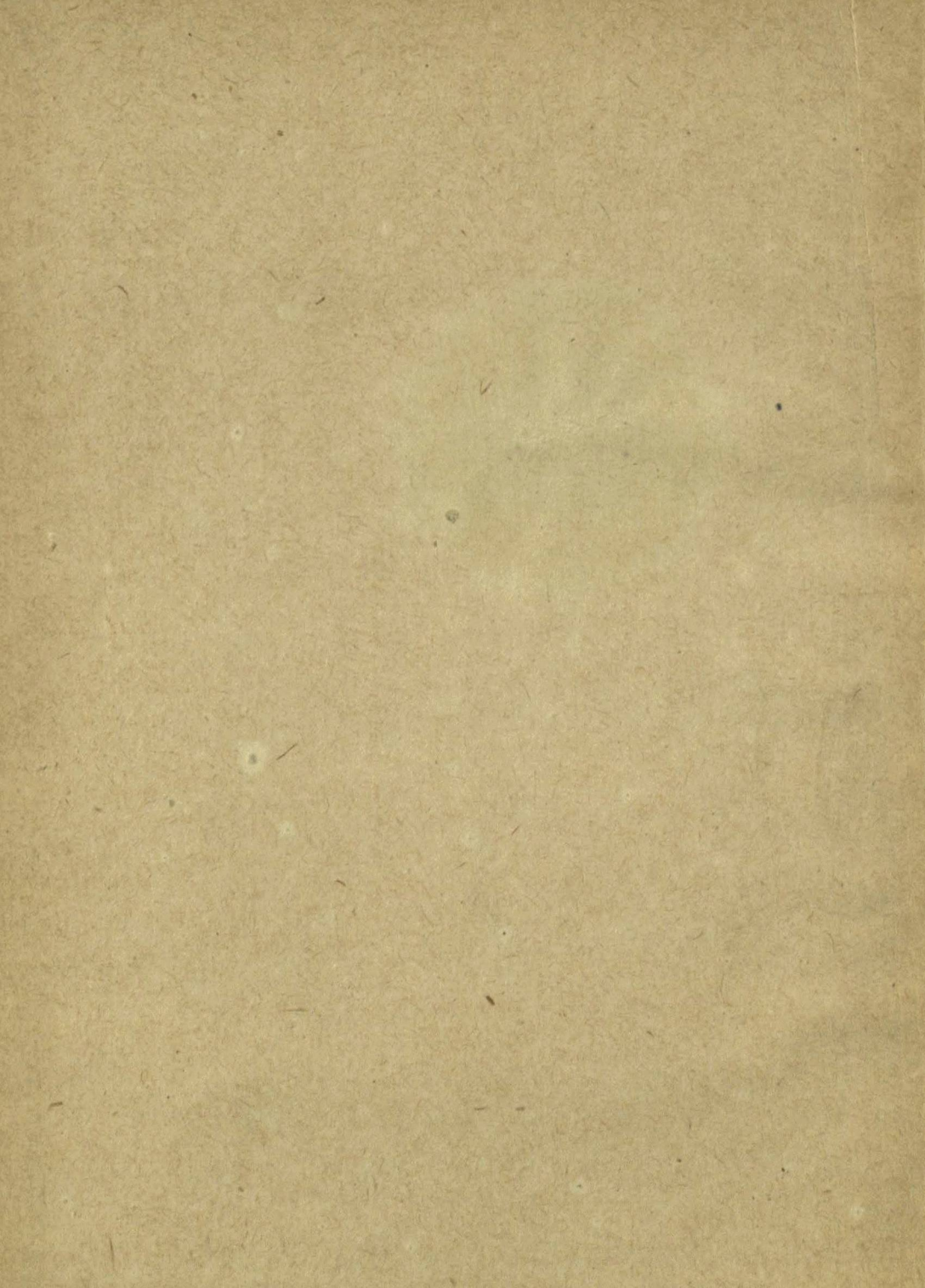
А. толстой

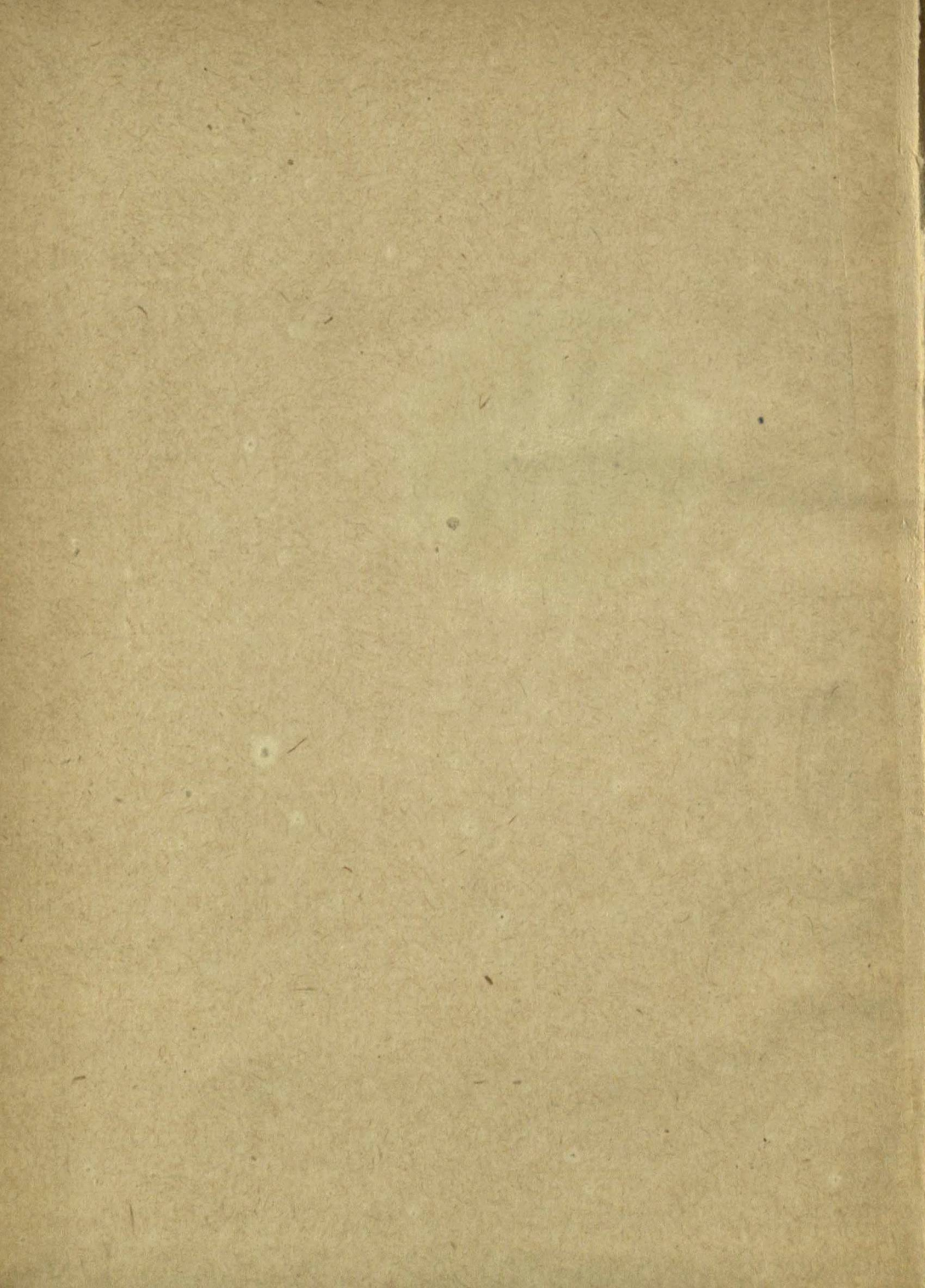

Алтын Күзек
алай

БУРАТИНОНАҢ
ползан нимелер

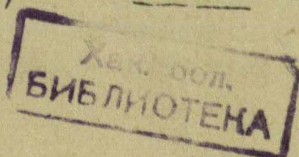

А. толстой

АЛТЫН КЛҮЗЕК

АЛАЙ

БУРАТИНОНАҢ КОЛҒАН НИМЕЛЕР

ХАКАСИЯНЫҢ КНИГА ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫ
АБАКАН—1962

Пу кннганы
Толстая
Людмила Ильиничнаа
чарытчам

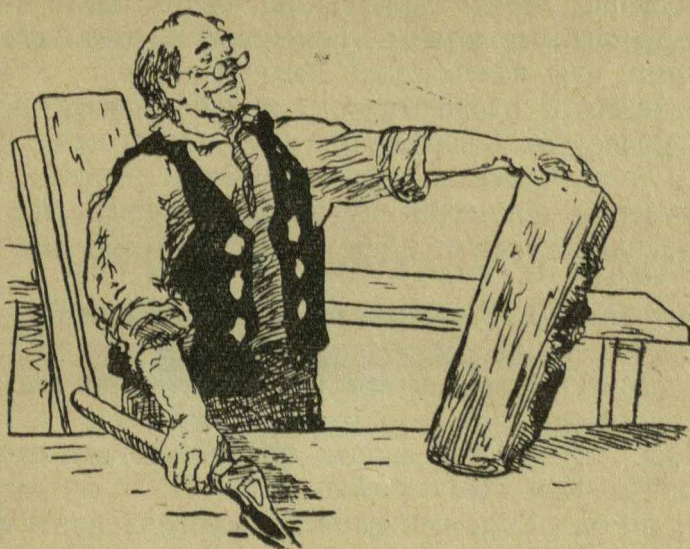
СӨС АЛНЫ

Мин кичігде, — хачан-хачанох, — пір кннга-
чах хығырғам: ол кннгацах „Пиноккио, алай
ба ағас көклөнең полған нимелер“ тіп адал-
ған (ағас көклө итальянецтер тілінең бура-
тино).

Мин Буратинонаң полған хынығ нимелер-
ні арғыстарыма, хызыцахтарға паза оолағас-
тарға чоохтаңаңмын. Кннгацах чіт парған,
аннаңар мин полған на сай пасха оңдайнаң
чоохтаңаңмын, кннгада чох таа полған ни-
мелерні сағынып таап чоохтаңаңмын.

Нинче-нинче чыл иртіп парғанда, мин, иргі
нанчым Буратиноны сағызыма киіп, сірер-
ге, хызыцахтар паза оолағастар, ағас кизічек-
тің хынығ историязын чоохтап пирерге ча-
ратчам.

Алексей Толстой.

**Столяр Джузеппенің холына кізі
табызынаң сыытапчатхан
полено урун парған**

Хачан-хачанох Средиземнай талайның хазында Көк Пурун солалығ кірі столяр Джузеппе чуртаан.

Пір хатап аның холына хысхыда пес одынчаң олаңай полено урун парған.

— Хомай нимес ниме,—Джузеппе поэның ал-нынча чоохтанған,—мынынаң стол азағын даа ит сарларға чарирчых...

Джузеппе, пағнаң сарылған очкилерін кизіп, анын очкилері иргөк полғаннар, поленоны холында айлах-тандырып, аны палтычаанан чазап сыххан.

Че чазап ла пастирынаоң, кемнің-де уғаа нискечегес ўнічее сыхтабысхан:

— Ой-ой, чахсы идіп, ағыринчах!

Джузеппе, очкилерін пурнуның узынзар чылдырып, узанчаң туразын ибіре харағлаан,—пір дее кізі чоғыл...

Ол тахпайлығ корзиназар хайбаңнаан,—пір кізі чоғыл.

Ол пазын ізіктең сығара сунған,—тасхар даа кізі чоғыл...

„Нббс мағаа истіл парды полар?—сағын салған Джузеппе.—Кем сыхтады ни зе?..“

Ол, пазох палтычаан алып, пазох поленоны сапхан...

— Йо, чоохтапчам ноза, ағырча!—ылғабысхан нискечек ўнічегес.

Амды Джузеппе уғаа тың ўрўк парған, очкилері дее тирлеп парғаннар... Ол, турадағы прай пулуннарны көрглеп, пессер кіріп, пазын хыйын тудына, тру-базар илееде көрген.

— Пір дее кізі чоғыл...

„Алай мин, пірее киліспес нимес суғ ізіп, хулахтарым соолапча ба?“—сағынған Джузеппе поэның алынча...

Чох, ол пўўн киліспес ниме іспеен. Джузеппе, сала амырап парып, струзын алып, масхачахнаң струстың соонаң сабысхан, аның пычағы синінче сығара ползын тибес, поленоны столға салып, олох ла струстап сыххан...

— Йо, йо, йо, йо, хайди полчазар, сірер ноға чымчылапчазар?—ніскечек ўнічек чабал сыхтабысхан...

Джузеппе, струзын түзірібізіп, төдір-төдір пастырып, анаң полға одыра түскен: ніскечек табызах полено істінең килчеткенін сис салған.

Джузеппе чоохтанчатхан поленоны поэының арғызы Карлоға сыйлапча

Ол туста Джузеппезер аның иргі нанчызы Карло аттығ шарманщик кірген.

Хачан-да Карло, чалбах хырлығ слепеліг олаңай шарманка тудына, город сай чөріп, ыр ырлап, музыка ойнап азыранчаң.

Амды Карло кирі, ағырығ, аның шарманказы хачанох сайал парған.

— Изен, Джузеппе,—мастерскойзар кіріп, чоохтанған ол.—Ноға син полда одырчазың?

— Мин, мин кічичек сурубычах чідірібістім... Че ырах чөрзін ар ол!—нандырған Джузеппе, поленозар хыртаңнап.—Син чи, иргі нанчы, хайди чуртапчазың?

— Хомай,—нандырған Карло.

— Хайди азыран парыбызарымнаңар ла сағысха түсчем... Син дее мағаа полызарчыхсың, чөп пирерчіксің...

— Ниме зе, аар нимес,—өріністіг теен Джузеппе, анаң поэының алнынча сағын салған: „Мин пу айна поленодаң сағам азырылимдах“.

— Ниме зе, тігіне көрдек—столда манат полено чадыр, аны син, Карло, алып, ибінзер апар...

— Эх-хе-хе,—Карло, сағысха түзіп, нандырған,—анаң чи? Мин поленоны ибімзер ал килем, минің турачаамда пес тее чоғыл ноза.

— Мин сағаа чахсы ниме чоохтапчам, Карло... Пычах алып, пу поленодаң көклө чазап ал, анаң аны өң-пасха кўлкістіг чоохтар чоохтирға, сарнирға паза плесет саларға ўгредіп ал чөрерзің иб сай. Син іди тілім іпекке, стакан арағаа ахча тоғынып аларзың.

Ол туста полено чатчатхан чирдең көгліг ўнічек сыңылаан.

— Уғаа чахсы сағынчазың, Көк Пурун!

Джузеппе пазох хорыхханынан сірлес сыххан, Карло, тізен, таңнап киліп, ибіре-сибіре хайбаңнаан,—табыс хайдаң истілче?

— Че, Джузеппе, чөп ўчўн спасибо. Хая, пир ар поленоңны.

Джузеппе, анчада поленоны хаап, сала маңзыри аны нанчызына пирген. Таң хыя пирген ме, таң полено позы холдаң сустынып па, Карлоның пазына тееп парған.

— Ах, синің сыйиң андағ ноо!—тарынып хысхырған Карло.

— Пыром чоғыл, нанчы, мин сағаа теңмеем.

— Андағда мин позым пазымны саап алдым ни зе?

— Чох, нанчы, хынза, полено позы сині сапты полар.

— Чойланма, син саптың...

— Чох, мин нимес...

— Мин пілченмін, Көк Пурун, син ізечізің, ағаа хоза син чой кізі полтырзың,—нандырған Карло.

— Ах, син хырысчазын!—хысхырған Джузеппе.—
Чедек, чағын килдек!..

— Позың чағын чөр, мин сині пурнуннан хабам!..

— Апсахтар, пурдайзып киліп, удур-төдір хабыс
сыхханнар. Карло Джузеппенің көк пурнуна чапсын-
ған. Джузеппе Карлоның хулахтары хыринда өскен
хыр састарына чапсынған.

Аның соонаң олар удур-төдір манатап хандырла-
за парғаннар. Столдағы сыңылдос үнічек ол туста
сыңырап көкіткен:

— Чахсылаан арах, чахсылаан арах тудыныбыс!

Апсахтар майығып, тынастап сыхханнар. Джузеппе
чоохтанған:

— Че, чарас салаң ма, таң...

Карло нандырған:

— Че чәгир за, чарас салаң...

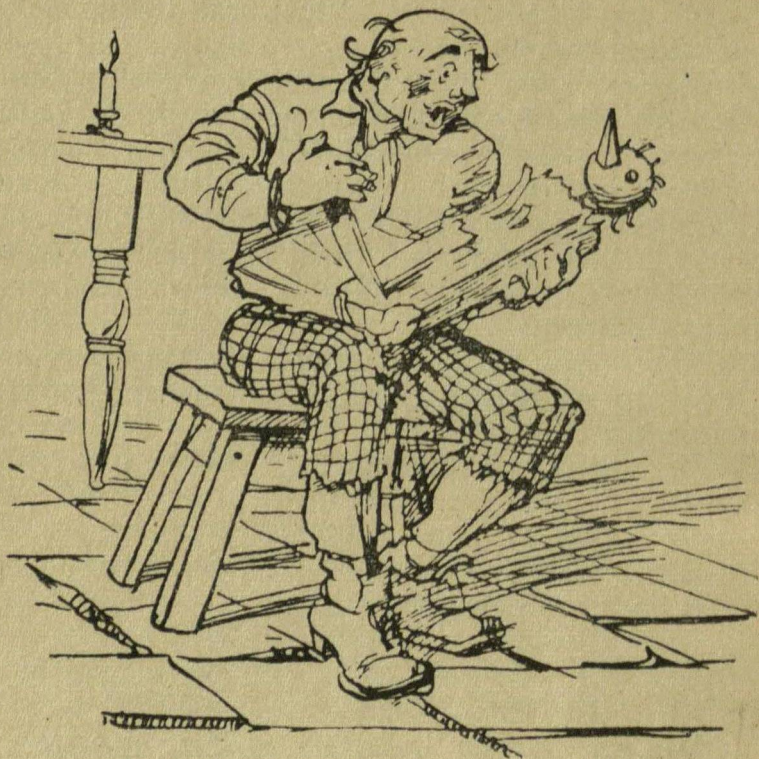
Апсахтар охсаныс салғаннар. Карло, поленозын
холтыхтанып, ибінзер чөрібіскен.

Карло, ағас көклө идін, ағаа Буратино ат пирче

Карло пасхынчах алтындағы турачахта чуртаан,
анда тоғыр стенедегі сіліг пестен пасха ниме чох
полған.

Че сіліг пес, пестегі от, огта хайнапчатхан тимір
хазанах, сын нимес полған,—олар иргі исте хоостал-
ған полғаннар.

Карло, турачахха кіріп, азағы чох стол хырин-

Кинетін пурун, сөбіп, бс сыххан...

дағы чалғыс одырчыхха одырып, поленоны прай саринаң айлахтандырып, пычакхнаң көклө чазап сыххан.

„Хайдағ ат пирем мин ағаа?—сағынған Карло.— Мин аны Буратино тіп адап салим. Ол ат мағаа часка ағылар. Мин пір семьяны пілчеңмін—оларны прайзын Буратино адачаңнар: пабазы—Буратино, ічезі—

Буратино, олғаннары—Буратиноларох... Олар прайзы көгліг чуртачаннар...”

Иң пастағызын ол поленода састар чазаан, анаң—хамаан, соонаң—харахтарын...

Кинетін харахтар, постары азылып, Карлозар хази көргеннер...

Карло, чочаанын пілдіртпин, иркелеп сурған:

— Ағас харағастар, сірер минзер ноға піди пасхачыл көрчезер?

Че көклө тапсабаан,—аның ахсы чох полған,—хынза аннаңар чоохтан полбаан полар. Карло наахтарын чазаан, анаң пурнун—оланай пурунны...

Кинетін пурун, сөбіліп, өс сыххан, уғаа узун, чітіг пурун пол парған, Карло аны көріп чөпсінмеен:

— Чахсы нимес, узун...

Анаң пурнуның узын кис сыххан. Че пасхачыл ниме пол сыххан.

Пурун, айлахтанып, холдаң хыя чачырап, ідөк узун-узон, прай нимені истерге-пілерге хыначы, хайдағ полған, андағ устығ пурун халған.

Карло ахсын чазап сыххан. Че иріннерін не чазирынаң,—ахсы сах андох азыл парған.

— Хи-хи-хи, ха-ха-ха!

Анаң кічичек хызыл тіл, сығара хонып, аны ирізіп сохтан сыххан.

Карло, аның сохтанғанына көрбин, чазанған, кисклеен, киртклеен. Көклөге ээгін, мойнын, иңнілерін, көксін, холларын иткен...

Че түгенчі салаазын чазап тоозарынаң, Буратино мунзурухтарынаң Карлоны тас пазынаң сапхлаан, чымчылап паза хылчыхтап сыххан.

— Истек пеер,—Карло хатығланып чоохтанған,—

мин сині ам даа идіп тооспаам, че син, тізен, сохтан сыхтың... Мыннанар ниме полар... А?..

Ол Буратинозар хатығланып көрген. Буратино кўскени осхас тегілек харахтарынаң идөк Карло па-базын андаан.

Карло ағаа тахпайнаң улуг табанның узун азах-тар ит пирген. Анаң, тоғызын тоозып, ағас оолағас-ты, чөрерге ўгредер ўчўн, полға турғысхан.

Карло, сағысырап, аның соонаң пастырған:

— Эй, сох оолағас, айлан!..

Чидіп ал аны! Буратино тасхар, хозан на чіли, чўгўрген, аның ағас табаннары ла тастарча „тўк-тўк, тўк-тўк“ полып кўзўреп парған.

— Тудыңар аны!—хысхырған Карло.

Иртіп париған чон, чўгўр париған Буратиноға холнаң көзидіп, хатхырысханнар. Улица пірікчеткен орында ирін сағалын сіліг иде толғаан ўс пулунның слепе кискен пөзік, чоон полицейскай турчатхан.

Ол, чўгўріп одырған ағас кізічекті көр салып, таза пасхан азахтарынаң прай улицаны тулғабысхан. Буратино аның азахтары аразынча чўгўрерге хынған, че полицейскай, аның пурнунаң хаап алып, Карло па-ба читкенче іди тутхан...

— Че, тохтадах, мин сағаа сыданарбын,—тынастап ала чоохтаан Карло, Буратиноны куртказының ізебіне суғарға полып...

Мындағ көгліг кўнде прай чон көзіне Буратиноның куртка ізебінде тоңхар чадары килбеен,—ол, Карлоның холынаң сығара толғанып, чирге сегірібізіп, өліг полып сўмеленібіскен...

— Ай, ай,—чоохтанған полицейскай,—кирек хомай осхас!

Иртіп париған чон чыылыс сыххан. Чатчатхан Буратиноны көріп, пастарын чайхааннар.

— Хайран палачах, хынза, өзөк парған полар,— чоохтанғаннар піреелері...

— Карло аны өліге кире сох салған,—чоохтанғаннар пасхалары,—пу кирі шарманщик чахсы кізі полып хылынча, сын киректе ол чабал, тарынчах кізі...

Прай ол чоохтарны истіп, полицейской, хайран Карлоны мойдыриинаң хаап, полиция пөлиннзер апарған.

Карло, маймахтарынаң тозын пурладып, прай чонға искире өстеен:

— Ох, ох, пу ағас оолғычахты позымның чобаана иттірбін!

Улицада кізі халбаан аразында Буратино, пурнун көдіріп, аар-пеер хайбаңнап, сегіріп-сегіріп, ибінзер чүгүрібіскен...

Чоохтанчаң Сығыртхос Буратиноға маңат чөп пирче

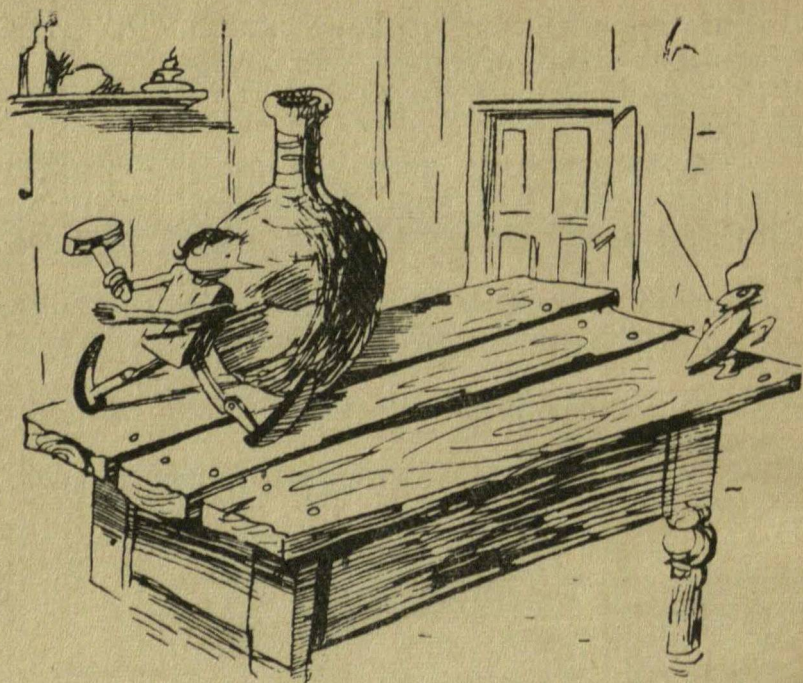
Буратино, пасхыс алтындағы турачахха чүгүр ки-
ліп, одырчих азағы хырина түкледө чат салған:

— Паза чи ниме сағынып алчаң за?

Ундубаңар, Буратино төріп пастағы ла күні пар-
чатхан. Аннаңар кічишек үчүн аның сағызы хысха-
чах ла, ырах нимезек ле полған.

Ол туста истіп салған:

— Крри-крри, крри-крри, крри-кри...

*Ах син, чүе частыҥ тараканычах-хуртычах!—хысхырған
Буратино.*

Буратино, турачахты ибіре-сибіре көріп, хайбан-
наан.

— Эй, кемдір мында?

— Минмін мында,—крри-кри...

Буратино сала тараканға тōй, че паза сарысха-
ни осхас хуртты оңнап салған. Хурт, пес ұстүндегі
стенеде одырып, көөлче сығырчатхан,—крри-кри. Ол,
сўлейке осхас харахтарынан көріп, сағалахтарын ти-
біретчеткен.

— Эй, син кемзің?

— Мин Чоохтанчаң Сығыртхоспын,—нандырған ол,—пу комнатада чўс артиинаң чыл чуртап парим.

— Ээзі мында минмін, пар мыннаң хыя.

— Чарир, мин парыбызам, чўс чыл чуртап салған комнатамны тастирға аястығ даа полза,—нандырған Сығыртхос,—че, мин парғалахта, син тузалығ чөп истіп ал.

— Кірі сығыртхостың чөптері мағаа кирек чоғыллар...

— Ах, Буратино, Буратино,—чоохтаан сығыртхос,—сохтама, Карлоның сөзін ис, кирек чохта ибдең чўгўрбе, таңдадаң сығара школаа чөріп паста. Андағ минің чөбім. Іди итпезең, синің хониин аар, хорғыстығ полар. Синің чуртың ўчўн мин өлген хуруг сеекті дее пирбеспін.

— Ноға?—сурған Буратино.

— Көрерзің—ноға,—нандырған Чоохтанчаң Сығыртхос.

— Ах, син, чўс частығ тараканычах-хуртычах!—хысхырған Буратино.—Мин хорғыстығ чуртасха уғаа тың хынадырбын. Таңда тан сала чарызох, мин ибдең чўгўрібізем—сиденнерге сығарға, хус уяларын сайбирға, оолағастарны ирізерге, адайларны, хоосхаларны хузурухтарынаң ал чөрербін... Мин аннаң пасхачыл ниме сағынып аларбын!..

— Аястығзың син мағаа, Буратино, аястығзың, ачығ харах чазын төгерзің син.

— Ноға?—пазох сурған Буратино.

— Синің ағас пазыңның сағызы чоғыл, ана аннаңар мин сині аяпчам.

— Анчада Буратино, одырчыхха сегіріп, аннаң

столға сегіріп, масхачах хаап алып, аны Чоохтанчан Сығыртхостың пазына тастабысхан.

Сағыстығ кири Сығыртхос, аар тыныбызып, сагалларын тибіредіп, пес кистінзер чыл парыбысхан,—пу комнатадан санай чөрібіскен.

***Буратино поэзияның хысха сағызы
үчүн сала өлбинче.***

***Карло паба өңніг чачыннаң ағаа
кип-азах итче паза азбука садып
ал пирче.***

Пасхыс алтындағы турадан Чоохтанчан Сығырт-⁸хос парыбысхан соонда, уғаа эрістіг пол парған. Күн уғаа узун полған. Буратиноның харнында ідөк эрістіг полған.

Хараан нуубызып, табахта пызырған танахты кинетін көр салған.

Табырах хараан азыбысхан,—табахтағы танах чох пол парған.

Ол хараан пазох нуубысхан,—аба чистегінен хайнатхан варенье аралаан потхылыг табахты көр салған.

Хараан азыбысхан,—аба чистегінен хайнатхан варенье аралаан потхылыг табах чох пол парған.

Анчада Буратино пілінген, аның азыранары уғаа тың килче.

Ол, пессер чүгүр киліп, пурнун отта хайнапчатхан хазанахха суғыбысхан, че Буратиноның пурну хазанахты өтіре сазыбысхан, пілчебіс нөзе, ол песті,

отты, тўдўннi, хазанахты чох чурттыҕ Карло иргi исте хоостаан полған.

Буратино, пурнун сығарып, тизиксер көрген,—хоостаан истiң кистiндегi стенеде улуг нимес iзiгеске тўйй ниме көрiнген, че ол прай iрiмчiкнең туу тар-тыл парған, ниме парын чахсы көр полбассың.

Буратино прай пулуңнарны көрглеен,—хатып парған iпегес алай хоосха кимiрген таңах сўйгi табыл парбазын тiп.

Че чох чурттыҕ Карлоның чiчен нимезi пiр дее чох полған!

Кинетiн ол тахпайлыҕ корзинада таңах нымырхазын көр салған. Аны хаап алып, көзенек алнына салып, пурнунаң кибегiн талап алған.

Нымырха iстiнең нiскечек унiчек истiлген:

— Спасибо, ағас кiзiчегес!

Талалған кибектең хузурух орнына тўктiг паза көглiг харахтыҕ таңах палачағы сых килген.

— Анымчох! Таңах iчем минi сиден хазында хачанох сағыпча.

Таңах палачағы көзенектен сығара сегiрiбiскен,—көр ле халғаннар.

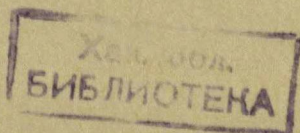
— Ой, ой,—хысхырыбысхан Буратино,—азыранарым килче!..

Кўн хайди полза тоозыл парған. Турада харасхы полыбысхан.

Буратино, пес хыринда одырып, астаанына кўйлче хырсап сыххан.

Ол көр салған—пасхыс алтында пол алтынаң чоон пас көрiн парған. Анаң, чыс тартып ала, хысхачах азахтыҕ, пора аң сых килген.

Ол, манзырабин, тахпайлыҕ корзиназар пастырған,

ағаа кіріп, чыстап, тарынып ала, тахпайларны сығдыратхан. Ол Буратино талаан нымырханы кілеен полар, хынза.

Соонаң ол, корзинадаң сығып, Буратинозар пас-тыр килген. Полған на саринда төрт узун сағаллыг хара пурнун аар-пеер айландырып, аны чыстаан. Буратинодаң чічең ниме чыстанмаан,—ол узун ніскечек хузуруғын субарадып, хыя чөрібіскен.

Че хайди аны хузуруғынаң хаппас! Буратино аны сах андох хаап алған.

Пу Шушара тіп кірі тарынчах улуг кўске полтыр.

Чочаанынаң ол, Буратиноны сөзіре, көлеткі чіли, пасхыс алтынзар атыххан, че ағас оолағастың хорых парғанын көр салып, нандыра айлан киліп, аның тамаан үзе киртербін тіп, чабалланып, Буратиноға чап-сынған.

Амды, тізең, Буратино хорых парған, кўске-нің соох хузуруғын позыдыбызып, одырчыхха сегірген. Кўске—аның соонаң.

Ол одырчыхтаң көзенек алнынзар сегірібіскен. Кўске—аның соонаң.

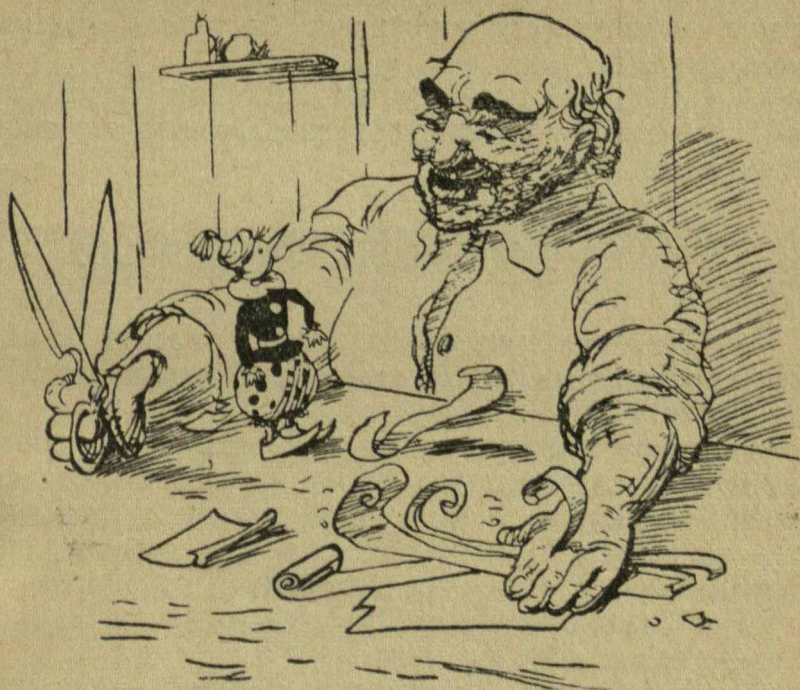
Көзенек аднынаң ол прай тураны тобыра столға сегірген. Кўске—аның соонаң... Мында, столда, ол, Буратиноның тамаана чапсынып, анаң аңдара пазып, тізінең ызырып ала, полға сегірген, анаң пасхыс алтынзар, пол алтынзар сөзір сыххан.

— Карло паба!—хысхыарға маңнанған Буратино.

— Мин мындабын!—нандырған өтіг табыс.

Ізік азыла түскен, Карло паба кір килген. Азағынан ағас маймағын суура тартып, кўскезер тастабысхан.

Шушара, ағас оолғычахты позыдыбызып, тістерін хычырадып ала тизібіскен.

— Карло паба, — чоохтаан Буратино, — мин азбука чох
школаа хайди парам за?

— Ана сохтаныс нимее ағылча! — Буратиноны пол-
даң көдіріп, кібіренген Карло паба. Аны ибіре-сибіре
көрглеен, пүдін ме, чох па. Аны хойнына одыртып,
ізебінең муксунах сығар киліп, арыглаан.

— Ма, чи!..

Буратино өзік парған тістерінең муксунға тыын-
ған, аны хычырада тайнап, чіп салған. Анын соонан

Карло пабаның сағалы узун иде ӧс парған наағына игел сыххан.

— Мин сағыстыҥ-сағыстыҥ поларбын, Карло паба... Чоохтанчаң Сығыртхос школаа чӧр тӧп чоохтаан мағаа.

— Чахсы чӧп, кичичегес.

— Карло паба, мин чалааспын, ағастаң идӧлгебӧн нӧзе, — школада оолғычахтар мағаа хатхырызарлар.

— Эге, — чоохтанған Карло, сағалы иледе ӧс парған ээгинӧн алтын тырбанып. — Син сынны чоохтадың, кичичегес!

Ол, лампа тамызып, хыпты, клей паза ӧңнӧг чачынның кизегестерӧн алған. Кӧрең чачыннаң курткачах кизӧп чапсырған, чарых ноған чачыннаң станычахтар ит пирген. Иргӧ тӧрейдең маймах паза иргӧ носкидең пӧрӧгес, чачахтыҥ колпагычах ит пирген.

Прай аны Буратиноға кизӧрген:

— Че кис чӧр пу киптӧ!

— Карло паба, — чоохтанған Буратино, — мин школаа азбука чох хайди парарбын за?

— Эге, син сынны чоохтадың, кичичегес...

Карло паба нӧткезӧн тырбанған. Чалғыс иргӧ куртказын иннӧне тастап, тасхар сых парыбысхан.

Ӱр ниместең айлан килген, че куртка чох. Анын холында улуҥ буквaлыҥ паза хоос сомныҥ книгачах полған.

— Карло паба, синӧн курткан хайдадыр за?

— Курткамны садыбысхам... Хайди полбас, иди дее чӧргеибӧн. Син не чурта хазых-тӧрӧг.

Буратино Карло пабаның ирке холларына пурнунаң игелген.

— Ёгренип, ёзип алзам, сағаа пiр муң наа куртка-лар ал пирем.

Буратино анын чуртазындағы пастағы иирде, аны чоохтачаң Сығыртхос ёгреткен чили, сохтанмин чур-тирға прай кўзiнен харасхан.

Буратино, азбуказын садьп, кёклёлер театрына билет алча

Иртен иртёк Буратино, азбуказын сумкачаана су-гып, сегiрiп-сегiрiп, школазар чўгўрiбiскен.

Чол париғанда ол лавкадағы тадылығ нимелерзер-дее—мётке мак чачып иткен ёс пулуңнығ пряниктер-ге, тадылығ халазычахтарға, ағас пазына iлдiрген та-дылығ петуғастарға даа кёрбеен.

Ол чачыннаң иткен чылан позытчатхан оолғычах-тарзар даа кёрерге хынмаан..

Улицаны тоғыр кисчеткен Базилио хоосханы ху-зуруғынаң тартарға чарирчых. Че Буратино ағаа даа теңмеен.

Школаа нинче чағын пастырған, анча чағын Сре-диземнай талайның чарында кёглiг музыка ойнаан.

— Пи-пи-пи,—сыңыраан флейта.

— Ла-ла-ла-ла,—ырлаан скрипка.

— Дзинь-дзинь,—сығдырасханнар чис табахтар.

— Бум!—сапхан барабан.

Школаа оң саринча парарға кирек, музыка сол саринда истiлген. Буратино сўрнўк сыххан. Азахтары талайзар постары айланғаннар, анда истiлчеткен:

— Пи-пи, пиинии.....

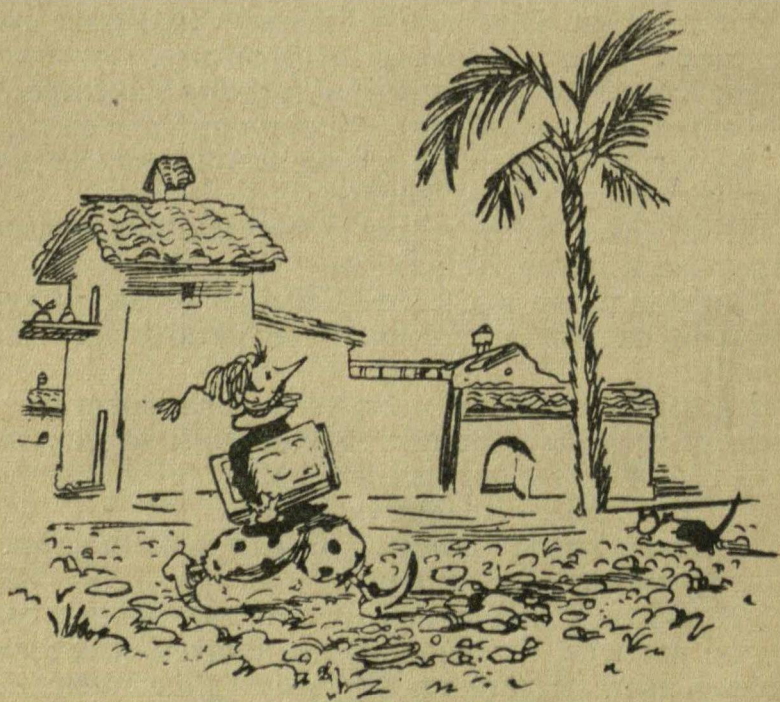
— Дзин-ла-ла, дзин-ла-ла...

— Бум!

— Школа пір дее чирге парбас,—истілдіре чоохтан сыххан пос алынча Буратино,—мин сала көріп ле, истіп ле алып, школазар чүгүрібізем.

Прай күзін салып, талайзар чүгүрген. Ол өң-паса, талай чилине саптырчатхан флагтарнаң хоосталған иснең иткен балаганны көр салған.

Балаганнын үстүнде плесет салып, төрт музыкант ойнапчатхан.

Буратино, сегіріп-сегіріп, школазар чүгүрібіскен

Алтында кўлінген сырайлығ чоон чача билеттер сатчатхан.

Ізік хыринда көп чон турчатхан—оолғычахтар паза хызычахтар, солдаттар, лимонад сатчаңнар, кічи-чек пала көдірген ипчілер, өрт узурчаңнар, почтальоннар,—прайзы, прайзы улуғ пічікті хығырчатханнар:

КӨКЛӨЛЕР ТЕАТРЫ

ЧАЛҒЫС ЛА ОЙЫН

Маңзыраңар!

Маңзыраңар!

Маңзыраңар!

Буратино пір оолғычахтың ниинен тартхан:

— Чоохтанардах, чахсы идіп, кірчең билет нин-чеге турча?

Оолағас, маңзырабин, тізін тобыра нандырған:

— Төрт сольдо, ағас кізічегес.

— Сірер истіңердек, оолағас, мин ибде ахча сух-чаң сүмеечеемні ундуп салтырбын... Сірер мағаа өдіске төрт сольдо пирерчіксер бе?

Оолағас аны нимее салбин сығырыбысхан:

— Алығ кізіні таптың!..

— Минің көклө театрын көрерім уғаа даа тын килче!—харах чазы тобыра чоохтанған Буратино!—Минің сіліг курткачаамны төрт сольдоға алыңардах...

— Чачыннан иткен куртканы төрт сольдоға? Алығ кізіні кіле.

— Че андағда минің сіліг пөриичеемні...

— Синің сіліг пөриичеемнен сирестер ле тударға чарир... Алығ кізіні тап.

Буратиноның пурну даа тооп парған—ол театрға парарға уғаа тың хынған.

— Оолағас, андағда төрт сольдоға минің наа азбукам алып алыңар...

— Сомычахтың ба?

— Сіліг сомычахтың паза улуғ буквaлығ.

— Че, хая, ал пеер,—чоохтанған оолах, азбуканы алып, хыныхсыбин төрт сольдо санап пирген.

Буратино, кўлінген сырайлығ чоон чачазар чўгўр киліп, сыххтаас ўннең сыңыраан:

— Истінердек, мағаа көклө театрының чалғыс ла ойынына пастағы рядта билет пирінердек.

Ойын көзітчеткен көклөлер Буратиноны танып салчалар

Буратино, пастағы рядта одырып, чабых көзеңер өрініп көрген.

Көзеңеде сегірісчеткен кізічектер, хара маскалығ хызычахтар чылтыстығ пөріктер кискен, сағаллығ хорғыстығ кізілер, пурнулығ паза харахтығ кўн, блинаа ла төйи паза пасха даа хынығ сомычахтар хоосталған полғаннар.

Ўс хати саң сабарларынан, көзеңе көдіріл парған.

Улуғ нимес сценаның оң паза сол сариларынан хатығ чачыннан иткен ағастар турчатханнар. Оларның ўстўнде ай кибірліг фонарь хызылтыр, ол ай көріндесте чалтырап турған. Көріндесте ватанаң иткен алтын пурунның ікі хуу чўс чөргеннер.

Хатығ чачыннан иткен ағас кистінең узун нінніг узунох ах көгенек кискен кічи́чек кізі́чек сых килген.

Аның сырайы тіс чуғчан порошок осхас ах пудранан сүртілтір.

Ойын көрерге чыылған чонға пазырынып, ол көө-саа чох чоохтанған:

— Изеннер, минің адым Пьеро... Піс сағам сіерге мындағ аттығ ойынны көзідербіс: „Көк састығ хызычах, алай ба Отыс ұс ниткелес“. Мині ағаснаң соғарлар, сырайымнаң сабарлар, ниткелирлер. Пу уғаа кўлкістіг ойын...

Чачыннаң иткен пасха ағас кистінен прай клеткалығ кип кискен, шахмат чардызы осхас пасха кізічек сығара салған.

Ол чыылған чонға пазырынған:

— Изеннер, мин Арлекинмін.

Анаң ол, Пьерозар айланып, аны наағынаң ікі хати тазылада саба тартхан, анзының наахтарынаң пудра пурлап түскен.

— Син, сағызы чох, ноға ылғапчазың?

— Мин ипчі аларға хынчам, аннаңар мағаа көгліг нимес,—Пьеро нандырған.

— Син ноға ипчі албаазың?

— Алар хызым миннең тизібіскен...

— Ха-ха-ха,—эреп сыххан Арлекин,—көрдіңер бе сағызы чохты!..

Ол, ағас хаап алып, Пьероны сох сыххан.

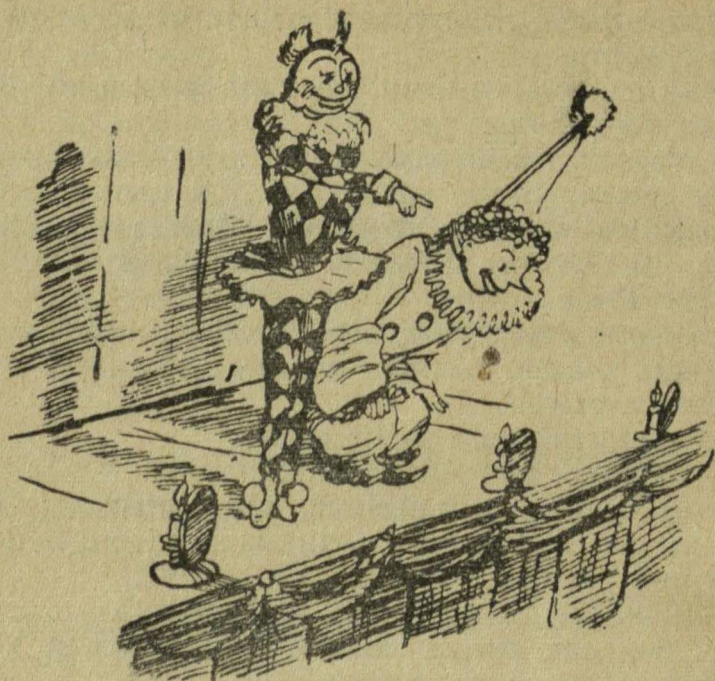
— Синің алар хызыңның ады кемдір?

— Син паза тудыспассың, я?

— Чох, тудызарбын, мин тудызып наа ла пастапчам.

— Андағда аның ады Мальвина, алай ба көк састығ хызычах.

— Ха-ха-ха!—пазох хатхырған Арлекин, анан

— Көріңердек, пу Буратино!—аныңзар салаазынаң көстеп
хысхырған Арлекин

Пьероны пазох ұс хати нiткелебiскен.—Истiңердек,
чахсы чон... Көк састығ хызычахтар поладыр ба?

Че ол, ойын көрерге чыылған чонзар айлан ки-
лiп, кинетiн пастағы сiреede ахсы хулағына читiре,
чачахтығ пöрiктiг, узун пуруннығ ағас оолғычахты
көр салған...

— Көріңердек, пу Буратино!—анынзар салаазын
көстеп хысхырған Арлекин.

— Тіріг Буратино!—аахтабысхан Пьеро, узун
ніцнерін пулгап.

Чачыннаң иткен ағастар кистінең көп көклөлер
сығара чүгүр килгеннер—хара маскалығ хызычахтар,
пөрік кискен, хорғыстығ сағаллығ кізілер, харах ор-
нына марха хазанған түгдүр адайахтар, үгүрсее төбй
пурунның пүгүр кізілер!

Олар прайзы, лампа сунғар турчатхан чарыт-
хыларзар чүгүр киліп, харап, хысхырыс сыххан-
нар:

— Пу Буратино! Пу Буратино! Піссер, піссер кил,
көгліг ойначах Буратино!

Буратино сіредең суфлёрнын будказына, анан
сценазар сегірібіскен.

Көклөлер, аны хаап алып, хучахтааннар, охсан-
ғаннар, чымчылааннар. Анаң прай көклөлер „Хузы-
чах польказын“ ырласханнар:

Хузычах польканы танцевать полған
Иртен иртөк көк от өскен чирде,
Тумзии сол саринзар, хузурии оң саринзар,—
Ол Карабас аттығ полька полған.

Барабан үстүнде ікі хара хоос,
Ход-р паға контрабасты үрче.
Тумзии сол саринзар, хузурии оң саринзар
Ол Барабас аттығ полька.

Хузычах польканы танцевать полған,
Ол өрчіліг полған.
Тумзии сол саринзар, хузурии оң саринзар,
Ана, хайдағ полькачах полған...

Чонның чүрегі пу нимее нымзаан. Пір ипчінің ха-
рағының чазы іди ле ахчатхан. Өрт узурчаң ир кізі
сүўледе ылғаан.

Кистіндегі сіреде одырған оолғычахтар ла, тарынып, азахтарынан топлатханнар:

— Че чидер чалғанызарға, кічіг нимессер, ойын көзідіңер!

Прай пу суум-саамны истіп, сцена кистінің уғаа хорғыстығ кізі сых килген, анынзар пір ле көрзе, хорыхханнаң ол парарзың.

Аның таралбаан хойығ сағалы полда сөзірілген, сығарға чит парған нымалах харахтары айлаханғаннар, улуғ ахсы крокодилни осхас тістерін хычыратхан. Аның холында—читі хузурухтығ хамчы.

Ол көклө театрының ээзі, көклө наукаларының докторы Карабас Барабас синьор полған.

— Га-га-га, гу-гу-гу!—абағарыбысхан ол Буратиноға.—Минің уғаа манат ойынымны турғызарға син харығ пол пардың ноо?

Ол, Буратиноны хаап, театрның кладовойна апарып, поэға іл салған. Нандыра айланып, ол, ойынны көзідіңер тіп, көклөлерзер читі хузурухтығ хамчызын хыланнатхан.

Көклөлер ойынны хайди полза тоосханнар, көзене чабыл парған, чон тарап парған.

Көклө наукаларының докторы Карабас Барабас синьор кухнязар азыранарға парыбысхан.

Харығ полбазын тіп, ол сағалының узын ізебіне суғып, пес алнына одырған, песте пүдүн кролик паза ікі танах палазы харалчатхан.

Салааларынаң ол хаарған итті тут көрген, ит читіре пысхалах пілдір парған.

Песте одың ас полған. Ол ўс хати аязын сапхан. Арлекиннен Пьеро кире хонғаннар.

— Пу нимее чарабас Буратиноны ағылыңардах

минзер, — чоохтанган Карабас Барабас синьор. Ол хуруғ ағастан иділтір, мин аны отха тастабыссам, ит табырах пыс парар.

Арлекиннең Пьеро, тізекке тўзіп, часказы чох Буратиноны ая тіп сурынғаннар.

— Хайда минін хамчым? — абағарыбысхан Карабас Барабас.

Анчада олар, ылғап ала, кладовойзар парып, Буратиноны позығдан суурып, кухнязар сөзір килгеннер.

***Карабас Барабас синьор,
Буратиноны өртир орнына, ағаа
пис алтын ахча пиріп, ибінзер
позытча***

Көклөлер, Буратиноны сөзір киліп, пес хыринда полға тастабысханнарында, Карабас Барабас синьор, пурнуаң хорғыстығ хорхлап, тимірнең көстерні пулғастырчатхан.

Кинетін аның харахтарына хан толып, пурну, соонаң прай сырайы чыырыл парған. Аның пурнуна көс кизегі кір парды ни зе.

— Ап...ап...ап... — харахтарын хазыра көріп абағарған Карабас Барабас, — ап-чхи!..

Ол апсырыбысханда, пестегі ойба-күл, столба чили, көдіріл парған.

Көклө наукаларының докторы апсыр сыхса, ол тохтап полбин, иліг, пірееде чўс хати тохтабин апсырчан.

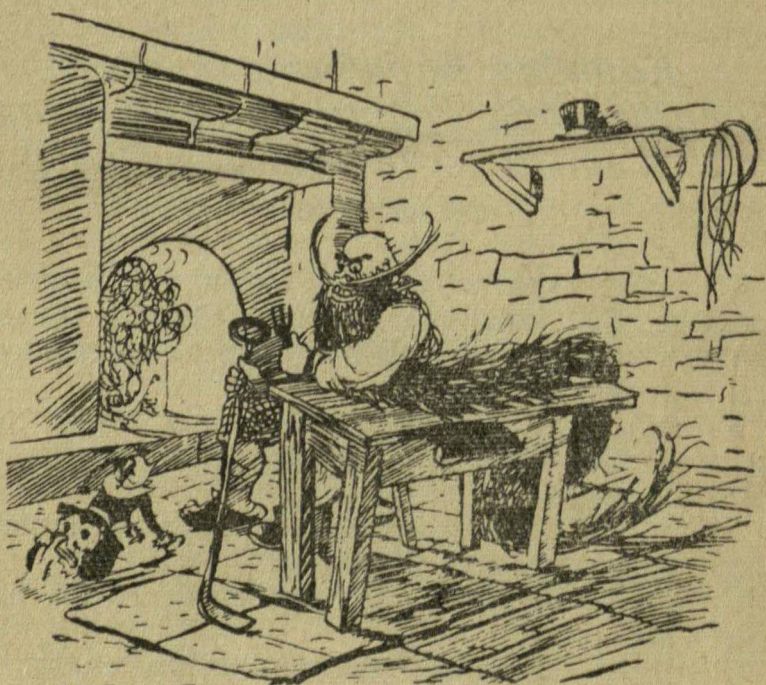
Іди апсыртса, аның кўзі хорақан, аннаңар анын чўрегі нымзачаң.

Пьеро Буратиноға кўлче сыбырабысхан:

— Апсыртхан аразында анынаң чоохтазарға сирен кўр...

— Ап-чхи! Ап-чхи!—Карабас Барабас, азых ах-сынаң кии тартынып, пазын чайхап, азахтарынаң тебініп, нызырада апсыртхан.

Кухнядағы прай нимелер тітірескеннер, сўлейке-

— Ылғаба, тохта!—хысхырған Карабас Барабас. —Син мағай харығ полказың...

лер сығдырасханнар, поэтыға іл салған скобралар паза кастрюлялар чайхалғаннар. Іди апсырған аразында Буратино сыыхтаас үнічекнен улуп пастаан:

— Хайран поэым, часказы чохпын, пір дее кізі мині аябинча!

— Ылғаба, тохта!—хысхырған Карабас Барабас.— Син мағаа харығ полказың... Ап-чхи!

— Хазых полыңар, синьор,—сүркүннебіскен Буратино.

— Спасибо... Синің іче-пабаң тіріг бе? Ап-чхи!

— Минің ічем чох полған хачан даа, синьор. Ах, часказы чох поэым!—Буратино, іди ле тібинен, сыңырап киліп хысхырыбысхан, ол табысха Карабас Барабастың хулахтарында іне сасхлаан на чілі пілдірген.

Ол азахтарыңаң тебінген:

— Чоохтапчам сағаа, тохта, сыңыраба!.. Ап-чхи! Пабаң чи тіріг бе?

— Минің хайран пабам ам даа тіріг, синьор.

— Мин сині кроликнен ікі таңах палазын хаарарға отха тастабысханымны иссе, синің пабаңа хомай пілдірер, неке... Ап-чхи!

— Минің хайран пабам, түрчеден іди дее өзгіп, тооп ол парар. Мин кірі пабамның чайғыс ла чбленізібін. Синьор, аяңар мині, поэыдыңар.

— Он муң айналар!—абағарған Карабас Барабас.—Аирдаңар чоох таа чоғыл. Кроликнен таңах палаларын хаарарға кирек. Пессер кір.

— Синьор, мин іди пол полбаспын.

— Ноға? — сұрған Карабас Барабас Буратино аның хулағына сыңырабин чоохтанзын на тіп.

— Синьор, мин пір хати пурнумны пессер суғып оңнаам, че песті үтеп ле салғам.

— Поч, хайдаг пасхачыл нимедір!—таңнап парған Карабас Барабас.—Хайди син пурнуннаң песте ўт иткезің?

— Синьор, пес паза аның ўстўндегі хазанах иргі исте хоосталтырлар, ана аннаңар мин аны ўтеп салғам.

— Ап-чхи!—Карабас Барабас уғаа тың апсырыбысхан, аның чиліне Пьеро сол саринзар, Арлекин он саринзар чачырап парғаннар, Буратино, тізең, айлахтана тўскен.

— Син исте пес, от, хазанах хоостап салғанын хайда көргезің?

— Минің Карло пабамның турачаанда.

— Синің пабаң—Карло ба?

Карабас Барабас, одырчихтаң сегіріп, холларынаң сабынған, аның сағалы чайыл парған.

— Андағда кирі Карлоның турачаанда чазырған нима полтыр, ноза...

Че мында Карабас Барабас, чазыттығ нимені чоохтабыстым тіп, ікі дее мунзуруғынаң ахсын чаба тутхан. Іди торспайған харахтарынаң ус парған отсар көріп, тўрче сым одырған.

— Чахсы,—чоохтанған ол,—мин читіре пыспаан кроликті паза таңах палаларын даа чеейбін. Мин сағаа, Буратино, чуртың сыйлапчам. Ағаа хоза...

Ол, сағалы алтындағы жилет ізебіне холын суғып, пис алтын ахча сығарып, оларны Буратинозар сунған:

— Ағаа хоза... Пу ахчаларны алып, Карлоға апар пир. Пазырын ағаа паза чоохтап пар, мин аннаң сурынчам, астаң өзегіп паза соохха тооп ўлбезін. Чоохтап пар ин ўўнізі—ол иргі исте от хоосталған

турачаанаң парбазын. Пар, узуп ал, иртен иртөк ибінзер чүгүр.

Буратино, пис алтын ахчаны ізебіне суғып, пазырынып нандырған:

— Алғыстапчам сірерні, синьор. Сіер ахчаны ізестіг холға пирдіңер...

Арлекиннең Пьеро Буратиноны көклөлер узучан туразар үдес салғаннар, песте көй парарынаң хайди-да осхан Буратиноны көклөлер пазох хучахтааннар, охсанғаннар, іткілееннер, чымчылааннар паза пазох хучахтааннар.

Ол көклөлөрге сыбыраан:

— Мында хайдаг-да чазыттыг ниме.

Нан парирып, Буратино ікі кіленцiкке—Базилио хоосхаа паза Алиса тұлгее тоғасча

Иртен иртөк Буратино ахчазын хатап санаан,— алтын ахказы аның холындағы салаалары санынча полған,—пис ахча.

Ахчазын мунзуруғында чазырып, ол ырлап ала сегіріп-сегіріп ибінзер чүгүрген:

— Карло пабама наа куртка садып алам, мак сасхан көп тадылыг халазахтар, ағасха сасхан тадылыг петуғастар садып аларбын.

Хачан көклө театрының балаганы паза чилге чил-бірепчеткен флагтар харахтаң чіт парғаннарында, ол тозынның чолча көө-саа чох парчатхан ікі кіленцiкті

көр салған: үс азахтыг ахсаңнап париган Алиса тўлгўни паза харағы чох Базилио хоосханы.

Пу кичее Буратиноға тасхар тоғасхан хоосха полбаан,—пасха хоосха, че ады Базилиох паза сал тўктігők полған. Буратино иртерге хынған. Алиса тўлгў ағаа чойырхап тапсаан:

— Изен, чохсы Буратиночах! Хайдар іди манзырап парирзың?

— Ибімзер, Карло пабамзар.

Тўлгў, уламох чойырхап, улуғ тынған:

— Пілбинчем, хынза син Карло парасханны тіріге пазарзың ма? Ол ۆзөк тее паза тооп таа парир...

— Син чи мыны көргезің ме?—Буратино, мунзурұғын азып, пис алтын ахчазын көзіткен.

Тўлгў, ахча көр салып, позы даа пілінмин азахтарын аңдар сунған, че хоосха кинетін көрбес харахтарын азыбысхан, аның харахтары ікі көк чарытхы чіли чылтыразыбысханнар.

Че Буратино аны оңнабаан.

— Аллығ істіліг, чохсы Буратиночах, пу ахчаны хайдар тудынарзың?

— Карло пабама куртка ал пирем... Наа азбука садып алам...

— Ох, ох, азбука алар одырзың!—Алиса, пазын чайхап, чоохтанған.—Ўгредіг сині чохсаа ағылбас... Көрзең міні, ўгренгем, ўгренгем, амды, тізен, үс азахтыг ахсаңнапчам.

— Азбука аларзың ноо!—Базилио хоосха тімелген, анаң тарынып сағалларына апсырған.—Ол айна ўгредіг ўчўн мин харах чох халғам...

Чол хазындағы хуруғ ағаста кірі харға одырчатхан. Ол, истіп, истіп, харлабысхан:

— Чойланманар, чойланмаңар!..

Базилио хоосха, сах андох чоғар сегіріп, харғаны ағаснаң азаанаң түзіре тартып, аның хузуруғынын чарымын үзе тартыбысхан,—харға хайди полза ла учух парыбысхан. Хоосха пазох харағы чохпын тіп сүмеленген.

— Сірер, Базилио хоосха, аны ноға іди сохтар? —Буратино татнап киліп сурған.

— Хараам чоғыл, ноза,—хоосха нандырған,—ағас үстүнде адайах одырча тіп пілдір парған...

Олар үзөлең пазох тозынның чолча чөр сыхханнар. Түлгү теен:

— Сағыстығ, сағыстығ Буратиночах, синің ахчан он хати көп пол парза, ниме тирчіксің?

— Чахсы, ползын! Че хайди итчең іди?

— Ниме чох. Идербіс. Піснең хада парааң.

— Хайдар?

— Алығлар Страназына.

Буратино көп нимес сағынған.

— Чох, мин, хынза, сағам ибімзер айланам.

Хайди хынзаң, іди пол, піс сині пағнаң тартпинчабыс,—чоохтанған түлгү,—позынох хомай.

— Позынох хомай,—хоосха тімелген.

— Позың поэна ыырчызың,—чоохтанған түлгү.

— Позың поэна ыырчызың,—тімелген хоосха.

— Піснең хада парзаң, синің пис алтын ахчан көп ахчаа ős парарчых...

Буратино, тохтабызып, ахсын азып турыбысхан...

— Чойланчазың!

Хоосха, хузуруғына одырып, чалғанған:

— Мин сағаа чахсы иде чоохтап пирим. Алығлар

Страназында чазы пар,—ол Хайхас нимелер Чазызы тіп адалча...

Ол чазыда оймағас хазып, „Кренс, фекс, пекс“ тіп ұс хати чоохтан, анаң оймағасха алтын ахчаң салып, ұстүне чир сал сал, анын ұстүне тус сазып, чахсаан суғлап салып, узирға чөрібіс. Иртенгізінде ол оймахтаң улуғ нимес ағазах өс килер, аның пұрлері орнында алтын ахчалар поларлар. Пілдің ме?

Буратино сегіре түскен:

— Чойланчазың!

— Параң, Базилио,—түлгү, тарынған полып, пурнун хыя тартхан,—піске киртінминчелер — че чарир за...

— Чох, чох,—хысхырған Буратино,—киртінчем, киртінчем!.. Че паранар табырах Алығлар Страназына!..

„Ўс палых“ тіп аттығ азыранчаң турада

Буратино, Алиса түлгү паза Базилио хоосха, тағ төбін иніп, чазылар, виноград одыртхан орыннар тобыра, харағайлар өскен арығ тобыра парып, талайзар сыхханнар, анаң пазох талайзартын айланып, олох харағайлар өскен арығ, виноград одыртхан чир тобыра килгеннер...

Хыранас ұстүндегі городычах паза аның ұстүндегі күн пірееде оң саринан, пірееде сол саринаң көрінген...

Алиса түлгү, улуғ тынып, чоохтанған:

— Алыглар Страназына чидері ниик нимес, азаан-ны прай чыстыр саларзын...

Иирзер олар чолдаң тоғыр, изігінде мындағ ниме пазылған чалбах хырлығ тура көр салғаннар:

Азыранчаң тура

„Ўс палых“

Аның ээзі, аалчыларға сығара чүгүр килип, тас пазындағы пөричеен суура тартып, кірінер тіп, төбін пазырынған.

— Хуруғ іпегес чіп алза, чахсох поларчых,—теен тұлгү.

— Хуруғ іпегеснең дее сыйлабысчаң ползалар, чарирчых,—хатабох чоохтанған хоосха.

Азыранчаң тураа кіріп, пес хырина одыр салғаннар, анда ідістерде паза скобраларда хынған на ниме харылчаттыр.

Тұлгү тохтабин чалғанған, Базилио хоосха азахтарын столға салған, сағаллығ пазын—азахтарына,—ол чічең нимеден харахтарын албаан.

— Эй, иб ээзі,—чоохтанған Буратино,—піске ўс тілім хуруғ іпегес пиріңердек...

Иб ээзі, мындағ аарлығ аалчылар анча асхынах чічең ниме сурчатханнарын таңнап, сала ла ойдас парбаан.

— Көгліг, сағыстығ Буратиночах сірернең хормачыланча,—хатхырған тұлгү.

— Ол хормачыланча,—тапсаан хоосха.

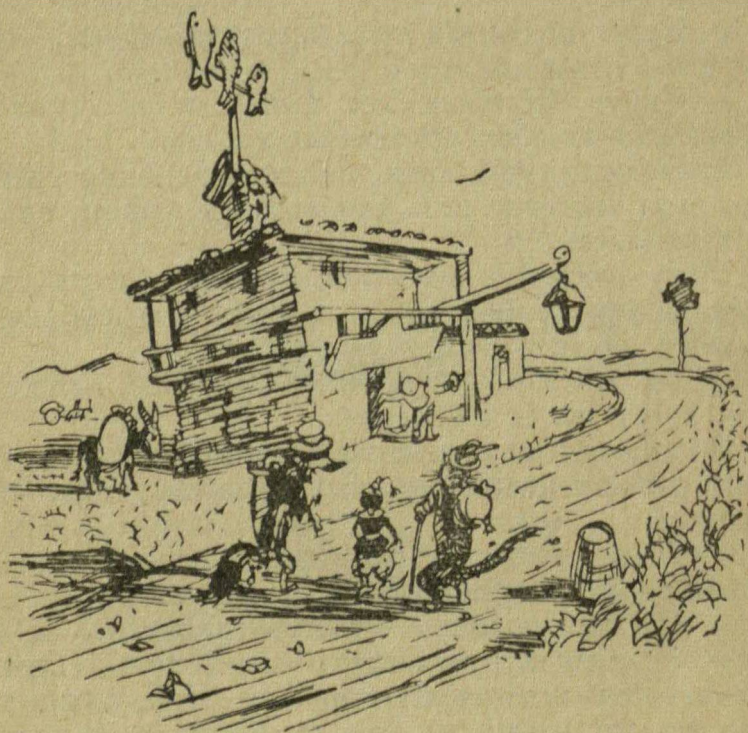
— Ўс тілім хуруғ іпегес паза ағаа хоза—саргалта харылған тігі хурағанахты пиріңер,—теен тұлгү,—ағаа хоза тігі хас палачағын, ідөк сісте пысхан ікі голубьты, ағаа хоза, хынза, паарычах пирерзер...

— Иң симіс алты пазырны,—чахаан хоосха,—
тайнамға ооғазах хуруғ палых пиріңер.

Олар іди пестегі прай чіңен нимені алып алған-
нар: Буратиноға хуруғ іпегес ле халған.

Алиса тұлғуның Базилио хоосха прай ол нимені
сөбгінен хада чіп салғаннар. Оларның харнылары пе-
дей парған, сырайлары ўснен чылтырасчатхан.

— Пірее час тынанып аларбыс,—че орты хараада
чол сығарбыс. Иб ээзі, пісті усхуарға ундубаңар...

Иб ээзі аалчыларға удур сығара хонған.

Тўлгўнен хоосха, ікі нымзах тўзекте чадып, хор-лаза-сығырыза халғаннар. Буратино пулундағы тўзекте чадыбысхан...

Ол тўзінде нымалах алтын пўрліг ағзахты көрген... Ол холын аңдар сунарынан...

— Эй, Буратино синьор, тур, орты хараа...

Ізiк тўклетчеткеннер. Буратино, табырах тура хоньп, харахтарын чызынған. Орғанда хоосха даа, тўлгў дее чоғыл,—хуруғ.

Иб ээзі ағаа чоохтап пирген:

— Сiрернiң аарлығ нанчыларынар, пурнада турып, соох пирог чiп алып, чўре халғаннар...

— Мағаа олар пiрее ниме сўлирзiң тееннер бе?

— Йа, сўлееннер,—сiрер, Буратино синьор, табырах араx арығзар чўгўрiнер...

Буратино iзiксер кўс салған, че иб ээзі, иркiнде таяна турып, харахтарын кiчiг иде кўрiп, чоохтанған:

— Иирде азыранған ўчўн кем тўлир?

— Ой,—сыңыраан Буратино,—нинче тўлирге киректiр?

— Пiр алтын ахча...

Буратино сах андох аның азахтары аразынан ўкўс саларға иткен, че иб ээзі, аны сизiн салып, хаап алған,—аның сағалы, хулағы ўстўндегi састары тырбай парғаннар.

— Тўле ахчаң, айна, анарда мин синi хуртты чiли, тобыра сазыбызам!

Пис ахчаның пiрсiн тўлирге килiскен. Буратино, пичелге тўзiп, азыранчаң турадаң хья пастырған.

Хараағызы харасхы—кўйее ле осхас хара. Ибiре прай ниме узупчатхан. Буратиноның пазының ўстўнче хараа чўрчен хус Сплюшка амыр учух чўрген.

Нымзах ханадынаң аның пурнуна тееп, Сплюшка
нинче-нинче чоохтанған:

— Киртінме, киртінме, киртінме!

Ол ачырғанып тохти тўскен:

— Сағаа ниме киректір?

— Хоосханаң тўлгее киртінме...

— Че, хыя пар мыннан!

Ол, чўгўр парирып, Сплюшканың чооғын искен:

— Пу чолда чабаллардаң хорых...

Буратиноға чабаллар чапсынчалар

Тигір тўзінде кۆк араһ от чарии тўскен,—ай
сыхчаттыр.

Алнында арығ харалчатхан.

Буратино табырах араһ пастырған. Аның соонаң
кем-де идۆк табырах пастырған.

Ол чўгўр сыххан. Кем-де аның соонаң истилбес
чорыхнаң сегирген.

Ол айлана тўскен.

Аны икi ниме сўре чидип одырғаннар—олар пас-
тарына хап кизип алтырлар, харахтары орнына, тi-
зең, тизиктер.

Сала чабыс сынни пычағын пулғаан, пiрси, сала
пöзигi, хысха мылтых тудын салтыр, аның пазы во-
ронкани осхас чалбах полған...

— Ай-ай!—сыххтаан Буратино, анаң, хозан на чi-
ли, арығзар ўкўс салған.

— Тохта, тохта!—хысхырғаннар чабаллар.

Буратино хорых парған даа полза, сизин салған—

ахчазын ахсына суғыбызып, чолдаң ыдырбан туу օс парған сидензер хыя тартхан... Че мында ікі чабал аны хаап алғаннар...

— Хапчийн алай ба тынын!

Буратино, аннан ниме сурчатханнарын пілбечік полип, удаа-удаа пурнунаң тынған. Чабаллар аны ниткезінең сіліккеннер, пірсі мылтыхнаң чалтыратхан, паза пірсі ізептерін хасхан.

— Ахчаң хайдадыр?—хысхырған пөзігі.

— Ахчаң пир, айна!—сыылаан чабызы.

— Ёзе-чара тартып салам!

— Пазынны ёзе кимірем!

Анчада Буратино хорыхханынаң сірлес сыххан, сірлескенге алтын ахчалары ахсында хоғдырасханнар.

— Ана ахказы хайдадыр!—улусханнар чабаллар.— Ахказы аның ахсында...

Пірсі Буратиноны пазынаң, паза пірсі азаанаң хапхан. Аны аар-пеер тастап сыхханнар. Че ол тізін пик ызырынған.

Аны тоңхар тудып, чабаллар пазынаң чирге сапханнар. Че аның пазы хайди полбаан.

Чабызағы чалбах пычахнаң аның тістерін ас сыххан. Мына олох таа ас парир... Буратино нинче пар кўзінең аның холын ызырыбысхан... Че ол хол нимес, хоосха азағы полтыр. Чабал азаа ағырғанға улуп салыбысхан. Буратино ол туста, килескі чили, суура толғанып, сидензер атыххан, хазалчых ыдырбанзар сегірібіскен, ыдырбанның інелерінде станының паза куртказының тарыптарын халғызып, тігі саринзар алтап алып, арығзар атыххан.

Арығ хыринда чабаллар аны пазох сўре чидіп алғаннар. Ол, чоғар сегірібізіп, салбаңнапчатхан са-

лааға тынып, ағас үстүне сыххан. Чабаллар—аның соонаң. Че оларға пастарындағы хаптар харығ полған.

Буратино, ағас пазына сығып алып, үбен киліп, хости ағасха сегірібіскен. Чабаллар—аның соонаң...

Че мына ікізі дее, тудын полбин, чирге петлеп халдылар.

Олар тын алынғанча паза тырбанғанча Буратино ағастаң түзіре сегіріп, табырах чўгўр сыххан, табырах чўгўргенге аның азахтары даа көрінмеен.

Ағастардаң ай чариинда узун көлеткілер көрінген. Арығ прай сал полған...

Буратино пірееде көлеткіде чазынған, пірееде аның ах пөричее ай чариинда хазар париган.

Іди ол көлге чидіп алған. Чарых суғ үстүнде, көклөлер театрындағы чили, ай чалтырап турған.

Буратино он саринзар ылайлығ сас чирче ўкўс салған. Сол саринзар—ылайох... Соонда, тізен, пазох салаалар хычырасханнар...

— Тут, тут аны!..

Чабаллар олох таа чидіп одырғаннар, Буратиноны көрер ўчўн ол оттаң пөзік сегірізіп одырғаннар.

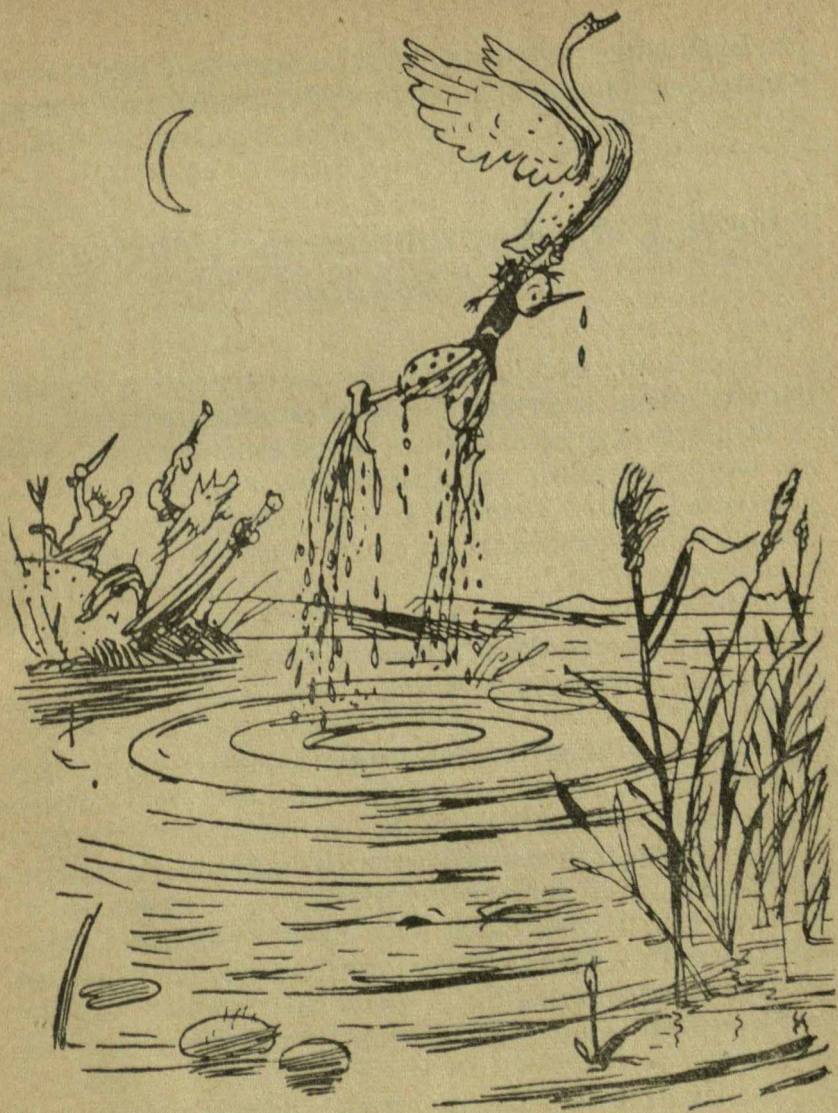
— Мына ол!

Суға ла сегірібіссе ол ос поларчых. Ол туста Буратино чар хыринда пазын ханады алтына суғып узупчатхан ах хууны көр салған.

Буратино, көлічексер сегірібізіп, суға сомып, хууның азахтарына чапсынған.

— Го-го,—тапсаан хуу, усхунып,—хайдағ ниме полчандыр. Минің азахтарымны позыдыңар!

Хуу чалбах ханаттарын чазыбысхан, чабаллар Буратиноның суғдаң көрінчеткен азахтарынаң хаап таа алғаннарында, хуу көл кизіре учуғыбысхан.

Хуу чалбах ханаттарын чазыбысхан, чабаллар Буратиконның сугдаң
кбрінчеткен азахтарынаң хаап таа алғаннарында хуу кдл кизіре
учуғыбысхан,

Буратино, тігі чарда аның азахтарын салыбызып, чирзер петли тўзіп, тылоларча, хамыстар тобыра хыраң ўстўндегі улуғ айзар кўні атыххан.

Чабаллар Буратиноны ағасха іл салчалар

Буратино, кўскўде кўзенек алнындағы сеек чіли, майыхханына азахтарын чадап ла алыстырған.

Кинетін хузух ағазының салаалары тобыра ол сіліг чирічекті аның ортызында—ай чарийнда чылтырапчатхан тўрт кўзенектіг кічичек турачахты кўр салған. Кўзенек хаалхаларында кўн, ай, чылтыстар хоосталтыр.

Ибіре улуғ кўк чахаяхтар ўсчеттірлер.

Чолычахтарға арығ хумычах урылтыр. Фонтаннан, сорлап, нискечек суғ ахчатхан, анда сал мерчік сегір турған.

Буратино ўмектеп ала кірлеске сығып алды. Ізік тохлатхан. Турачахта амыр полған. Ол тың тохлатты,—халын узупчалар ни зе.

Ол туста арығдаң пазох чабаллар сығара салғаннар. Олар кўлні кизіре чўстірлер, суғ олардаң іди ле ахчатхан. Буратиноны кўр салып, чабызах, азымахчы хоосха чіли, майлап сыххан, пўзігі тўлғў табызынаң тапсабысхан...

Буратино ізікті холларынаң, азахтарынаң тохлатхан:

— Полызынар, чахсы идіп, улызынар, чахсы кизілер!..

Анчада көзенектен түгдүр пастыг сіліг тумзии-
чаан чоғар тутхан погда хызычагас пахлаан.

Харахтарын ол нууп салтыр.

— Хызычах ізиіңер азынардах, мині чабаллар сү-
рісчелер!

— Ах, хайдаг пасхачыл нимедір!—сіліг ахсычаа-
наң изеп чоохтанған хызычах.—Минің уйғум килче,
мин харахтарым ас полбинчам...

Ол, холларын чоғар көдіріп, уйғузынаң кириліп,
көзенек озаринда чіт парған.

Буратино, ачырғазынаң тумзиинаң хумға түс па-
рып, өліг улыбысхан.

Чабаллар чиде түскеннер:

— Че амды пістен оспассың!..

Олар, Буратиноның ахсын астырарға хынып, аны
хайди ла итпееннер. Буратиноны сүрізіп, олар пы-
чахнаң мылтыхтарын чідірбеен ползалар, мында хай-
ран Буратинодаңар чоохты тоозарға даа килізер-
чік.

Чабаллар амды аны тоңхар хыс саларға чарат-
тырлар. Азаана пағ палғап, Буратиноны дуб салаа-
зына хыс салдылар... Олар, өл хузурухтарын сөбде
тартып, ағас алтында одырып, аның ахсындағы ах-
чалар хачан түс парарын сағыпчатханнар...

Таң чарып одырған туста чил түзібіскен, дубтың
пүрлері хоғдыразыбысханнар. Буратино ағазах чили
чайхалған. Азымахчылар өл хузурухтарын төзене
одырып майых парғаннар...

— Че, нанчычах, иирге читіре пол,—тарынып ала
тееннер олар, анаң пірее чол хазындағы азыранчаң
тура килеп чөрібіскеннер.

Көк састығ хызыцах Бурадиноны тіргісче

Бурадино хызылған дубтың салаалары аразында таң чарып килген.

Чазыдағы от ағар парған, көк чакхяхтар салым тамчығастарынаң чабыныбысханнар.

Тұғдұр көк састығ хызыцах, пазох көзенектен көгісче сығып, сіліг харахтарын чызынып, азыбысхан.

Пу хызыцах Карабас Барабас синьорның көклө-лер театрындағы иң сіліг көклө полған.

Театр ээзінің хатығланғанына сыдап полбин, ол, театрдаң тизібізіп, пу сіліг чазыдағы чалғыс тура-цахта чуртап сыххан.

Аңнар, хустар паза пірее хурт-хоостар ағаа тын хыныбысханнар—ол чакхсы хылыхтығ, амыр хызыцах полған.

Аңнар ағаа чуртасха кирек прай нимені ағыл пир-ченнер.

Тискер азах ағаа чічең чилегелер тазычаң.

Кўскелер сахар, сыр паза колбаса кизегестері та-зычаңнар.

Чакхсы хылыхтығ Артемон адай халастар ағылчаң.

Саасхан базардаң кўмўс чачынға ораан шоколад конфеттерін оғырлап ағылчаң.

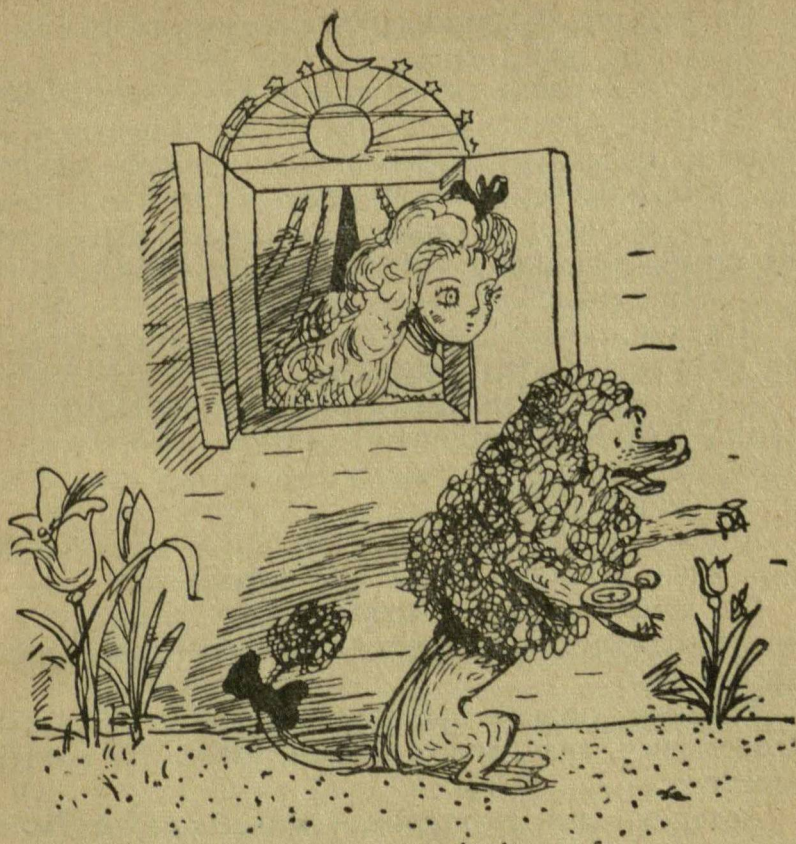
Пағалар хузух кибегінде лимонад тазычаңнар.

Киикчін—пызырған хус иді.

Май харахостары—өң-пасха чистектер.

Өрбекейлер—сырай сўртерге чакхях тозынын.

Чылчаң хурттар тіс чуурға харныларынаң паста сыға пасчаңнар.

Көзенең алтында чахсы хылыхтың Артемон адай тура түскен.

Харачхайлар тура хырындағы сахчан аарларны
паза сарыг сеектерні чіченнер...

Көк састыг хызычах, харахтарын азыбызып, ағасха
тоңхар хызыл парған Буратиноны сах андох көр салған.

Ол, наахтарын аяларынан таянып, хысхырыбысхан:
— Ах, ах, ах!

Көзенек алтында хулахтарынан халбастанып, чах-сы хылыхтыг Артемон адай тура тўскен. Ол пу наада ла көксінің соонзархы тўгін таарған, ол кўннің іди ит-чен. Аның көксіндегі тўгдўр тўк чахсы иде тарал-тыр, хузуруғының пазындағы чачағасха хара бант палғалтыр. Алнындағы азаанда—кўмўс часы.

— Мин тимдебін!

Артемон, тумзиин хыя тудып, ўстўндегі ирнін чо-гар көдіріп, тістерін хазартхан.

— Артемон, пірее кізі хығырдах!—чоохтанған хы-зычах.—Хайран Буратиноны ағастаң азырып, туразар ки-ріп, имчі хығыртарға кирек...

— Тимдебін!

Артемон тимде полғанын көзідіп айлаханғанда, аның кизін азахтарынан өл хум пытыраан...

Ол хумусхаларзар атыххан,—прай чонны усху-рып, 400 хумусханы Буратино палғалған пағны кир-терге ысхан.

Тўрт чўс хумусха субалыза нискечек чолыцахча чылысханнар, анаң, ағасха сығып, пағны ўзе кимірі-біскеннер.

Артемон, алын азахтарынан андарыл парған Бура-тиноны хаап, аны туразар апар салған... Буратиноны орғанға сал салып, чўгўріснен арығзар парып, аннаң саблығ имчі Тасханы, фельдшер ипчі Пағаны паза хуруғ салааға тўой чон сыбырағчызы Худайға па-зырчанны ал килген.

Тасха хулағынан Буратиноның көксін тыңнаан.

— Пациент тіріг нимес,—сыбыраан ол, анаң па-зын пір чўс сигізон градусха хыя айландырыбысхан.

Паға ол холынаң Буратиноны ўр тутхлаан. Сағыс-
ха тўзіп, ол пір туста пасха-пасха саринзар көрглеен.

Улуғ ахсынаң чаплатхан:

— Пациент тіріг, неке...

Чон сыбырағчызы Худайға пазырчан хуруғ оды-
чахтар осхас холларынаң Буратиноны тутхлап сыххан.

— Ікінің пірсі,—сығдырабысхан ол:—алай ба па-
циент тіріг, алай ба ол ўреп парған. Сынап ол өліг
полза—аны тіргізерге чарир алай ба тіргіспеске чарир.

— Шарлатан,—тіп, Тасха, нымзах ханаттарынаң
сабынып, тураның хырынзар учух парыбысхан.

Тарынғанына Пағаның мойны прай сіс парған.

— Хайдағ пір ниме пілбес чондыр!—тіп, ол хар-
нынаң петлеп, сыхтығ подвалзар сегір чөрібіскен.

Худайға пазырчан тіп аттығ имчі, пірее ниме пол
парбазын тіп, хуруғ салааға хубулып, көзенектен
тасхар тўс парған.

Хызычах сіліг холларын сабынған:

— Хайди имнечең зе аны гражданнар?

— Касторканаң,—пол алтынаң хысхырған Паға.

— Касторканаң!—тура хырынаң чабалланып хыс-
хырған Тасха.

— Касторканан алай ба касторканан нимес,—
чихлаан Худайға пазырчан көзенек озаринаң.

Анчада прай поэ сойыл, көгер парған, часказы
чох Буратино өсти тўскен:

— Касторка кирек чоғыл, мінің көңнім сах піл-
дірче!

Көк састығ хызычах улуғ сағысыраснаң ағаа мө-
кейген:

— Буратино, сурынчам синнең—харааң нуубыс,
пурнун чаап, ізібіс.

— Іспеспін, іспеспін, іспеспін!..

— Мин сағаа сахар кизегезі пирем...

Олох туста чорғанча орғанға ах кўске сых килген, ол ах сахар тудын салтыр.

— Син минің сөзім иссең, сахар аларзың,—чоох-таан хызычах.

— Чалғыс сахарны ла пиріңер...

— Син ис пеер,—имні іспезең, син ўреп парарзың...

— Касторканы іскенче, ўреп парим...

Анчада хызычах улуғлар ўнінең хазырланып тапсаан:

— Пурнун чап, потолоксар көр... Пір, ікі, ўс.

Ол, Буратиноның ахсына касторка урыбысхан, сах андох сахар кизегезі суғыбызып, охсаныбысхан.

— Ана паза ниме чоғыл...

Прай чахсы нимее хынчаң Артемон адай, тізен, хузуруғын ызырынып, хуюн чіли, көзенек алтында айлахтанған.

Көк састығ хызыцах Буратиноны ўгредерге хынча

Буратино иртенгізінде ағырбаан даа чіли хазых паза чахсы көгліг усхунған.

Көк састығ хызыцах аны садта көклө ідізі тургысхан кічичек стол кистінде одырып сағаан.

Ол сырайын чахсы чуунтыр, пурнучаанда паза наахтарында чахаяхтар тозыны.

Ол, Буратиноны сағып, чархастығ өрбекейлерні хыя сўрген:

— Че хыя парынар, чархастыҥ полбанар...

Ағас оолгычахты пазынаң азаана читіре андып, сырайын чыыра тудынған. Аны стол кистінде одырып, кічичек чірчечекке какао ур пирген.

Буратино, стол кистіне одырып, азаан поэнының алтына суххан. Миндальнаң иткен пирожнайларны ол ахсына пүкүлінең суххлаан, оларны тайнабин даа азырғлаан.

Вареньеліг вазаа ол, салааларынаң кіріп, салааларын хынып киліп сорған.

Хызычах кирі хуртычахха көп нимес чічең ниме тастир үчүн хыя айланарынаң, Буратино, кофейникті хаап алып, аның тумзиинан прай какаоны ізібіскен.

Чачап парып, какаоны скатертьке төгібіскен.

Анчада хызычах хатығланып агаа чоохтаан:

— Азаанарны стол алтына түзіріңер. Холнаң чібеңер, ниме чирге самнахнаң пилкелер пар.

Хызычах тарынғанынаң кірбіктерін топлатхан.

— Чахсы идіп, чоохтанардах, сірерні кем воспитывать полча?

— Пірееде Карло паба воспитывать полча, пірееде—пір дее кізі.

— Амды сірерні мин воспитывать поларбын, истіңер.

„Че урунмасха ам урундым ноза!“ —сағын салған Буратино.

Тура ибіре кічичек хусхачахтар соонаң Артемон адай чүгүрген. Хусхачахтар ағастарға түсселер, ол пазын чоғар тудып, чоғар сегірген паза улуп киліп үрген.

„Хусхачахтарны чахсы сүрчеттір“,—істі көйген Буратиноның.

Буратино, стол кистіне одырып, азахтарын алтына сукхан.

Стол кистінде амыр одырганға анын прай иді сірлескен.

Че иреелестіг иртенгі азырал тоозылды. Хызычах ағаа какаоны пурнуннаң чызыбыс тіп чоохтаан. Көгенегіндегі сабығларны паза бантиктерін чаза тудып,

Буратиноны холынаң хаап, туразар воспитывать поларға апарды.

Кӧгліг Артемон адай, тізен, отта чӱгӱріп ўрген, хусхачахтар, аннаң пір дее дее хорыхпин, кӧгліг сығырысханнар; чилічек ағастар ўстўнче кӧгліг учуххан.

— Тарыптарыңарны суур салыңар, сіерге чахсы куртка паза станычах пирерлер,—теен хызычах.

Тӧрт портной—Сыбырачаң тіп аттыг тапсабас чалғыс рак, пазында чачағастыг хуба Тобырғы, мўўстіг тіп аттыг улуғ хурт паза Лизетта кўске—хызычахтың иргі кӧгенектерінең оолғычахха сіліг костюм тіккеннер. Сыбырачаң пысхан, Тобырғы тумзиинан ўтеп тіккен, мўўстіг кизін азахтарынаң чіп субап хатхан, Лизетта ол чіпті кизе ызырған.

Буратиноға хызычахтың иргі кибиңең тіккен кипті кизерге уядыстыг полған, че, хайди идерзе, кизерге киліскен. Пурнунаң сыылап ала, ол тӧрт алтын ахчазын наа куртказының ізебіне чазыр салған.

— Амды одырыңар, холыңар алныңарға сал салыңар. Пўгрелбеңер,—чоохтаан хызычах, анаң кизек мелічек алып алған.—Піс арифметика ўгренербіс... Сіернің ізебіңерде ікі яблоко...

Буратино, кӧйтіктеніп, хараан сығыныбысхан:

— Чойланмаңар, пір дее чоғыл...

— Мин чоохтапчам,—чахсы тудынып, пазох тапсаан хызычах,—че сіернің ізебіңерде ікі яблоко ползын. Хайдағ-да кизі сіердең пір яблоко алып алтыр. Сіерде нинче яблоко халтыр?

— Ікі.

— Чахсылаан сағынып алыңар.

— Мин хайдағ даа кизее, ол тудысса даа, яблокам пирбеспін!

— Сіерер сан санап пір дее пілбес одырзар,—пичелге түзіп, хызычах чоохтанды.—Диктант пазарбыс.

Ол, сіліг харағастарынаң потолоксар аңдып, теен:

— Пазыңар: „Роза Азорның азаана түс парған“.

Пастар ба? Амды аны тискер хығырыбызыңар.

Піс пілчебіс, Буратино перо даа, чернильница даа пір дее көрбеен, ноза.

Хызычах, „Пазыңар“ тиірінең, ол сағамох чернильницаа пурнун суғыбысхан, аның пурнунаң чачынға чернила тамчылап парғанда, уғаа тың хорых парған.

Хызычах холларын сабынған, аның харағастарының чазы тоолап парған.

— Сіерер нимее чарабас сох кізізер, сіерерні чарғылирға кирек.

Ол көзенектең хысхырған:

—Артемон, Буратиноны харасхы чуланзар апар сал!

Чахсы хылыхтығ Артемон, ах тістерін ырсайтып, ізікте көрінген. Буратиноны курткачаанаң хаап, төдір-төдір полып, чуланзар сөзірген, аның пулуңнарындағы ірімчік чіптерінде улуғ ірімчіктер хыстылтырлар. Аны чаап салып, чахсылаан хорғыдар үчүн ыыранған, анаң пазох хусхачахтар соонаң чүгүрібіскен.

Хызычах, көклөлернің сіліг органына чада түзіп, ағас оолғычахты іди хатығ пыролаанын аяп, ылғабысхан. Че кізіні үгредіп пастаанда, читіре үгредерге кирек.

Буратино харасхы чуланда тімелген:

— Хайдағ сағызы чох хызычахтыр... Воспитывать полчаң кізі, кирек ол мағаа. Пзының пазы фарфор, көксі ватанаң тігілген.

Чуланда, кем-де ооғазах тістерін хычыратхан чіли, ніскечек ығырас истілген:

— Истек, истек...

Ол, чернилаа пиделген пурнун чоғар көдіріп, потолок алтында тоңхар хыстылған чар ханатты көр салған.

— Сағаа ниме кирек?

— Буратино, харааны сағып ал.

— Амыр полынар, амыр,—пулуңнарда ірімчіктер сығырасханнар,—сөзірбелерібіске теңменер, сеекте-рібісті чочытпаңар...

Буратино, одылған корсокка одырып, наағын хо-лынаң таянған. Ол мыннаң даа чабал нимені көрген, че сын нимес кирек аны тарындырған:

— Паланы іди үгретчен ме?... Ол иреелес, че үг-редіг нимес... Піди одырба, піди чібе... Пала, хынза, букварьны даа пілбинче полар,—ол, тізең, черниль-ницаа перо суғып пастырча... Адай, тізең, хусхачахтар соонаң чүгүрче полар.

Чар ханат пазох сығыраан:

— Буратино, хараағызын сағып ал, мин сині Алығ-лар Страназына апарам, анда сині нанчыларың, хоос-ханаң түлгү, часка паза көглес сахтапча. Харааны сағы.

Буратино Алығлар Страназында пол парча

Көк састығ хызычах, чуланның ізинзер киліп, сурған:

— Буратино, минің нанчым, сірер пыросынча-зар ба?

Буратино тарынчах полған, ағаа хоза аның сағы-зында пасха ниме полған.

— Кирек мағаа пыросынарға! Сағып полбассар...

— Андагда сірер чуланда иртенге читіре оды-
рарзар...

Хызычах, аар тыныбызып, парыбысхан.

Хараа пол парған. Тура хырында Тасха хатхыр
сыххан. Паға, ай чарытчатхан суғларча чылар үчүн
харнынаң петлеп, пол алтынаң сығара чыл килген.

Хызычах, сіліг орғанына чадып, ачырғанып илее-
де ылғаннаан.

Артемон, тумзиин хузуруғы алтына чазырып, анын
узучаң туразының ізігі хырында узупчатхан.

Турачахтағы маятниктіг часы орты харааны сапхан.

Чар ханат потолоктан түзіре сегірген.

— Че, Буратино, чүгүр!—аның хулаана чыхла-
бысхан.—Чулан пулиинда пол алтына кірерге кўске-
лер чолы пар... Сині пүгічекте сағыпчам.

Ол көзенектең сығара учуғыбысхан. Буратино,
ірімчік сөзірбелерінде сырбалып, чулан пулиинзар
чүгүрген. Ірімчіктер ағаа чабалланып сыыласханнар.

Ол кўскелер чолынаң пол алтына чылған. Чол
ніскедең ніске пол париған. Буратино чир алтынаң
чадап ла ирткен... Кинетін ол пазынаң тоңхар пол
алтына кире тўс парған.

Анда ол кўске тутчаң хахпанға сала кір парбаан,
столовайдағы ырағадан сўт ізіп алған, чыланнның ху-
зуруғын пазыбысхан, анаң хоосха сыхчаң чирдең
пүгічексер сығара сегірген.

Көк порчолар үстүнде пір дее суум-саам чох чар-
ханат учух чөрген.

— Буратино, минің соомнаң Алығлар Страна-
зына!

Чар ханаттарының хузуруғы чоғыл, аннаңар хус

чили, көні учухпинча, че перепонкалыг ханаттарынан чоғар паза төбін учухча, айначахха ла төй; чолда урунган сеектерні паза хараа учухчаң өрбекейлерні тудар, ызырар паза тіріге азырар үчүн аның ахсы хачан даа азых.

Буратино чар ханаттың соонаң отча мойнына читіре ол пол парып чүгүрген; ол порчолар аның наагына сабылғаннар.

Кинетін чар ханат, терпек айзар пөзік сегіріп, аннаң кемге-де хысхырған:

— Ағыл килдім!

Буратино, сах андох пөзік чардан тоғлахтанып ала тонхар парған. Тоғлахтанып, тоғлахтанып ол хазалых оттарға петли түскен.

Харахтарын торспайтып, прай сызырыл парған Буратино одыр салған, ахсына толдыра хум кір партыр.

— Ух, синзің ноо!..

Аның алнында Базилио хоосханаң Алиса тұлгү турыбысханнар.

— Махачы хорыхпас Буратиночах айдаң түс килді ни зе,—теен тұлгү.

— Хайди ол тіріг халған,—көө чох чоохтан салған хоосха.

Буратино, хоосханың оң азағы иснең орал парғаның, че тұлгү—прай хузуруғы паға көбігінен підел парғанын көріп, чіглен парған даа полза, иргі таныстарына өрін парған.

— Чабал ниме чахсынаң хада чөредір,—чоохтанған тұлгү,—син ирееленген дее ползаң, че Алығларның Страназына читтің...

Ол хуруп парған чулычах кизіре чатхан саялған тахтазар азаанаң көзіткен,

Чулычахтың тігі саринда сөп-сап аразында арали саял парған турачахтар, салаалары сынғлап парған ағастар паза тігдер-мындар хыйыс парған колоколь-нялар көрінгеннер...

— Пу городта хозан түгүнең тігілген Карло пабаа чарир саблығ курткалар садылчалар,—чалғанып ала ырлаан түлгү,— сіліг сырлалған сомычахтығ азбукалар... Ах, хайдағ тадылығ пирогастар паза ағас пазына сазылған тадылығ петуғастар садылчалар! Син, чахсы Буратиночах, ахчачахтарың чідірбеезін, я?

Алиса түлгү ағаа турарға полыхсан; азағын өлlep алып, аның курткачаан арығлап, аны талал парған тахтача чидінген.

Базилио хоосха, мөнек тудынып, соонаң ахсаңнап париған.

Орты хараа даа полза, Алығлар Городында пір дее кізі узубаан.

Хыйыс-хойыс, кірліг улицаца түктерінде хазалчых от хазал парған түрең адайлар чөрчеткеннер, олар астап изееннер:

— Э-хе-хе...

Хабырғаларында түгі чох өскілер тротуар хазындағы тозынның отты отааннар, содаң хузурухтарын пулғааннар.

— С-а-а-а-а-й...

Пазын мөнек тудынған інек турчатхан; аның сөоктері теерізі тобыра арсайысчатханнар.

— Ир-е-е-е-лес...—көө чох чоохтанчатхан.

Палғастығ тылолар үстүнде түгі чох хусхачахтар одырчатханнар. Олар учухпааннар...

Чулылған хузурухтығ таңахтар өзөккеннеріне илеңнес турғаннар...

Че чол пірікчеткен чирде ўс пулунныҥ слепеліҥ, мойныларында хазалчыҥ пағлыҥ хазыр полицейскай адайлар чіке турғлапчаттырлар.

Олар өзікчеткен чуртағчыларны чабал хырысханнар:

— Ирт! Оң саринзар тут! Тохтабин ирт!..

Тўлғў Буратиноны уличаа ырах апарған. Олар тротуарча чўрчеткен пўрігестіҥ тізі хоосхаларны холтыхтаан алтын очкиліҥ тох іргек хоосхаларны кўр салғаннар.

Тумзуғын чоғар тудынған торспах Тўлғў—пу городтың губернаторы кўлетеп чўрген, анына хости азағында порчо тудынған улугзырхос тўлғў хат пас-тыр чўрген.

Алиса тўлғў сыбырабысхан:

— Пу ахчаларын Таңнастыҥ Чазыда таарып салған чон кўлетеп чўр... Пўўн ахча таарычаң тўгенчі кўн. Иртенгее читіре син кўп ахча чыып аларзың, анаң ағаа нима хынзаң, аны садып аларзың... Чапчан парааң...

Тўлғўнең хоосха Буратиноны одылған ідістер, талалған маймахтар, тизік калошалар паза чыртых истер чатхан чазызар ағыл килгеннер... Пос постарына харыҥ полып, олар тыдырас сыхханнар:

— Оймах хас.

— Ахчаларың сал.

— Тус чачыбыс.

— Салбыхтаң суғ сузып, чахсылаан суғлабыс.

— „Крекс, фекс, пекс“ тиирге ундуба...

Буратино чернилаа підел парған пурнун тырбан салған.

— Сіреп ырах-арах парынар...

— Худайымай, піс ахчаң хайди көмчеткенің көрерге дее хынминчабыс!—теен тўлгў.

— Худай арачылазын!—чоохтанған хоосха.

Олар, ырах нимес нандыра парып, сөп-сап кистінде чазыныбысханнар.

Буратино оймағас хас салған. Сыбыранып ўс хати „крекс, фекс, пекс“ тіп, төрт алтын ахказын салып, оймахты көм салған, ізебінең көп нимес тус сығарып, ўстўне тус чачыбысхан. Салбахтан озынаң суғ сузып, суғлап сыххан.

Амды ағас хачан өзерін сағып одыр салды...

Полицейской адайлар Буратиноны хаап алчалар, ағаа пір дее тапсирға пирбинчелер

Алиса тўлгў Буратино узирға чөрібізер тіп сағынған, че ол пурнун сөйлдіріп, сөп ўстўнде сағып одырчатхан.

Алиса, анчада хоосханы хадағда турғызып, позы чағынғы полицейской пөліксер чўгўрібіскен.

Анда тамкы тўдўні тол партыр, прай чернилаа підел парған стол кистінде дежурнай адай хорлап-чатхан.

Тўлгў сибер ўннең ағаа піди теен:

— Махачы дежурнай господин, ибі-сибі чох пір оғырычахты тударға чарир ба? Пу городтағы прай пайларға паза чохсы чонға улуг хорғыс полыбысты.

Уйғузынаң дежурнай адай уғаа тың ыыраныбысхан, тўлгў ўрўк парған.

— Оғырычаам! Гам!

Тўлгў хорғыстығ оғырычах—Буратино—чазыда тіп чоохтап пирген.

Дежурнай, ыыранып ала, сығдырадыбысхан. Ту-разар ікі істегчі адай кире хонған, олар узубацаңнар даа, пір дее кізее киртінмеченнер, постарына даа чігленчеңнер.

Дежурнай хорғыстығ оғырны тіріге алай өліге полицейскай пөліксер ағыл килерге оларға чыхыг пирген.

Істегчілер ағаа хысхачах нандырғаннар:

— Тяф!

Олар, кизін азахтарын хабырғали пазып, чазызар соплада халғаннар.

Түгенчі чўс хаалағны олар харныларынаң чызынғаннар, анаң ікізінең, пір санай Буратиноға сегіріп, аны холтиинаң хаап, пөліксер сөзіргеннер.

Буратино азахтарынаң тебінген, нименің үчўн чоохтирға тіп алданған. Істегчілер нандырғаннар:

— Анда ўзўрерлер...

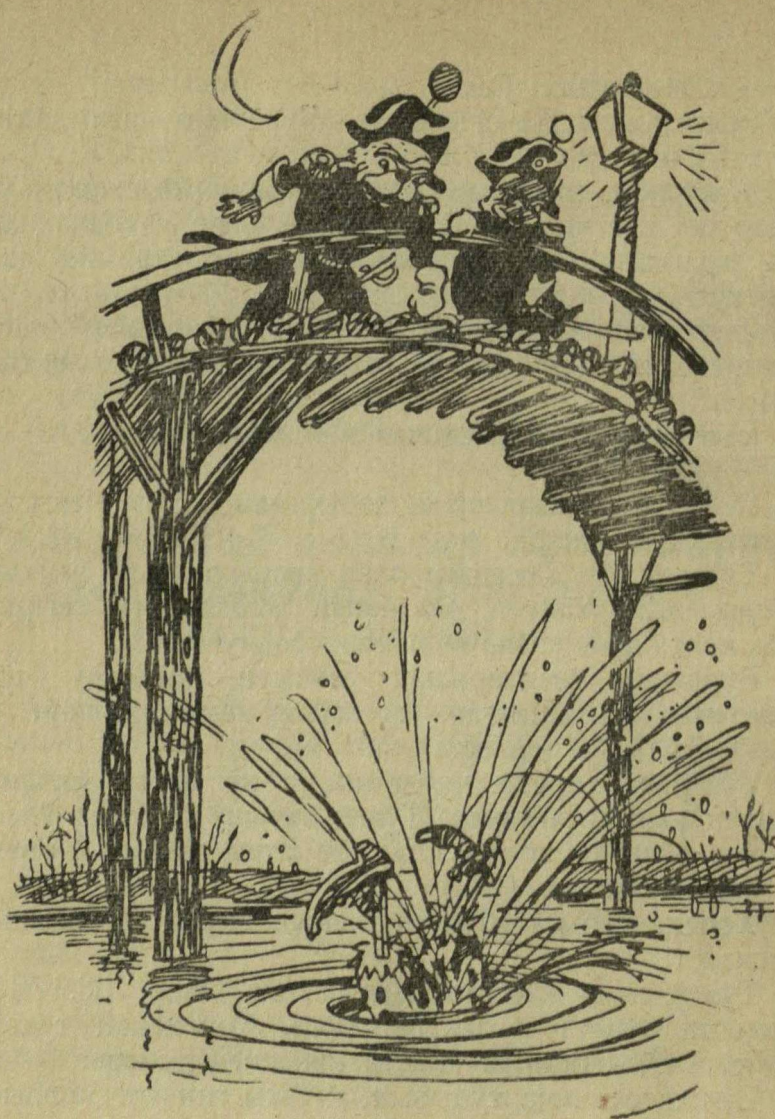
Тўлгўнең хоосха, чубанмин, төрт алтын ахчаны чирдең хазып алғаннар. Тўлгў ахчаны сўменең ўлес-тірген, аннаңар хоосхаа пір ле ахча, поэна, тізең, ўс ахча киліскен.

Хоосха табыс-тубыс чох аның сырайына тыны-бысхан.

Тўлгў аның азахтарынаң хапхан. Олар, ікізі дее тудызып чазыча тоғлаханғаннар. Хоосханаң тўлгў-нің түгі ай чариинда килкім кизекнең толаан.

Олар, тосханча тудызып, ахчаны тиң ўлезіп алып, олох хараа городтаң тизібіскеннер.

Ол арада істегчілер Буратиноны пөліксер читір-

Истегілер, аны хаап алып, город тастына сығарып,
тахтадаң кірліг суғзар тастабысханнар.

геннер. Дежурнай адай, стол кистінен сығып, анын ізептерін позы хасхан.

Дежурнай, кизек сахарычахнаң паза миндальнан иткен пирожнайның унахтарынаң пасха нима таппин, Буратиноға абағырған:

— Син ұс пыро иткезін, уяды чох: син—ибі-сибі чохсың, паспорты чохсың паза тоғызы чохсың. Аны город озариина апарып, суға тастабызынар.

Істегілер нандырғаннар:

— Тяф!

Буратино Карло пабазынаң поэының киректері-неңер чоохтирға сынанған. Че тикке ле! Істегілер, аны хаап алып, город тастына сығарып, тахтадаң толдыра пағалығ, хурттығ, кірліг тирен туға тастабысханнар.

Буратино туға петлеп халған, туғ үстүнде өскен көк от аны туу чабысхан.

***Буратино туғда
чуртапчатханнардаң танысча,
төрт алтын ахчаның чіт
парғанынаңар піліп алча паза
черепаха Тортиладаң алтын
клүзек алча***

Ундубаңар, Буратино ағас кізічек полған, аннаңар ол суғ алтына тұспеен.

Андағ даа полза, ол, тың хорығып, прай көк от-ха сырбала путхал парып, суғ үстүнде ұр чатхан.

— Аны ибiре туғ чуртағчылары чыылысханнар: педек харынның, алығ хара головастиктер, кизiн азахтары искее тōй суғда чуртачаң хара хоостар, пиявкалар, урунған на нименi чiчең, килiссе постарын даа чiчең личинкалар паза оң-пасха ооғазах инфузориялар.

Головастиктер, аны хатығ ирнiлерiнең хылчыхтап, пōрiгiндегi чачағасты тайнааннар. Пиявкалар курткачааның iзебiне кiргеннер. Пiр хара хоос Буратиноның суғдаң пōзiк сығара кōрiнчеткен пурнуна нинче-нинче хати сыххан, аннан хараххай ла чiли, суғзар сегiрген.

Ооғазах инфузориялар, сōлiнiзiп, тўгiчектерiнең табырах тiгiреп, ол тўгiчектер оларның холлары паза азахтары полғаннар, пiрее чiчең ниме хаап аларға сiренгеннер, че постары хара хоостың личинкаларына чiдiрткеннер.

Буратиноны прай ол ниме чархандырған, ол эчектерiнең суғны сапхлабысхан:

— Хыя чōрiңер! Мин сiрерге олген хоосха нимеспiн.

Туғ чуртағчылары пытыраза халғаннар. Ол, тiзең, тўнере айланып алып, чўс чōрiбiскен.

Суғда осчең хызыл кōк чакхаяхтарның тегiлек пўрлерiнде ай чариинда улуғ ағастығ пағалар одырчатханнар, олар Буратиноны торспах харахтарынан андааннар.

— Хайдағ-да хурт чўзiп одыр,—тапсаан пiрсi.

— Пурну турнани осхас,—тапсаан iкiнчiзi.

— Ол талай пағазы,—ўзiнчiзi тапсаан.

Буратино тынанып алар ўчўн суғ чакхаяғының улуғ пўрiне сығып алған. Тiзектерiн холларынан тың

тудынып алып, одыр салған, анан тістерін торсладып тапсаан:

— Прай оолғычахтар паза хызычахтар, сүт ізип алып, чылығ орғанахтарында узупчалар, чалғыс мин не ол пүрде одырчам... Пағалар, пірее чічен ниме пірінердек...

Пілчезер, ноза, пағаларның ханы соох. Че анда даа полза, чўректері пар. Буратино, тістерін торсладып, позының хомай киректеріненер чоохтап сыхханда, пағалар, пірсі пірсінің соонаң тура сал киліп, кизін азахтарын на чалтырадып, тұғ түбінзер сомыбысханнар.

Олар аннаң өліг хара хоосты, тырлос ханадычаан, пір кизегес паға кибегін, кічичек рак өргенін паза чызып парған нинче-де чилегечек ал килгеннер.

Прай ол чічен нимені Буратиноның алнына сал салып, пағалар пазох. чахаях пүріне сегірібізіп, торспах харахтығ улуғ аастығ пастарын көдіріп, тас ла чіли одырыбысханнар.

Буратино, пағаларның сыйығын чыстап, чіп көрген.

— Минің хузарым килче, — тапсаан ол, — хайдаг чабал нимедір!..

Анчада пағалар пазох пір саңай суға сомысханнар...

Туғ үстүндегі көк от ылбаңнабысхан, аннаң улуғ, хорғыстығ чылан пазы сых килген. Ол Буратино одырчатхан пүрзер чўс килген.

Буратиноның хорыхханнаң пөрігіндегі чачағас чіке тур килген. Ол хорыхханнаң сала суға ойдас парбаан.

Че ол чылан нимес полған. Ол пір дее кизее хорғыстығ нимес, майын харахтығ Тортила черепаха полған.

— Ах, син миизі чох, хысха сағыстығ киртінчек оолғычах!—тапсаан Тортила.—Сағаа ибде одырып, чахсы үгрэнерге харазарға кирек! Син, тізең, Алығлар Страназына килгезің!

— Мин Карло пабама кӧбдин ахча анирга хынғам, ноза... Мин чахсы, сағыстығ оолғычахпын...

— Синің ахчанңы хоосханаң тӱлгӱ оғырлап па-рыбысханнар,—чоохтаан черепаха.—Олар, туғ хыри-наң чӱгӱр парирып, суғ ізерге тохтааннар. Мин ис-кем: олар, синің ахчанңы хазып алып, аның үчӱн хайди тудысханнарынаң махтанысханнар... Ох син, миизі чох, хысха сағыстығ киртінчек оолғычах!..

— Кізіні хырыспин ағаа полызарға кирек,—тімел-ген Буратино.—Мин амды хайди поларбын?... Оо-ой-ой!.. Хайди мин Карло пабама айланарбын? Ай-ай-а!..

Ол, харахтарын мунзурухтарынаң чызынып, уғаа аястығ ылғаан, аны истіп, прай пағалар улуғ тын-ғаннар:

— Ух, ух... Тортила, кізее полыс нир.

Черепаха, айзар ӱр кӧріп, ниме-де сағынған...

— Пір хати мин мына пидӧк пір кізее полысхам, ол, тізең, минің уучамнаң паза ағамнаң черепаха тар-ғахтар ит салған,—чоохтаан ол. Анаң пазох айзар кӧр сыххан.

— Че хайди идерзе, одыр мында, кізічегес, мин суғ тӱбінде чӱс кӧрим, хынза, пірее тузалығ нимечек таап алам.

Ол, чылан пазын чыыра тартып, ағырин суғ ал-тына тӱс чӧрібіскен.

Пағалар сыбырасханнар:

— Тортила черепаха улуғ чазытты піледір.

Ўр, ўр полған. Ай хыраңнар озарина айланыбысхан... Пазох көк от тартыл парған суғ солбырабысхан, ахсында кічичек алтын клўзек тудына, суғдан черепаха сых килген.

Ол клўзекті Буратиноның азағы хыринда пўрге сал салған.

— Миизі чох, хысхачах сағыстығ киртінчек алығ кізічек, — теен Тортила, тўлғўнең хоосха синің ахчаларың оғырлаанына пичеленме. Мин сағаа пу клўзекті пирчем. Аны узун сағаллығ кізі туға түзірібіскен, сағалы ағаа чўрерге харығ полбазын тіп ол аны ізебіне сух салчаң. Ол, миннең пу клўзекті суғ алтынаң таап пир тіп, уғаа тың сурынған!..

Тортила улуг тыныбысхан, тўрче сым полған, анаң пазох тыныбысханда, суғда көбіктер көрінген...

— Мин ол туста минің уучам паза ағам ўчўн кізілерге уғаа тарыңчах полғам, аның ўчўн мин ағаа полыспаам. Кізілер уучамның, ағамның сўбгінең черепаха тарғағы ит салғаннар ноза. Сағаллығ кізі пу клўзектенер мағаа көп чоохтаан, че мин прай ундуп салғам. Пу клўзектен хайдағ-да ізікті азыбысса, ол часка ағылар теенін не ундубаам...

Буратиноның чўрегі сабыл сыххан, харахтары чылтырабысхан. Ол сах андох прай хомай нимені ундуп салған. Курткачаа ізебінең пиявқаларны сығарып, андар клўзекті сух салған, Тортила черепаханы паза пағаларны аарлап алғыстаан, анаң чарзар чўзібіскен. Хачан ол хэрасхы көлеткі полып көрінгенде, пағалар аның соонан хысхырысханнар:

— Буратино, клўзекті чідірбе!

Буратино, Алығлар Страназынаң тизін, саайда арғызына тоғасча

Тортила черепаха Алығлар Страназынаң чолны көзіт пирген.

Буратино харағы хайдар көрзе, андар чүгүрген. Хара ағастар озариинда чылтыстар чылтырасханнар. Чол үстүнде хаялар турғаннар. Тағлар аразындағы өзенге тубан түскен.

Кинетін Буратиноның алнында пора тегілек нимечек сегіре түскен. Сах олох туста адай үргені истілген.

Буратино хаязар чапсыра турыбысхан. Аның хыринан, пурнуларынаң сорхыңнап, Алығлар Страназындағы ікі полицейскай адай хуюн чили ирткеннер.

Пора тегілегес чолдаң хыя иніс төбін сегірген. Адайлар—аның соонаң.

Хачан азах топладыс паза адай үрізі ыраанда, Буратино табырах үкүс салған, чылтыстар ла хара салаалар соонаң табырах-табырах чүскеннер.

Кинетін пора тегілегес чолны пазох кизіре чүгүрген. Буратино көр халарға маңнанған, пора тегілегес хозан полтыр, хозанға хуу сырайлыг кічичек кізічек алтан салтыр, хозанның хулахтарына холларынаң чапсынтыр.

Чардаң тазычахтар тоолап сыхханнар,—адайлар хозанның соонаң чолны кизіре чүгүргеннер. анан пазох сымсырых пол парған.

Буратино угаа табырах чүгүрген, амды чылтыстар, сағызы сыххан кізі чили, хара салаалар соонаң ойласханнар.

*Буратино көр халарға маңнанган, пора тегілегес хозан полтыр,
хозанға хуу сырайлығ кічи́чек кізі́чек алтан салтыр, хозанның
хулахтарына холларынаң чапсынтыр.*

Пора хозан чолны ўзінчизін ирткен. Кічи́чек кізі́чегес, пазынаң салааға ілініп, хозан арғазынаң аңдарылып, Буратиноның азағы алнына петли тўскен.

— Ррр-гаф! Тут аны!—хозан соонан полицейскайлар чўгўрибіскеннер; оларның харахтары уғаа тарынчах полғаннар, аннанар Буратиноны даа, хуу сырайлығ кізі́чекті дее оңнабааннар.

— Анымчо́х, Мальвина, саңайға анымчо́х!—ылғаннап сыңыраан кізі́чек.

Буратино, мўкейіп ко́рзе, узун ни́нниг ах ко́генекти́г Пьеро полтыр. Буратино таңнап таа парған.

Пьеро оймарта пасхан терпек орында тоңхартатхан, ол, ол пардым тіп, чуртынан анымчо́хтазып, пи́ди чоохтанчатхан:

„Анымчо́х, Мальвина, саңайға анымчо́х!“

Буратино аны сіліккен, азаанаң тартхлаан,—Пьеро хыймырабаан. Анчада Буратино, ізебінде халған пи-

явканы таап алып, аны тынминчатхан кізічектің пурнуна салған.

Пиявка, ұр дее сағынмин, аны пурнунаң ызырыбысхан. Пьеро табырах одыра түскен, пазын тудыған, пиявканы азыра тартып, өстебіскен.

— Ах, мин ам даа тіріг полтырбын!

Буратино, аның ах тос осхас наахтарына тыныбызып, аны охсанған, анаң сурағлаан:

— Син пеер хайди килгезің? Син ноға пора хозанға алтанып чүгүргезің?

— Буратино, Буратино, — нандырған Пьеро, хорыгып хайбаннаан, — табырах міні чазырдах... Адайлар пора хозанны нимес, че міні сүріскеннер.. Карабас Барабас синьор міні хараа-күнөрте істесче. Ол, Алығлар Городында полицейскай адайларны чаллап алып, міні тіріге бе алай өліге бе тударға харғанған.

Иледе ырах чирде пазох адайлар үргеннер. Буратино, Пьероны нинен хаап, чыстыг тегілек сарыг порчоларнаң туу чабынған мимоза чахаяхтарзар сөзір парған.

Пьеро, андағы чызып парған пүрлерде чадып, ағаа сыбырап чоохтаан:

— Ис, Буратино, пір хараа чил түскен, наңмыр, көнектең урған чіли, чаған...

Пьеро, хозанға алтанып, Алығлар Страназында хойди пол парғанын чоохтапча

— Исчезің ме, Буратино, пір хараа чил түскен, наңмыр, көнектең урған чіли, чаған. Карабас Барабас синьор, пес хыринда одырып, ханзалыг тамкы

тартыпчатхан. Прай көклөлер узупчатханнар. Мин чалғызаан на узубаам. Мин көк састыг хызычахтаңар сағынгам...

— Хайдаг алыгзың, тапхазың кемненер сагынарға!—аны тохтатхан Буратино.—Кичее иирде мин ол хызычахтың ірімчіктіг чуланынаң тизіп чүгүргем...

— Хайди? Син көк састыг хызычахты көргезің ме? Син минің Мальвинамны көргезің ме?

— Көргөбің—хомай хыс! Ылгах паза кізее сынчах хызычах...

Пьеро, холларын пулғап, тура хонған:

— Мині андар апар... Син мағаа Мальвинаны табарға полыссан, мин сағаа алтын клүзектеңер чоохтап пирем...

— Көрдек!—Буратино өрініп хысхырыбысхан.— Син алтын клүзектеңер пілчезің ме?

— Ол клүзек хайда чатчатханың, аны хайди табарың, анынаң хайди пір ізікті азарың пілчем... Мин пір чазыт нимеденер искем, аннаңар Карабас Барабас синьор мині полицейскай адайлыг кілепче.

Буратино ол пасхачыл клүзек поэнының ізөбінде чатча тіп сағамох махтанарға хынған. Че ол, артых-пузух суулабим тибес, пазындағы пөриничеен суурып, аны ахсына тығысхан.

Пьеро аны Мальвиназар апар тіп сурынған. Буратино алыг оолагасха сағам харасхы, хорғыстыг тіп, таң чарып килзе, ол хызычахсар чүгүрербіс тіп салааларынаң улап көзіткен.

Пьероны мимоза чаяхяхтар кистіне чазындырып, Буратино амыр үннең чоохтанған, аның ахсы пөригеснең тығылған ноза:

— Шоохта...

— Кирек мындаг полған,—пір хараа чил түскен...
— Син аны чоохтаазын...
— Истек,—чоохтанған Пьеро,—мин узубин чат-
чатхам, кинетін истіп салғам: кем-де көзенек сабыс-
хан...

Карабас Барабас синьор тімелген:

— Мындаг чабал күнде хайдаг айна чөр тур?
— Минмін—Дуремар,—көзенек тастынаң нандыр-
ғаннар,—имнег пиявкалар садыгчызыбын. Мағаа ки-
бім хурудынып аларға чарадынар.

Минің имнег пиявказын сатчаң кізі хайдаг пола-
дырғанын көрерім уғаа тың килибіскен. Мин, көөлче
көзененің пулиин хазырып, пазым комнатазар сух-
тым. Көрзем: Карабас Барабас синьор, одырчығынаң
турып, азаанаң сағалын пазыбысхан, сөккленібізіп,
ізік азыбысхан.

Чыырылған миске осхас кічичек-кічичек тырыс
сырайлығ, узун, ол киптіг кізі кір килген. Иргі но-
ған пальтолығ полтыр, хурунда хысхыстар, хармах-
тар, позығлар ілтір. Холында тимір банка паза сачок
тудынтыр.

— Сірернің істіңер ағырча полза,—чоохтанған
ол, арғазы ортызынаң сын парған чіли мөкейіп,—сі-
рернің пазынар тың ағырча полза, алай ба хулааңар
хазалча полза, мин хулааңар кистіне чарым дюжин
маңат пиявкалар турғыс пирем.

Карабас Барабас синьор тімелген:

— Айна-чикке дее пар, пиявка кирек чоғыл! От
хыринда нинче кирегінче чылынынар.

Дуремар арғазынаң песке чөленген.

Сах андох аның ноған пальтозынан оор пурлаан,
палар чыстаныбысхан.

— Пиявканан садыг хомай парча,—чоохтанған ол пазох.—Сірернің сөктерін сыстасча полза, мин пір кизек соох ит паза пір чірче араға үчүн сірернің пудунарға дюжина маңат пиявкачахтар турғызар-чыхпын...

— Айна-чикке дее пар, пиявка кирек чоғыл!—хысхырыбысхан Карабас Барабас.—Чінер сосха идін, ізінер араға.

Дуремар ит чіпчеткенде, аның сырайы, резина ла чіли, чыырылған паза чазылған. Ол, азыранып, араға ізіп алып, көмес тамкы сурған.

— Синьор, мин тохпын, чылынып алдым,—теен ол.—Сірернің чахсыңар үчүн мин пір чазыт ниме чоохтап пирим.

Карабас Барабас, хаңзанын сорып-сорып, нан-дырған:

— Чир үстүнде мин пілерге хынчатхан чазыт ниме пар. Аннаң пасхазын мин пілерге хынминчам.

— Синьор,—пазох чоохтанған Дуремар,—мин пір чазыт ниме пілчем, аны мағаа Тортила черепаха чоохтап пирген.

Ол ла сөстерні испинен, Карабас Барабас, харахтарын торспайтып, азах үстүне тура хонған, сағалына сырбалып чочып парған Дуремарға чүгүр киліп, аны позынзар чапсыра тартып, пуға ла чіли, абағырыбысхан:

— Чахсы Дуремар, уғаа аарлыг Дуремар, сағаа Тортила черепаха ниме искіргенін табырах чоохтадах!

Анчада Дуремар ағаа мындаг ниме чоохтап пирген:

— Мин Алығлар Городы хыриндагы пір кірліг туғда пиявкалар тутхам. Күнде төрт сольдоға мин

пір чох кізіні чаллаам,—ол, чалаастанып, мойнына чигіре туғзар кіріп, аның чалаас идіне пиявкалар хазалғанча суғда турчаң. „Хачан ол чарға сыхса, мин, ағаа хазалған пиявкаларны чыып, аны пазох туғзар ысчаңмын.

Іди піс илееде пиявкалар тудып алғаныбыста, суғдаң кинетін чылан пазы сых килген.

— Дуремар, истек,—чоохтанған ол пас,—син пістің уғаа сіліг туғның прай чуртағчыларын хорғыттың, син суғ пуртахтатчазың, азыранған соонда мағаа амыр тынанарға харығ полчазың... Пу чабал киректі хачан тохтадарзың?...

Мин, пу олаңай черепаха полғанын көріп, пір дее хорыхпин нандырғам:

— Сісернің кірліг салбахтағы прай пиявкаларны тутпаанда...

— Син пістің туғны паза тибіретпес паза пеер пір дее килбес үчүн мин, Дуремар, сағаа сыйых идербін.

Анчада мин черепахаа кұл сыххам:

— Ах син, суғда чўсчен иргі чемодан, сағызы чох Тортила чача, син мағаа хайдағ сыйых идерзің? Алай син азахтарың паза пазың чазырчаң сёок халханны пирерзің ме?.. Мин синің халхаңны тарғах идерге садыбызарчыхпын...

Черепаха, тарыңғанына прай көгер парып, мағаа теен:

— Туғ тўбінде чапсыстығ клўзек чатча... Мин ол клўзекті холға кирер үчүн прай-прай нимезін пирібізер кізіні пілчем...

Дуремар ол сөстерні чоохтанып тоосхандох, Карабас Барабас нинче пар кўзінен абағырыбысхан:

— Ол кізі минмін! Минмін! Минмін! Чахсы Дуремар, син ол черепахадаң клүзекті ноға албаазың?

— Кирек мағаа! — нандырған Дуремар, сырайындағы прай тырыстарын чыыра тартынғанда, аның сырайы хайнатхан миске осхас пол парған. — Кирек мағаа! — маңат пиявкаларны хайдағ-да клүзекке орназарға... Анаң піс черепаханаң хырысхабыс, ол суғдан азаан сығарып, мағаа чоохтаан:

— Ол пасхачыл клүзекті син дее, пірее пасха кізі дее ал полбас — харғанчам. Харғанчам — ол клүзекті туғнын прай чуртағчыларын миннең сурынарға хынған на кізі алар...

Черепаха, азаан көдіре тудып, суғ алтына кір парған.

— Пір дее секунда чідірбин, сағамох Алығлар Страназына чүгүрерге кирек! — хыхырыбысхан Карабас Барабас, сағалының узун ізебіне суғып, пөрийин паза фонарьын хаап. — Мин туғ хазында одырам. Мин чалахай күлінем. Мин пағалардаң, головастиктердең, хара хоостардаң сурынарбын — олар черепахадан сурынзыннар... Мин оларға пір миллион чарым симіс сеек пирерге сөс пирем... Мин чалғыс інек чіли ылғирбын, ағырығ танах чіли өстирбін, крокодил чіли сыхтирбын. Мин иң кішіг пағачахтың алнында тізекке турам... Клүс минің холымда поларға кирек! Мин, городсар парып, пір тураа кіріп, пасхыс алтындағы комнатаа чидербін... Мин кічичек ізігесті табарбын, — прайзы, аның хыринча чөріп, аны оңнабинча. Клүзекті замок үдіне суғарбын...

— Ол туста, Буратино, — мимоза алтындағы чызаан пұрлерде одырып, чоохтаан Пьеро, — мин, уғаа хынығ ниме истіп салып, көзеңе озариинан прай позым сых килгем.

Карабас Барабас синьор мині көр салған.

— Син, айна, тыңнапча одырзың!—Ол, мині хаап алып, отсар тастабызарға кўс салған, че пазох сағалына путхалып, одырчыхтарны аңдарып, полға кўзўри халған.

Хайди көзенектен сығып, сиден алтааным пілін-минчем. Харасхыда чил кўўлеен, нанмыр чаған.

Пазым ўстўндегі хара пулут кўгўрт чалынынан чалтырап халған, анаң на көрзем, соомда он хаалағча Карабас Барабас паза пиявка садығчызы чўгўрїп одырлар... Мин сағын салғам: „Олдім“, сўрнўк парып, хайдағ-да нымзах, чылығ нимее аңдарыл парғам, кемнің-де хулаана чапсынтырбын...

Ол пора хозан полтыр. Ол хорыхханынаң хысхырыбысхан, пўзік сегіре тўскен, че мин аның хулаанаң пик тудынғам, анаң піс чазылар, виноградниктер, огородтар тобыра харасхыда атыххабыс.

Хачан, хозан майых парып, чїрік ирнін тайни тарынып одыр салза, мин аның хамағын охсанчаңмын.

— Че, чахсы идїп, паза көп нимес чўгўреен, порачах...

Хозан улуг тынчаң, піс паза хайдар ла полза—пїрееде оң саринзар, пїрееде сол саринзар чўгўрчеңміс...

Хачан пулуттар тарап, ай сых килгенде, мин тағ алтында тїгдер-мындар хыйыс парған колокольнялығ городычахты көр салғам.

Городсар чолча Карабас Барабас паза пиявкалар садығчызы чўгўрїп одырғаннар.

Хозан чоохтанған:

— Эхе-хе, ана хозан часказы хайдағдыр! Олар, полицейскай адайлар чаллир ўчўн, Алығлар Городына парирлар. Че амды піс пар халдыбыс!

Хозанның көннi түс парды. Тумзиинан азахтары-
на чадып, харахтарын төбiн көрген.

Мин сурынғам, ылғаам, аның азаана түскем. Хо-
зан хыймырабаан.

Че городсартын оң азахтарында хара ис сараан
чалбах, хысха пуруннығ адайлар чүгүріс килгенне-
рінде, хозан прай теерізінен сірлезібіскен,—мин ағаа
алтанарға ла маңнан халғам, хозан пазох харах-хулах
чох ағас аразынча чүгүрген...

Аннаң пасхазын, Буратино, син позың көргезін.

Пьеро чооғын тоосханда, Буратино аннаң көөлче
сурған:

— Клүзек асчатхан ізігес хайдағ турада, хайдағ
пасхыс алтындағы комнатада полар, піледірзің ме?

— Карабас Барабас аннаңар чоохтирға маңнан-
маан... Ах, піске пасха ба,—клүзек көл түбінде но-
за... Синінең піс часка көрбеспіс...

— Мыны чи син көрдің ме?—хысхырған аның ху-
лаана Буратино. Ізебінең клүзекті сығар киліп, аны
Пьероның пурну алнында айлахтандырған.—Мына ол!

***Буратинонаң Пьеро Мальвиназар
килчелер, че оларға сах андох
Мальвинанаң паза Артемоннаң
хада тизерге килісче***

Хачан күн тағның хаялығ узына көдіріліп парған-
да, Буратинонаң Пьеро, ағас алтынаң сығып, кичее
хараа хырна ханат Буратиноны көк састығ хызы-
чахтың ибінең Алығлар Страназына ағылған чолча
нандыра чүгүргеннер.

Пьероға кўлкістіг дее полған көрерге, ол Мальвинаны көрерге маңзыраан.

— Истек,—полған на он пис секунда пазынаң сурған,—Буратино, мині көрзе, өрінер бе ни зе?

— Мин хайдаң пілим...

Он пис секунда пазынаң пазох:

— Истек, Буратино, ол мағаа өрінме зе чи?

— Мин хайдаң пілим зе...

Ўр ниместең халхаларында кўн, ай, чылтыстар хоосталған ах турачахты көр салғаннар.

Тўнўктен тўдўн пурлапчатхан. Тура ўстўнде хоосха пазына тўбй улуғ нимес пулудах чўс чўрген.

Артемон адай, кірлесте одырып, ол пулудахха ўрчеткен.

Буратиноның көк састығ хызычахсар нандыра кірері килбеен. Че ол астап парған полған, ырахтынох хайнатхан сўттиң чызын піл салған.

— Хызычах пісті пазох воспитывать поларға хынза, піс, сўт ізіп алып, паза мында халбаспыс.

Ол туста Мальвина турачахтаң сых килген. Анын пір холында фарфорнаң иткен кофейник, пірсінде—печенье салған кўриначах.

Аның харахтары ылғаанға сіс партырлар.

Ол сағынған одыр, улуғ кўскелер, Буратиноны чуланнаң апарып, чіп салдылар тіп.

Хумның чолычахтағы көклө столы кистіне одырарынаң, көк чахаяхтар хыймыразыбысханнар, оларның ўстўнде ах паза сарығ пўрлер чіли өрбекейлер көдірілгеннер, сах ол туста Буратинонаң Пьеро чиде тўскеннер.

Мальвина харахтарын тың чыртайта көрібіскен,

ікі дее ағас оолахтар ол харахтарзар сегірзелер, ан-дар сыып парарчыхтар.

Пьеро, Мальвинаны көр салып, хайдағ-да нимее чарабас, алығ сөстер чоохтан сыххан, аннаңар піс оларны мында паспинчабыс.

Буратино пір дее уятпин теен:

— Мына мин аны ағылдым,—воспитывать по-лыңар...

Мальвина пу түсте нимес, че пу харах алнындағы нимені оңар салған.

— Ах, хайдағ часкадыр!—сыбыранған ол, че са-ғамох улуғлар чіли хосхан:—Оолағастар, сағамох чуунарға паза тізіңерні арығлирға парыңар. Артемон, оларны хутухсар үдес сал.

— Син көрдің ме?—тімелген Буратино,—аның пазында чуунарға, тіс чуурға ла! Арығсырхозынан хайдағ даа кізіні пу чирдең хыя сүрер...

Олар іди дее полза, чуунып алғаннар. Артемон хузуруғының ұзындағы чачағынаң оларның куртка-чахтарын арығлап пирген.

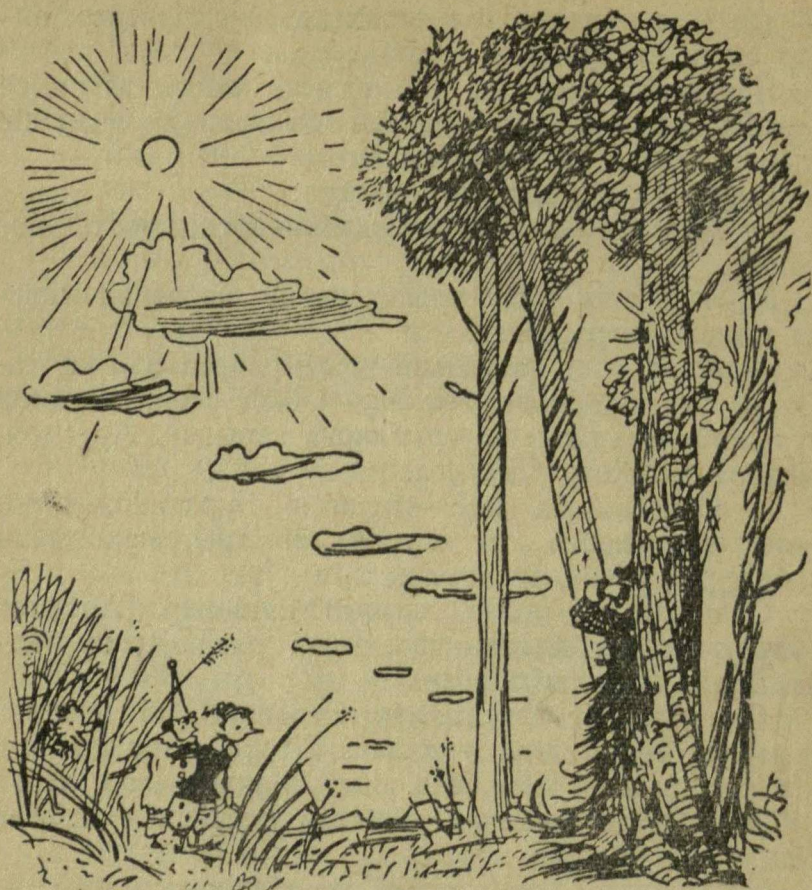
Стол кистіне одырғаннар. Буратино ікі наағына толдыра чіңең ниме тыхтаан. Пьеро пирожнайның пір кизегін дее ызырбаан. Ол Мальвиназар харах албин көрген, хызычах миндаль теерізінең иділген чіли.

Хызычахха ол чархастығ даа пілдір парған.

— Че,—теен анзы ағаа,—минің сырайымда хайдағ ниме көр салдыңар? Харах албин андыпчазар. Чахсы идіп, амыр одырыңар.

— Мальвина,—нандырған Пьеро,—мин, азыран-мин, стихтар сағынчам...

Буратино хатхырғанға тітірес сыххан.

Ағас аразынаң Карабас Барабастың пұтхал парған сағалы
көрін парған.

Мальвина, таңнап парып, пазох харахтарын тор-
спайта көрген.

— Андағ полза, хығырыңар стихтарын.

Сіліг холычаанаң ол, наахтарын таянып, сіліг харахтарынаң хоосха пазына тӱӱй пулутха андаан.

Пьеро, тирең хутух тӱбинде одырған чілі, стихтарын сӱӱде тартып хығырған:

Мальвина кізі чирінзер чӱгӱрген,

Мальвина чіт парған, минің алар хызым...

Ылғапчам, пілбинчем хайдар парчаан...

Алай кӱклӱ чуртынаң анымчоxtасчаң ма?

Пьеро стихтарын даа хығырып тооспаанда, Мальвина хынған стихтарын махтирға даа маңнанмаанда, хумның чолычахта ходыр паға кӱрін парған.

Харахтарын хорғыстығ кӱрібізіп, ол чоохтанған:

— Пӱӱн хараа сағызын чідірген Тортила черепаха Карабас Барабасха алтын клӱзектенер прай нимені чоохтап пирген...

Мальвина, пір дее ниме оңарылбаан даа полза, хорых парып хысхырыбысхан. Пьеро прай поэттерӱк осхас ундутчыл, нимее чарабас нинче-де сӱс чоохтанған, піс оларны мында паспинчабыс. Буратино, сах андох азах ӱстӱне сегіре тӱзіп, ізептеріне печенье, сахар паза конфеталар суххлап сыххан.

— Табырах араx чӱгӱрең, полицейскай адайлар Карабас Барабасты пеер ағыл килзелер,—піс пар халарбыс.

Мальвинаның сырайы, ах ӱрбекейнін ханады чілі, хуурта тартып парған. Пьеро, ол ӱлче тіп сағын парып, аның ӱстӱне кофейник андарыбысхан, Мальвинаның сіліг кӱгегегіне прай какао урыл парған.

Артемон, хайдар-хайдар ӱріп киліп,—ол Мальвинаның кӱгенектерін чуғчан,—Пьероны нӱткезінең хаап, аны хырсаанча сіліккен:

— Чидӱр, чахсы идіп позыттаx...

Ходыр паға, прай пу нимее торспах харахтары-
наң андып, пазох чоохтан салған:

— Карабас Барабас полицейскай адайларынан
хада 15 минутадаң пеер чиде түзер...

Мальвина кибін алыстырарға чүгүрген. Пьеро,
ачырғанганынаң холларын пулгап, хумныг чолга анда-
рыларға оңнап көрген. Артемон кип-азахтыг артын-
чахтарын тазаан. Ізіктер ле тохласхан. Сігенде одыр-
ған хусхачахтар маңатап тыдырасханнар. Харачхай-
лар чир үстүнче учухханнар. Тасха, хорылысты
хозып, хыр үстүнде хатхыр сыххан.

Буратино ла хорылбаан. Ол иң кирек нимеліг ікі
артынчахты Артемонға артып салған. Ол артынчах-
тарға сіліг чолда кисчең көгенектіг Мальвинаны
одыртыбысхан. Пьероға адай хузуриина тыынарға
чахаан. Позы алнында тур салған:

— Пір дее хорылыс чох ползын! Чүгүреенер!

Хачан прай пу чон,—адай алнында хорыхпин
хаалапчатхан Буратино, артынчахтар үстүнде сегір
париған Мальвина, пазына сағызы чох стихтар тол
парған Пьеро,—хойыг от аразынаң түс чазаа сых
килгеннерінде,—ағас аразынаң Карабас Барабастың
путхал парған сағалы көрін парған. Ол, аязынаң ха-
рахтарын күн сустарынаң чазырып, ибіре-сибіре көр-
глеен.

Арыг хазындағы хорғыстыг чаалазыг

Карабас Барабас ікі полицейскай адай чидін сал-
тыр. Түс чазыда тис париғаннарны көр салып, ол
тістіг ахсын ачыбысхан:

— Аға!—хысхырыбысхан ол, анаң адайларын салыбысхан.

Тарынчах адайлар пастап кизін азахтарынаң чир хас сыхханнар. Олар ыыранмааннар даа, тискен чонзар даа көрбин, пасха чирзер көргеннер,—олар кўстерінең іди уғаа тың махтанғаннар.

Анан адайлар ўрўк парған Буратино, Артемон, Пьеро паза Мальвина турыбысхан орынзар көөлче парғаннар.

Че амды ла түгенчі кўн читкен чілі пілдірген. Карабас Барабас полицейскай адайлар соонаң талтаңнап париган. Аның сағалы, куртказының ізебінең удаа сығып, азах алтында путхалған.

Артемон, хузуруғын чаба тудынып, тарынып ыыранған. Мальвина холларынаң сабынған:

— Хорыхчам, хорыхчам!

Пьеро, ніннерін салыбызып, амды ла прай ниме тоозылды тіп сағынып, Мальвиназар көрген.

Иң пурнада Буратино оңарылған.

— Пьеро!—хысхырыбысхан ол,—хызычахты чидініп алып, хуулар чўс чөрген көлзер чўгүріңер!.. Артемон, артынчахтарың тастабыс, часың суур,—тудызарзың!..

Мальвина, андағ махачы чахығны испинең, Артемоннаң түзе сегіріп, көгенегін чыы тудына көлзер чўгүрген. Пьеро—аның соонаң.

Артемон, артынчахтарың тастабызып, азағындағы часызың паза хузурух узында палғалған бантын суура тастаан. Ах тістерін ызырынып, идін ізідіп, сол саринзар сегірген, анаң оң саринзар сегірген, соонаң ідөк кизін азахтарынаң чир кўреп сыххан.

Буратино, чазыда чалғызан турчатхан Италия ха-

рағайының чухтығ хахпазынча аның узынзар сығып алып, аннаң нинче пар күзін салып, сыңырада хыс-хырыбысхан:

— Аннар, хустар, хурттар! Пістің чонны сохчалар! Пір дее пырозы чох ағас кізічектерні арачыланар!..

Полицейской адайлар, ам на Артемонны көр салған чіли, сах андох аныңзар атыхханнар. Иптіг адай, хыя сегірібізіп, пір адайны хузуруғының узынаң, пірсін пудынаң хаап алған.

Адайлар, чадап ла айлан киліп, пазох Артемонзар сегіргеннер. Ол, чоғар сегір киліп, полицейской адайларны алтынча иртірген, аннаң пазох пірсінің хабырғазын паза пірсінің арғазын оя тартыбысхан.

Адайлар ағаа үзінчізін сегіргеннер. Анчада Артемон, полицейской адайларны піреде чағын позыдып, піреде олардаң хыя сегіріп, чазыча ойлатхан.

Амды хасхайған пурунның адайлар, сынап тарыныбызып, Артемонның соонаң маңзырабин, пу адайның тамаан үзе-чара тартпаанда, өлерден дее хорыхпин чүгүріскеннер.

Ол туста Карабас Барабас, Италия харағайынзар пастыр киліп, аны сілік сыххан:

— Түс, түс!

Буратино холларынаң, азахтарынаң, тістерінең салааға тыыныбысхан. Карабас Барабас ағасты сіліккенде, аның салаазындағы прай махаяхтар илеңнезібіскеннер.

Италия харағайындағы махаяхтар, хазалчыхтар паза аарлар, олар улуғ нимес дыня синінчелер. Ол махаях пасха теңзе,—пас тың ағырар!

Буратино илеңнепчеткен салаада хайди полза ла тудынған. Ол Артемон, тілін хызыл ис чіли сығарып, ағыриннаң ағырин чүгүріп одырғанын көрген.

— Клүсті пир!—ахсын азып, абағырыбысхан Карабас Барабас.

Буратино, салаача чоғар парып, улуг махаяхха чидіп алып, махаях одырған сапты үзе ызыр сыххан. Карабас Барабас ағасты тың сілігібіскен, аар махаях, тізең, төбін түзіп,—бах!—аның тістіг ахсына көні кір парған.

Карабас Барабас одыра түскен.

Буратино, ікінчі махаяхты үзіп, пазох тастабысхан—бах! Карабас Барабастың тигейіне, барабанға теңен чіли парған.

— Пістіңнерні сохчалар!—пазох хысхырыбысхан Буратино.—Пырозы чох ағас кізічектерге полызарға килінер!

Иң пурнада полызыға чар харачхайахтары учух килгеннер. Олар, чабызах учуғып, адайларның тумзи алнындағы киині чилбеп сыхханнар. Адайлар тикке ле тістерін тырслатханнар: харачхай ух чіли пурнуларының хыринча учуғыбысча!

Пулуттан хоосха пазына төйй хара тигілген түскен. Ол Мальвинаа хус иді тазычан; ол, тырғахтарын полицейскай адайның арғазына хазап, адайны чоғар көдір киліп, чирге тастабысхан...

Азахтары чоғар сырайғанынаң хаңылап киліп, адай чирге петлеп халған.

Артемон, тігі саринаң пасха адайға сегіріп, аны көксінең саап, андарып алып, ызырыбысхан, анаң хыя атығыбысхан...

Чалғыс харағайлыг чазыча пазох Артемон паза аның соонаң иреелеткен паза ызыртхан полицейскай адайлар атығыс сыхханнар.

Артемонға полызыға ходыр пағалар килгеннер.

Олар кирееніне харағы чох пол парған ікі чыланны сөзіріп одырғаннар. Чыланнарға чуртирға ўр халбаан полған. Оларға хайди даа өлзелер, пасха нимес: алай чызығ төкпес алтында, алай турна харнында. Ходыр пагалар оларны махачы өлімнен өлерге чөптөп алғаннар.

Чახсы хылыхтығ Артемон амды көні чааға кірерге тидінібіскен.

Ол, хузуриина одырып, тістерін ырсайтхан.

Полицейскай адайлар ағаа чапсыныбысханнар. Ыди ўзөлең нымалахтанысханнар.

Артемон наах сөбктерінен тарслатхан, тырғахтарынаң ўзе-чара тартхан. Адайлар, ызырысха даа көрбин, пір ле нимені сағынғаннар: Артемонның тамаана чидіп, ўзе ызырыбызарға. Чазаа адай хаңылазы паза улузы тол парған.

Артемонға полызарға ёжтар семьязы килген: ёж позы, аның ипчізі, хазинезі, ёжтың ирге парбаан ікі чачазы паза кічицек ёж палалары.

Чылтыраң алтын киптіг, сахчаң чоон аарлар учуғысханнар, ыыласханнар, тарынчах мастар ханаттарынаң сыылааннар. Хурттар паза узун сағаллығ хара хоостар чыл килгеннер.

Прай аннар паза хустар, хурттар хырт полицейскай адайларға хорыхпин чапсынғаннар.

Ёж, аның ипчізі, хазинезі, ёжтың ирге парбаан ікі чачазы паза кічицек ёж палалары, чыырыл киліп крескет тегілек чили, табырах атығып, адайларның тумзухтарын інелерінен сапханнар.

Сахчаң аарлар, мастар, учух киліп, оларны сахханнар. Амыр, тапсабас хымысхалар, маңзырабин, адайларның пурнуларына кіріп, андар хымысханың оолығ кислотазын позыт турғаннар.

Хара хоостар оларның кіннерін ызырғаннар.

Тигілген хатығ тумзиинан пірде пір адайның пазын ызырған.

Өрбекейлер паза сеектер, оларға чарыхты тулғап, пулут ла чіли, оларның харахтары алнында учуғысханнар.

Ходыр пағалар махачы өлімнен өлерге тимде ікі чыланны тимде тутханнар.

Мына пір адай, ахсын улуғ азып, хымысхаларның оолығ кислотазын сығара апсырыбызарға хынғанда, харағы чох, кірі чылан пазынаң аның тамаана атых киліп, толғаңни, ахсына кире чыл чөрібіскен.

Ікінчі адайының ұлүзі андағох полған: ікінчі чыланы анзының ахсына кір парған.

Ікі адай, тынастап ала, кўстері тоозылып, чирде айлахтан сыхханнар.

Чахсы сағыстығ Артемон чаадаң чинісчі полып сыххан.

Ол туста Карабас Барабас ахсындағы хазалчых махаяхты хайди полза суура тартып алған.

Тигейіне махаях теңенге анын харахтары сых таа парғаннар. Ол, иленни туда, пазох харағайға тыынған. Чил аның сағалын пытыратхан.

Буратино, ағас узында одырчадып, Карабас Барабастың сағалының узы, чилге көдіріліп, чухтығ ағасха чапсын парғанын көр салған.

Буратино, салааға ілініп, аны ачырғандырып, хысырыбысхан:

— Абаачах, чит полбассың, абаачах, чит полбассың!..

Ол, чирге сегірібізіп, харағайны ибіре чүгүр сыххан. Карабас Барабас, оолахты хаап аларға сіреніп,

холларын чазып, иленни туда, ағас ибіре аның соонан чўгўрген.

Їди ибір киліп, тис париған оолағасты хыйыр салааларынаң олох таа тударға чўрген. Їди ікінчизін, ўзинчизін ибірген...

Аның сағалы, ағасха пик сырбал парып, чуххатың чапсын парған.

Хачан сағалы тоозылып, Карабас Барабас, пурнунаң ағасха урун парғанда, Буратино, агаа узун тілін кўзидібізіп, Хуулар кўлінзер—Мальвинанан Пьероны табарға чўгўрібіскен.

Майых парған Артемон, ўс. азахтығ, тўртінчизін чыыра тудынып, аның соонан ахсаңнап парған.

Чазыда ікі полицейскай адай халған паза оларның чурты ўчўн ѳлген хуруғ сеек тее пирчее чох сағалынаң Италия харағайына чапсын парған кўклѳ наукаларының докторы Карабас Барабас халған.

Хуюда

Мальвинанан Пьеро хамыстар аразындағы сыхтығ, чылығ тылода одырғаннар.

Оларның ўстўнде тырлос ханаттарынаң паза хуруп парған сарығ сеектернің сѳптен парған ірімчїк уязы тартылған.

Хамыстан хамысха учух чўрген кїчичек кѳк хузуцахтар, ачырғанып, ылғапчатхан хызычаксар таңнап киліп кѳргеннер.

Ырахтын сыыт паза адай ўрізі истїлген,—ол Артемоннаң Буратино тыннарын аарлыға сатчалар ни зе.

— Хорыхчам, хорыхчам!—чоохтанған Мальвина,

өл сырайын хазалчых оттың пүрінең ачырғанып туу чабынған.

Пьеро аны мындағ стихтарнаң үтертерге сынанған:

Піс өскен порчочахтар
Тылочахта одырчабыс,—
Сарығ, чахсы
Уғаа чыстығ порчочахтар.
Піс чайғы тооза
Пу тылочахта чуртирбыс,
Ах, ікөлеңе
Прайзы піске таңназар...

Мальвина, тарынып, азахтарынаң тебінген:

— Сірер, оолғыцах, мағаа чархастығзар!.. Час, хазалчых оттың пүрін үзінердек, көрчезер: мынзы прай өл пол парған паза талал парған.

Кинетін ырахтағы суум-саам, адай үрізі тымыл парған. Мальвина холларынаң көблче сабынған:

— Артемоннаң Буратино өл халдылар...

Анаң тылодағы көк торбасха сырайынаң чадыбысхан.

Пьеро анын хыринда алығ кізі ле чіли пастырған. Хамыстың пастары чилге ағырин сығырысханнар.

Іди түрче полғанда, хаалағлар истіле түскен. Ол Карабас Барабас килир полар, Мальвинанаң Пьероны тудып алып, оларны түбі чох ізептеріне суғып алар үчүн. Хамыс хыя іділ парғанда, Буратино пу сых килген: пурну хасхайча, ахсы хулағына чит партыр.

Аның соонаң ікі артынцах артын салған илеп парған Артемон ахсаңнап одырған...

— Миннең тудызарға сағынып алғаннар!—чоохтанған Буратино, Мальвинанаң Пьероның өрінгеніне дее хайбин.—Нимедір мағаа хоосха, нимедір мағаа

түлгү, нимедір мағаа полицейскай адайлар, нима полчаң мағаа Карабас Барабас—тьфу! Хызычах, адайға алтанып ал, оолағас аның хузуруғына тыынып ал. Че паранар...

Ол, чығанахтарынаң хамысты хыя идіп, тылоларча чалтанмин, пастыра халған—көлні ибіре тігі саринзар...

Мальвинанаң Пьеро полицейскай адайларнаң чаалазығ хайди тоозылғанын паза оларны Карабас Барабас ноға сүрісчеткенін сурарға чаратпааннар.

Хачан көлнің тігі сарина читкеннерінде, чахсы көңніліг Артемон, хынзып, ікі дее азаанаң ахсап сыххан. Аның палығларын палғап алар үчүн тынанаңға кирек. Тастығ хыранда ѓс парған чоон харағайның алтында хую көр салғаннар. Андар артынчахтарны киргеннер, андарох Артемон кире чылған.

Чахсы сағыстығ адай пастап полған на азағын чалғастырған, анаң аны Мальвиназар сунған. Буратино Мальвинаның иргі көгенегін бинттерге үсклеен, Пьеро оларны тутхан, Мальвина адайның азахтарын сүргеең.

Палығларны палғаан соонда Артемонға градусник турғысханнар, адай, амырап, узи пирген.

Буратино сөлеен:

— Пьеро, көлзер парып, суғ ал кил.

Пьеро поэнының алынча стихтар чоохтана, сүрнүгіп ала, суға парған, че чол пара чапхызын чідіріп, суғны чайник түбінде ле читірген.

Буратино чоохтаан:

— Мальвина, от одынаңға салаалар ағыл килдек, табырах арах.

Мальвина, Буратинозар чөпсінмин, көре тартып,

иничеен хыймыратхан,—че анаң нинче-де хуруғ оды-
чахтар ағыл килген.

Буратино чоохтанған:

— Пу чохсы воспитать полылған кизилердең си-
дигёк чуртирға.

Позы суғ ағыл килген, поэ салаалар паза ха-
рағай махаяхтарын чыып килген, анаң хуюға кирер
чирде улуғ от салыбысхан, ол отха пөзик харағай-
ның салаалары чайхал сыхханнар. Позох суғда какао
хайнадыбысхан.

— Че, табырах! Азыранарға одырынар...

Мальвина, аның хайынчатханын көріп, ирнілерін
устайта тудып, табыс-тубыс чох одырған. Че амды
улуғ кизі ўнінең хатығланып чоохтанған:

— Буратино, сірер адайларнаң тудызып, оларны
чиңен ползар, пісті Карабас Барабастан арачылап
халған ползар паза аның даа соонда поэнарны ма-
хачы тудынған ползар, сірер азыранарға хол чуғбин
паза тіс арығлабин одырарзар тіп сағынманар...

Буратино чочаанынаң одыра түскен:

— Ана көрчезің аны!—хатығ хылыхтығ хызычах-
сар харахтарын торспайтып андаан.

Мальвина, хуюдаң сығып, аяларын саабысхан:

— Ыркейлер, гусеницалар, хара хоостар, ходыр
пағалар...

Минута даа иртпеен—порчо тозынына підел парған
улуғ йркейлер учух килгеннер. Гусеницалар паза
кёё-саа чох, тизек хара хоостары чылыс килгеннер.

Ходыр пағалар харныларынаң чыл килгеннер...

Йркейлер, ханаттарынаң улуғ тынып, хуюның
ханаларына одыр салғаннар, хую істінде сіліг ползын
паза толапчатхан чир чічең нимее кирбезін тибес.

Тизек хара хоостары, хуюның полындағы прай сөп-сапты нымалахтандырып, ол сөпті тасхар сығара тастап турғаннар.

Симіс, ах гусеница Буратиноның пазына сығып алған, анаң аның пурнуна ілініп алып, тістеріне көп нимес паста сыға пас пирген. Хынзаң даа, хынмазан даа тістерін чуурға киліскен.

Пасха гусеница Пьероның тістерін арығлап пирген.

Түгдүр сосха палазына төөй, уйғузы даа чахсы азылбаан порсых читкен... Ол, азаагынан күрең гусеницаларны хаап, олардаң күрең пастаны маймахха сыға пасхан, іди ол хузуруғынан Мальвинаның, Буратиноның паза Пьероның ўс пар маймағын чылтырада арығлап салған.

Маймахтарны арығлап салғанда, ол изебіскен: а-ха-ха, анаң талтаңнап чөрібіскен.

Хуюзар пазында хызыл чачағастығ, чохыр, көгліг хайынчах кичегей кире хонған, ол пірее нимені таңнап парза, чачағычаа чіке турыбысчан.

— Кемні тарап пирим?

— Мині,—теен Мальвина.—Минің сазым прай путхал партыр, толғап, чахсылаан тарап пир сазымны...

— Көріндес чи хайдадыр? Иркечем, истек...

Анчада торспах харахтығ ходыр пағалар тееннер:

— Піс амох ағыл пирербіс...

Он паға көлзер харныларынаң чыла халғаннар. Олар көріндес орнына көріндес осхас палыхты сөзір килгеннер, палых уғаа симіс, уйғучыл полған, аннанар аны хайдар даа сөзірзелер, ол андар парған.

Палыхты Мальвинаның алнында хузуруғына турғыс салғаннар. Пурлух парбазын тіп, аның ахсына чайниктен суғ ур турғаннар.

Хайынчах кичегей, Мальвинаның сазын чахсылаан тарап пирген. Холына ілін парған пір өрбекейні азырып, анынаң хызычахтың пурнун пудрить полыбысхан.

— Тимде, иркечеем...

Анаң—ффрр!—чохыр тегілегес полып, хуюдан сыгара учуғыбысхан.

Ходыр пағалар көріндес палыхты көлзер нандыра

*Хую хыринча имнег пиявкалар садығқызы Дуремар паза азаан
сөзір париған Карабас Барабас иртіп парғаннар.*

сөртеп парыбысханнар. Буратинонаң Пьеро хынмазалар даа, холларынаң полар мойныларын даа чууп салганнар.

Мальвина азыранарға одыарға чаратхан.

Азыранған соонда, тізектерінең іпек унахтарын сілігіп, ол чоохтаан:

— Буратино, минің нанчым, ирткен туста піс сірернең диктант пасхабыс. Урокты аннаңар иртірербіс...

Буратиноның хуядаң харағы ла көрінген чирзер сығара чүгүрібізері килген. Че арғыстарын паза ағырчатхан адайны полызығ чох халғызарға чарир ба за! Ол тімелген:

— Пічік пасчаң нима хада ағылбаабыс...

— Орта нимес, ағылғабыс,—өстебіскен Артемон. Артынчахсар чыл парып, аны тістерінең систібізіп, чернилалығ пузырёк, пенал, тетрадь паза кічичек глобус сығар килген.

— Ручканы чахсылаан тудыңар, салааңарны перодаң ырах араһ тудыңар, іди итпезе, салааңарны чернилаа підеп саларзар,—теен Мальвина.

Сіліг харахтарын хую ўстўндегі өрбекейлерге көдірген,—аңаң на...

Ол туста салаалар сығдырааны, хазыр табыстар истіл парған,—хую хыринча имнег пиявкалар садыгчызы Дуремар паза азаан сөзір париған Карабас Барабас иртіп парғаннар.

Көклө театрының директорының хамаанда улуг сіс хызарған, пурну сіс партыр, сағалы, прай путхалып, чухха піделтір.

Ол, тўкўрініп, өстеп ала чоохтанған:

— Олар ырах парбааннар полар. Олар мында, пірее чирде, ағас аразында поларлар.

Буратино хайди даа полза Карабас Барабастаң алтын клүзектеңер піліп аларға чаратча

Карабас Барабас паза Дуремар хую хыринча көөл-че иртіп парғаннар.

Чазыдағы чаалазығ тузында пиявкалар садығчызы хорығып ағас алтында одырған. Хачан чаа тоозыл парғанда, ол Артемоннан Буратино хойығ от аразында көрінмин парыбысханнарынча сағаан, анаң на Карабас Барабастың сағалын хайди полза, Италия харағайынаң азырып алған.

— Оолгычах сісерні чахсы чазыттыр!—теен Дуремар.—Сісернің ниткенерге ікі дюжина ин чахсы пиявкалар турғызарға килізер неке...

Карабас Барабас абағырыбысхан:

— Чўс мун! Табырах айна-чиктерні сўре чидерге кирек.

Карабас Барабаснаң Дуремар тискеннернің ізінен килгеннер. Олар холларының отты асхлааннар, полған на ағасты көрглееннер, полған на тлоны ніндееннер.

Олар иргі харағайның чилегезі хыриндағы оттын пўдўнін көргеннер, че хуюда ағас кізічектер чазынча, агаа хоза от салыбысханнар полар тіп сағынмааннар даа.

— Ол Буратино айнаны мин пычаамнаң прай тоғрап салам!—тімелген Карабас Барабас.

Тискен кізілер хуюда пўгібіскеннер.

Амды хайди полчаң? Чўгўрчең ме? Че палығлығ Артемон халын узупчатхан. Аның прай палығлары чазылар ўчўн адай чибіргі төрт час узирға кирек.

Нёёс чахсы сағыстыҥ адайны хуюда чалғысханны халғысчан?

Чох, чох, арачыланар полза—прайзы пірге, өлзе—ідөк прайзы хада...

Буратино, Пьеро паза Мальвина хую түбінде, пурнуларын төбін түзіріп, ўр чөптескеннер. Чарат салдылар: мында иртенге читіре одыарға, хуюның ізігін салааларнаң тулғап саларға паза Артемонны табырах чазылдырар ўчўн ағаа синмінніг клизма идерге кирек.

Буратино теен:

— Мин Карабас Барабастаң алтын клўзек асчатхан ізік хайда полчатханын хайди даа піліп аларға хынчам. Ізік озаринда пірее маңат, таңнастыҥ ниме хайралалча полар... Ол ниме піске часка пирерге кирек...

— Сірер чох халарға хорыхчам, хорыхчам,—өстебіскен Мальвина.

— Пьеро чи, сірернең ноза?

— Ах, ол стихтар ла хығырча...

— Мин Мальвинаны ала парыс чіли арачылим,—улуҥ азымахчылар чіли харлос табыснаң чоохтанған Пьеро,—сірер мині ам даа пілбинчезер...

— Маңат оолзың Пьеро, хачанох іди кирек полған!

Буратино Карабас Барабастың паза Дуремарнын соонаң чўгўре халған.

Оларны ўр ниместең көр салған. Көклө театрының директоры чулычах хазында одырған, Дуремар аның хамаандағы сіске ачыҥ от пўрлерінең компресс итчеткен. Ырахтыңоң Карабас Барабастың хуруҥ харны хоҥдырасчатханы паза имнеҥ пиявкалар садыҥчызының хуруҥ харнының сығырғаны истілген.

— Синьор, піске азыранып аларға кирек,—чоох-танған Дуремар, тискен айналарны піс харааға даа читіре тілеп таппаспыс.

— Мин сағам пўўн сосха палачаан, ағаа хоза ікі өртегес чіп саларчыхпын,—көб чох нандырған Карабас Барабас.

Нанчылар „Ўс палых“ аттығ азыранчаң чирзер пастырысханнар—аның вывесказы хыр ўстўнде көрінчедір. Че Карабас Барабастаң паза Дуремардан чапчаңох аңдар Буратино чўгўрген, аны оннабазыннар тіп, отха солынып чўгўрген.

Азыранчаң тураның ізігі хыринда Буратино улуг петухсар көлче пастырған; петух, пір харах азыча алай ба хус палазының пір кизегес ічегечеен таап алып, хызыл чалаазынаң сілігіп, айғахтарынаң чир хазып, таңахтарны сыйлирға сизініп ала хығырған:

— Ко-ко-ко!..

Буратино, миндаль пирожнайның унахтарын аязына салып, ағаа сунған:

— Чіңер, өбн командир синьор.

Петух, ағас оолғычахсар хатығланып көріп, че пик тудын полбин, аның аязын хахлабысхан.

— Ко-ко-ко!..

— Ќбн командир синьор, мағаа азыранчаң чирзер иртерге кирек, че минін кирегім иб ээзі оннабазын. Мин сірернің өң-пасха сырлығ сіліг хузуруғынарға көленібізем, че сірер мині от салчаң орынзар читір саларзар. Чарир ба?

— Ко-ко!—уламох махтанып тапсаан петух.

Ол пір дее ниме піл полбаан, че ниме пілбеенін көзітпес ўчўн азыранчаң тураның азых ізіинзер хоғдайып пастырған. Буратино, аның ханады алтына кі-

ріп, хабырғаларына тыынып, аның хузуруғынан чабынып, імектеп ала кухнязар кірген, от орнынзар, анда сістернең паза скобраларнаң азыранчаң тура-ның тас пастығ ээзі хайын чбрген.

— Хыя пар, ұгрее кірер кірі ит!—хысхырыбысхан петухха ээзі, анаң аны азаанаң теебіскен, петух—кудах-тах-тах—тібінең чабал хысхырып, тасхар чочып парған таңахтарына сығара хонған.

Буратиноны кізі оңнабаан, ол, иб ээзінің азахтары хыринаң иртіп, улуғ той ыраға кистіне одыр салған:

— Ол туста Карабас Барабаснаң Дуремарның табыстары истілген.

Иб ээзі, тббін пазырынып, оларға удур сыххан.

Буратино, той ырағаның істіне кіріп, анда чазыныбысхан.

Буратино алтын клүзектеңер чазыт ниме піліп алча

Карабас Барабаснаң Дуремар хаарған сосха пала-чағынаң азыраңғаннар. Иб ээзі стаканнарға араға ур турған.

Карабас Барабас, сосха палазының азағын салдап, иб ээзіне теен:

— Синің арағаң уғаа хомай, мағаа тігі ырағадан урдах! Буратино одырчатхан ырағазар сббкнең улабысхан.

— Синьор, ол ыраға хуруғ,—нандырған иб ээзі.

— Чойланма, көзіттек.

Андада иб ээзі, ыраға кбдіріп, тўндерібіскен. Буратино тўс парбим тіп нинче пар кўзінен чығанахтарынаң ырағаның хабырғаларына сіренген.

— Анда ниме-де харалча,—харлабысхан Карабас Барабас.

— Анда ниме-де ағарча,—чоохтанған Дуремар.

— Синьорлар, тіліме сіс сых парзын—ыраға хуруғ!

— Андағ полза, аны столға турғыс—андар піс сөөктер тастирбыс.

Буратино одырған ырағаны көклө театрының директоры имнег пиявкалар садығчызын хыринда турғыс салған.

Буратиноның пазына салдалған сөөктер паза хатығ іпектер тасталғаннар.

Карабас Барабас, көп араға ізіп алып, сағалын отсар тартхан, піделген чух хайылып ахсын тіп.

— Буратиноны аямаа салып, пір аямнан сабысам, аннан өл орны ла хала парар,—махтанып чоохтанған ол.

— Нимее чарабас айнаа ол кирек,—хосхан Дуремар,—че пастап ағаа пиявкалар турғызарға кирек, олар аның прай ханын сорибыссыннар...

— Чох!—Карабас Барабас мунзуруғынаң сапхлаан.—Мин пастап аның алтын клүзегін пылап алам...

Иб ээзі чоохха хозылған,—ол ағас кізічектернін тис парыбысханнарынаңар искен.

— Синьор, сірер оларны кілеп майыхпаңар. Мин ікі чапчан оолны сағамох хығырыбызам, сірер азыранғанча олар, прай арығны ніндіп, пеер Буратиноны ал килерлер.

— Чарир. Ыс пеер оолларны,—улуғ табаннарын отсар сістирге тартып, чоохтанған Карабас Барабас. Ол тың ізір парған, аның үчүн нинче пар күзінен ыр ырлабысхан:

Минің чоңычаам пасхачыл,
Сағызы чох ағас чон.
Көклөлер ээзібін.
Ана мин кеммін...
Хазыр Карабас,
Саблығ Барабас...
Минің алнымда көклөлер,
От ла чіли, төзелчелер.
Поғда даа ползан,
Минің хамчычаам пар,
Читі пастығ хамчычак,
Читі пастығ хамчычак.
Хамчынаң хорғытсамох,
Минің сөс истечі чоңычаам
Ырлар сарнапча,
Ахчахатар чыылча
Минің улуғ ізебіме,
Минің улуғ ізебіме...

☉ Анчада Буратино, улып киліп, ыраға түбінен чоохтанған:

— Чазыт нимені чоохта, часказы чох, чоохта!..

Карабас Барабас, хорыхханынаң наахтарын торсладып, Дуремарзар андып сыххан.

— Ол синзің ме?

— Чох, чох, мин нимеспін...

— Чазыт нимені искір тіп, кем чоохтады за?

Дуремар чабал нимее киртінечі полған; ол ідөк көп араға ізібіскен. Анын сырайы хорыхханына көгер парған паза миске чіли чыырыл парған.

Анынзар көріп, Карабас Барабас таа тістерін тырслатхан.

— Чазыт нимені чоохта,—пазох улыбысхан ыраға түбінен пасхачыл табыс,—чоохтабазан пу одырчыхтан турбассын, часказы чох!

Карабас Барабас азах үстүне турарға хынған, че сала даа көдіріл полбаан.

— Хайдағ чазыт нимені?—килегейлене сурған ол. Табыс нандырган:

— Тортила черепаханың чазыт нимезін.

Хорыхханынан Дуремар көөлче стол алтына кірген. Карабас Барабастың наахтары түс парған.

— Ізік хайдадыр, ізік хайдадыр?—күскү хараада түнүкте чил улған чили табыс истілчен...

— Нандырам, нандырам, тапсаба!—сыбыраан Карабас Барабас,—ізік—кирі Карлонын турачаанда, хоосталған от орны озариинда...

Ол сөстерні чоохтирынан, тасхартын иб ээзі кір килген.

— Мына ізестіг ооллар, ахча үчүн олар, синьор, сағаа айнаны даа ал килерлер...

Ол анаң иркінде турчатхан Алиса тұлгүзер паза Базилио хоосхазар көстеен. Түлгү аарлап, иргі слепезін суурған.

— Синьор Карабас Барабас, піске он алтын ахча пиріңер, піс, тізең, пу чирден хыя паспинох, уяды чох Буратиноны холыңарға тудындырыбызарбыс.

Карабас Барабас, сағалы алтындағы жилет ізеебіне холын суғыбызып, он алтын ахча сығар килген.

— Ахча мына, че Буратино хайдадыр за?

Түлгү ахчаны нинче-ңинче хати хатап санаан, чарым ахчазын хоосха пирчедіп, улуғ тыныбысхан, анаң азаанан көзидібіскен:

— Ол пу ырағада, синьор, сирернін пурнунар ал-
тында...

Карабас Барабас, столдағы ырағаны хаап алып, аны тас полға тастабысхан. Ыраға кизектерінең паза салдалған сёоктер аразынаң Буратино сығара чачыраан. Таңнап парған чон ахсыларын азып турғанча, ол, соған на чіли, азыранчаң турадаң тасхар петухсар атыххан, петух пірде пір хараанаң өліг хуртычахты хоғдайып көрчеткен.

— Син, котлет итчең иргі ит, міні садыбыстың!— пурнун сүў тартып, чабалланған ағаа Буратино.—Че, амды нинче пар күзіннең чүгүр...

Ол аның поғда хузуруғына маңатап тыыныбысхан. Петух, пір дее ниме оңарылбин, ханаттарын чаза тудып, чүгүр сыххан. Буратино, хуюн чіли, анын соонаң,—тағ индіре, чол кизіре, чазыча, арығзар.

Карабас Барабас, Дуремар паза иб ээзі, оңарыл парып Буратиноның соонаң чүгүргеннер. Че олар аарпеер хайбаңназалар даа, ол пір дее чирде көрінмеен, ырах чазыча ла петух сағызы сыххан ниме чіли чүгүр париган. Че аның алиин прайзы пілген, аннаңар петухты көріп, пірдеезі аны нимее салбаан.

***Буратино пір ле хати хайди
полцаан пілбинче, че прай ниме
чахсы тоозылча***

Алығ петух майых парған, ахсын азып, хайди полза ла чүгүрген.

Буратино аринча полбаанда, аның уғзал парған хузуруғын позыдыбысхан.

— Че, генерал, таңахтарыңа айлан...

Буратино пұрлер тобыра чарых чалтырапчатхан
Хуулар көлінзер парған.

Мына тастығ хыраңастағы харағай, мына хую.
Ибіре сынғап парған салаалар тасталтыр. От тер-
пектернең типселтір.

Буратиноның хорыхханына чўрегі сабыл сыххан.
Ол, хыраңастан сегіріп, чилегелер алтынзар көрген...

Хую хуруғ полған!!!

Мальвина даа, Пьеро даа, Артемон даа чоғыл.

Ікі ис кизегезі ле чатчатхан. Оларны көрзе, Пье-
роның көгенеенің ніннері полтыр.

Нанчыларын кем-де оғырлап парыбыстыр! Бура-
тино тўндере тўс парған,—аның пурну чирге тирен
хазал парған.

Аның нанчылары хайдағ аарлығ полғанын ол ам
на сизінген. Мальвина ўгретсін, Пьеро муң даа хати
стихтарын хығырчатсын. Буратино оларны пазох кө-
рер ўчўн алтын клўзегін дее пирібізерчік.

Аның пазы хыринда тўңічек суум-саам чох кўдіріл
килген, аннаң хызыл аялығ, нымзағас, чылтыраң тискер
азах сых килген, ол, ўс хати апсырыбызып чоохтаан:

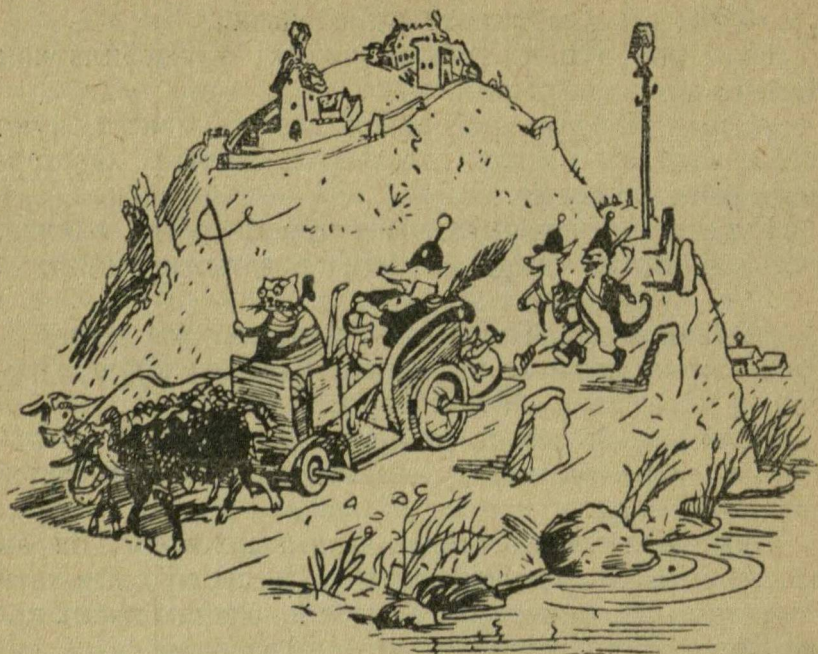
— Минің хараам чоғыл, че истерін чахсы истіп-
чем. Пеер хойлар кўлген хаңаачах килген. Анда Алығ-
лар Городының губернаторы Тўлгў, істегчілер одыр-
ғаннар. Губернатор чахаан:

— Тоғыстарын итчеткен туста минің иң чахсы по-
лицейскайларымны сох салған уяды чохтарны хаап
алыңар! Хабыңар!

„Істегчілер нандырғаннар:

„Тяф!

„Хуюзар атыхханнар, анда хазыр кўрес пастал-

Чолча тугзар хаңааҗах инчеткен.

ған. Синің арғыстарыңны палғап алып, ниме-ноола-рынаң хада хаңааҗахха тастап, чөрібіскеннер“.

Піди пурнун чирге хазапчатханнаң хайдағ тузадыр!

Буратино, тура хонып, хаңаа терпектерінің ізінен чүгүрген, Көлні ибіріп, хойығ оттығ чазаа сыххан.

Іди илееде парған... Аның пазында пір дее план чох полған. Арғыстарын на арачылирға кирек—паза ниме кирек чоғыл.

Алындағы кўн хазалчых отсар андарылған чікім чарға читті. Төбін Тортила черепаха чуртапчатхан

кірліг туғны көр салған. Чолча туғзар ханаачах ин-
четкен; аны скелет осхас, тўктері прай чулыл пар-
ған ікі хуруғ сёок хойлар тартып одырғаннар.

Козлада пурдайған наахтығ, алтын очкиліг симіс
хоосха одырған,—ол губернаторға хоп хоптачан
хоосха полған. Анын соонда—хоғдайған іргек тўлғу,
губернатор... Артынчахтарда Мальвина, Пьеро паза
тооза палығлығ Артемон чатчатханнар,—аның хачан
даа чахсы тарал парған хузурии тозынча сёзірілген.

Ханаачахтың соонда ікі істегчі килчеткен—добер-
ман-пинчер род адайлар.

Кинетін істегчілер, адай тумзухтарын көдіріп, чар
ўстўнде Буратиноның ах пёриичеен оннап салғаннар.

Пинчерлер сегіріснен чікім хасха сыхханнар. Че
олар хас ўстўне сыхханча, Буратино,—ағаа чазынчан
орын чох полған, чўгўрчен дее чир чоғыл,—холла-
рынаң пазын тудынып, харачхай ла чіли, иң чікім
чирден туу көк от ёс парған кірліг туғзар төбін се-
гірібіскен.

Кииче теглектеніп тўскен, улуг чил чох полған
полза, ол Тортила чачазар туға тўс парарчых.

Чил, ниигезек ағас Буратиноны айлахтандырып,
айлахтандырып, хыя тастабысхан, ол, андарылчадып,
ханаачахта одырған Тўлғу губернаторның пазына көні
петли тўс парған.

Алтын очкиліг симіс хоосха, хорыхханынаң коз-
ладан андарыл парған, ол хара сағыстығ паза хор-
тых полған, тал пардым тіп пёгібіскен.

Тўлғу губернатор, тізен, андағох хортых, сырлап
ала хасча чўгўрген, анаң порсых ініне кире хонған.
Анда ағаа чабал урынған: порсыхтар андағ аалчы-
ларға көрбеенні көзідедірлер.

Хойлар, чочып парып, чолдан хыя тартханнар, ханаачах тоңхар андарыл парған. Мальвина, Пьеро паза Артемон ниме-нооларынаң хада хазалчых отсар нымалахтан парғаннар.

Пу ниме уғаа чапчаң пол парған, сірер, аарлығ хығырығчылар, холыңардағы салааңарны даа санирға маннанмасчыхсар.

Доберман-пинчерлер улуғ чорыхнаң хастаң төбін түскеннер. Тоңхар парған ханаачахсар сегірізіп ки-ліп, тал парған хоосханы көр салғаннар. От аразын-да чатчатхан ағас кізічектерні паза прай палғал пар-ған адайны көр салғаннар. Че Түлгү губернатор пір дее чирде көрінмеен.

Ол чіт парған,—істегілер харах оды чіли хайрал-лачаң губернатор чир алтына кір парған чіли чіткен.

Пастағы істегчі, тумзиин чоғар тудып, ачырғанып улубысхан.

Ікінчізі ідөк полған:

— Ай, ай, ай, ай,-у-у-у-у!..

Олар, чүгүріп, чүгүріп, прай чарны ніндееннер. Пазох ачырғанып улусханнар, оларның хараана хам-чы паза тимір көзенек көрінген.

Олар, чайхәннап ала, Алығлар Городынзар чүгү-ріскеннер. Олар, постарын арачылир үчүн, чол пар-чадып, губернаторны тіріге тигірзер көдіріл пары-бысхан тіп, полицейскай пөлікте чойланарға чарат салғаннар.

Буратино көблче-көблче пазын сыйбанған,—азах-тары, холлары пүдін полғаннар. Ол, хазалчых оттар-зар чыл парып, Мальвинанаң Пьероны пағдаң систі-біскен.

Мальвина, пір дее тапсабин, Буратиноны мойны-

наң хучахтабысхан, че охсан полбаан—Буратинонын
узун мойны харығ полған.

Пьеронын ниңнері чығанағына читіре талалых пол-
ған, пудразы наахтарынаң тоолап партыр, ол стих-
тарға даа хынза, аның наахтары хызыл полтырлар.

— Мин, пір дее чалтанмин харбасхам,—хатығла-
нып чоохтанған ол.—Мағаа азах тутпаан ползалар—
мині апарбасчыхтар.

Мальвина чөпсерген:

— Ол ала парыс чіли харбасхан.

Ол, Пьероны мойнынаң хучахтап, анәң ікі наа-
ғын охсаныбысхан.

— Че чидер чалғанызарға,—тімелген Буратино,—
тизеңер. Артемонны хузуриинаң сөзір парарбыс.

Олар узблен, парасхан адайның хузуруғынаң хаап,
аны хас чоғар сөзіргеннер.

— Позыдыңар, мағаа піди парарға уядыстығ, мин
позым парарбын,—өстеен палығлығ адай.

— Чох, чох, синің күзің чоғыл.

Че олар хастың ортызына сығарларынаңох, хас
үстүнде Карабас Барабаснаң Дуремар көрін парған-
нар. Алиса тұлғу азаанаң ағас кізічектерзер көзіт-
кен, Базилио хоосха, сағалын тырбайтып, чабалланып
сыылаан.

— Ха-ха-ха, ана хайдағ чахсыдыр!—хатхырыбыс-
хан Карабас Барабас.—Алтын клүзек холыма позы
килир!

Буратино, наа чобағдаң хайди азырылчаң тіп,
маңзырап ала сағынған. Пьеро позының чуртын аар-
лығ садарға сағынған, Мальвинаны позынзар тартып,
хучахтаан. Че амды арачыланчаң ондай чох полған.

Дуремар хас үстүнде хатхыраңнаан:

— Карабас Барабас синьор, ағырығ адайны сірер мағаа пирібізіңер, мин аны туғдағы пиявкачахтарға тастап пирем, симірзіннер, минің пиявкачахтарым...

Чоон Карабас Барабас төбін инерге эрінген, ол чоон салаазынаң тискен көклөлерні хығырған.

— Киліңер минзер, палачахтарым, киліңер пеер...

— Орыннаң тибіребенер!— чахаан Буратино.— Ол-зе, көгліг өлерге кирек! Пьеро, пірее хайдағ-мындағ ин хомай стихтарың хығыр. Мальвина, маңатап хатхыр...

Мальвинаның пірее читпестері полза даа, ол чаксы арғыс полған. Ол харахтарын аязынаң чызынып, хас үстүнде турчатханнарға хатхырған.

Пьеро, мындох стихтар сағынып алып, чабал үннең сөо тартып хығырған:

— Алиса тұлгү аястығ,
Аны сабар ағас сағыпча.
Базилио хоосха кіленчік—
Оғыр чабал хоосха.
Дуремар, алығ кізі,
Чыырылған кипсіс миске.
Карабас син Барабас,
Синнең піс хорыхпинчабыс...

Олох туста Буратино, хыйыр-хайыр полып, оларны ачырғандырған:

— Эй, син, көклө театрының директоры, пиво урчан иргі сабанах, алығ сағыс тыхтап салған симіс хап, піссер түс, түс,—мин синің чулылған сағалыңа чаба түкүрчем!

Нандырығ орнына Карабас Барабас хайдар-хайдар абағырыбысхан, Дуремар түрең холларын тигірзер көдірген.

Алиса түлгү хатхыраннап чоохтанган:

— Пу уяды чохтарнын молтырыгын хазырыбы-
зарға чарадынар?

Пір минутадан прай ниме тоозыл парар... Кинетін
оларның үстүнче чар харачхайлары сығдыраза учу-
гып ирткеннер:

— Мында! Мында, мында!

Карабас Барабастың паза үстүнче манатап сайрап
саасхан учуғыбысхан:

— Табырах, табырах, табырах!..

Хас үстүнде кири Карло паба тура түскен. Анын
ниңнері прай сысхарыл партыр, холында көзөліг ағас,
көміскелерін түзірібіскен...

Ол Карабас Барабасты иңнінең сазыбысхан, Дуре-
марны чығанағынаң, Алиса түлгүнің арғазынаң ағаснаң
сабысхан, Базилио хоосхазар сапогын тастабысхан...

Анын соонаң мөкейібізіп, ағас кізічектер турчат-
хан хас алтынзар көріп, өрініп чоохтанган:

— Оолғым минің, Буратино, син хазых-тіріг одыр-
зың—табырах минзер чүгүр!

***Буратино Карло пабазынаң,
Мальвинанаң, Пьеронаң паза
Артемоннаң хада ибінзер айланча***

Ағас кізічектерні сүріскен чабаллар Карлодаң,
аның ағазынаң паза Карлоның тарынғанынаң тың хо-
рых парғаннар.

Алиса түлгү, хойығ отсар чыл парып, манатап
чүгүрібіскен, ағаснаң саптырған соонда пірееде чы-
ра тартынарға ла тохтаан.

Базилио хоосха, онча хаалағ нандыра сегіріп, амды тизілген велосипед терпегі чіли тарынып сыылаан.

Дуремар, көк пальтозының идеятерін хаап, хастаң ийген, ол чоохтан париған:

— Минің пыром чоғыл, пыром чоғыл...

Че пирік чирде чаза пазыбызып, тайлых чөрібіскен, ол, парып, улуғ күзүреснең туға кире петлеп халған.

Карабас Барабас турған чиріндөк тура халған. Ол пазын тигейіне читіре чыыра тартынған; аның сағалы киндір чіли салбаңнаан.

Буратино, Мальвина паза Пьеро үстүнзер сых килгеннер.

Карло паба, оларны чалғызардаң көдіріп, салаанына хорғытхан:

— Амох мин сірерні, сох палалар!

Ол прайзын хойнына суххан.

Анаң көп нимес иніп, парасхан адайның хыринда мөкейген. Сын Артемон, тумзиин көдіріп, Карлонын пурнун чалғабысхан. Буратино сах андох хойнынаң пахлап тапсаан:

— Карло паба, піс адай чох нанмаспыс.

— Э-хе-хе, — нандырған Карло, — аарох полар, че чарир, сірернің адайыңарны хайди полза читтіргейбін.

Ол, Артемонны иңніне одыртып, аар-чүкке өстеп, чоғар пастырған, анда пазын чыыра тартынып, харахтарын торспайтып, Карабас Барабас турчатхан.

— Көклөлер мини, — тімелген ол.

Карло паба, ағаа тарынып, нандырған:

— Эх, син! Кіріп парып, прай чонға саблығ жуликтернең - Дуремарнаң, хоосханаң, тұлғуңең палға-

лысхазың. Кічіг палаларны хыйыхтапчазар! Уят, доктор!

Карло городсар чолча пастырыбысхан.

Карабас Барабас, пазын чыыра тартынып ала, оларның соонаң хаалаан.

— Көклөлерімні пир!..

— Пирерін пирбе!—хойнынаң пахлап, абағарыбысхан Буратино.

Иди иледе парғаннар. „Ўс палых“ тіп азыранчаң тураны ирткеннер, аның ізинде тас пастығ иб ээзі холларынаң чырлапчатхан скобраларзар көзіткен. Ізік хыринда чулылған хузурухтығ петух аар-пеер пастыр чөрген, ол Буратиноның сохтанғанынаңар тарынып чоохтанған. Таңахтар ағаа чөпсергеннер.

— Ах-ах, хайдағ хорғыстығ! Ух-ух, пістің петуғыбыс!..

Карло хырлаң үстүне сыххан, аннаң чил сапханға салғахтанчатхан талай көрінген, чар хазында ізіг кұн харағына хум чіли хуур парған иргі городычах паза көклө театрының иснең иткен хыры көрінген.

Карло пабаның соонда ўс ле хаалағда турчатхан Карабас Барабас тімелген:

— Мин сағаа көклөлер ўчўн чўс алтын монета пирем, сат мағаа оларны.

Буратино, Мальвина паза Пьеро тынминыбысханнар: Карло ниме тирін сағааннар.

Ол нандырған:

— Чох! Син театрның ах сағыстығ чахсы директоры полған ползаң, мин кічичек кізічектерні сағаа пирібізерчікпін. Че син крокодилдең дее хомай кізің. Мин оларны сағаа пирбеспін, сатпаспын, хыя пар мыннаң.

Карло, хастан иніп, Карабас Барабассар паза хайыг салбин, горогычахсар кірген.

Анда пір дее кiзi чох площадьта полицейскай хыймырабин турчатхан. Ізіге паза эрініске аның ирін сагалы төбін түс партыр, харахтары чабыл партырлар, ұс пулуңның слепезінің ұстүнде сеектер учуғыс-чатханнар.

Кинетін Карабас Барабас, сагалын ізебіне суғыбызып, Карлоны кистінен көгенегіңең хаап алып, тооза площадьха толдыра абағырыбысхан:

— (ғырны тудыңар, ол мінің көклөлерім оғырлап алған!..

Че ізіге көй парған паза эрінгеніне сабыхсып-чатхан полицейскай орнынаң даа тибіребеен. Карабас Барабас, аныңзар сегір киліп, Карлоны харибге одыртарға кирек тіп чоохтаан.

— Син чи кемзін?—эрініп ала сурған полицейскай.

— Мин көклөлер наукаларының докторыбын, саблыг театрның устағчызы, иң пөзік орденнернін кавалері, Тарабарскай корольның иң чағын нанчызы, Карабас Барабас синьор полчам...

— (ин мағаа хысхырба,—нандырған полицейскай.

Карабас Барабас полицейскайнаң сарысхан аразында, Карло паба, чалбах тас төзеен улицаа ағас таяғынаң тарсладып, чуртаан туразынзар чағдап килген. Пасхыс алтындағы харасхы турачааның ізіин азып, Артемонны иңнінең хыя алып, төзекке чаттыр салған, хойнынаң Буратиноны, Мальвинаны паза Пьероны сығарып, оларны стол ұстүне хости-хости одыртып салған.

Мальвина сах андох чоохтаныбысхан:

— Карло паба, ин не пурнада ағырыг адайны көрінер. Оолгычахтар, амох чуунарға...

Кинетін ол холларынаң сабыныбысхан:

— Че минің көгенектерім чи! Минің наа туфлячахтарым, минің чаксы лентачахтарым осхыл түбінде, сiген аразында чат халғаннар!..

— Ниме чох, сағысыраба,—теен Карло,—иирде мин парып, ниме-ноонны ал килербін.

Ол Артемонның азахтарын сөргеең истерні чаксаан сизіп көрген. Адайның палығлары чазыл таа партырлар, ол өзөкчеткенненер пір дее хыймыран полбинчаттыр.

— Пірее табағас сула ўгрезін, ағаа хоза кимірілген сөбгічек пирзер, аны чіп алып, мин городтағы прай адайларнаң тудызарға тимдебін.

— Ай-ай-ай,—чобалған Карло,—че минің ибімде пір кизек тее іпек чоғыл, ізебімде пір сольдо ахча чоғыл...

Мальвина аястыг сүркүннебіскен. Пьеро, сағыс кирип алим тіп, хамағын мунзурухтарынаң чысхан.

— Мин, тасхар сығып, стихтар хығырим, ирткен чон мағаа көп ахча пирер.

Карло пазын чайхаан:

— Син, оолгычаам, тасхар кілен чөрген ўчўн полицейскай пөлікте хонарзың.

Буротинодаң пасха прайлары сағысха түскеннер. Ол, тізең, көйтіктеніп кўлінген, столда даа нимес, че хазалчых позығда одырчатхан чили айлахтанған.

— Олғаннар, че чидер чобалбаңар! Ол, полға түзіре сегіріп, ізебінен хайдағ-да ниме сығар килген.— Карло паба, масхачах ағылып, стенедегі талалых исті хыя тастабыс.

Ол узун тумзиинан иргі исте хоосталған от орнынзар, от ұстүндегі тўдўнниг хазанахсар кўзіткен.

Карло таңнап парған:

— Оолғычаам, андаг сіліг хоосты стенеден нога хыя идерге хынчазың? Хысхыда мин, ол сомзар кўріп, пу сын от, хазанда чеснок тоғыраан иттіг ўгре тіп сағынадырбың, іди сағынзам, мағаа сала чылыг пілдірібісче.

— Карло паба, мин сын кўклў сўзін пирчем,— синің пезінде сын от, сын чугун хазанында ізіг ўгрең полар. Исті хыя ит!

Буратиноның іди киртіндіре чоохтанғанына ізеніп, Карло паба, нїткезін тырбанып, пазын чайхап, ўстеп ала, хысхаснаң масхацах алып, исті азыр сыххан. Аның кистінде, піс пілчебіс ноза, прай ірімчік тартыл парған, анда ўліг ірімчіктер сырбалған полғаннар.

Карло ірімчіктерні чахсаан сыбырыбысхан. Харал парған дуб ағастаң иткен улуғ нимес ізігес кўрінібіскен. Аның тўрт пулиинда хатхырысчатхан сырайлар кизілтірлер, ортызында, тізең,—узун пурунның сегірчеткен кизічек.

Аннаң тозынны чызыбысханнарында, Мальвина, Пьеро, Карло паба астап парған Артемон даа пір ўнге хысхырызыбысханнар:

— Пу Буратиноның сомы!

— Мин идўк сағынғам,—теен Буратино, андаг ние сағынмаан даа полза, ол поэы даа таңнап парған.—Мына ізігестің клўзі, Карло паба, азыбыс...

— Пу ізігесті паза пу алтын клўзекті хацанох пір ус кизі иткен,—чоохтанған Карло. Че кўреңердек, ізігес кистінде хайдаг ние чазырыл парған.

Ол, клүзекті замоктың үдіне суғып, толғабысхан сіліг музыка истілібіскен.

Карло паба ізігесті ідібіскен. Ол ыграбинаң азылып пастаан.

Ол туста көзенек кистінде маңзыттығ хаалағлар истілгеннер, Карабас Барабастың табызы харлабысхан:

— Тарабарской корольның адынаң—кірі чой Карлоны харибге одыртынар!

Карабас Барабас пасхыс алтындағы турацахха кире хонча

Піс пілчебіс, Карабас Барабас сабыхсыпчатхан полицейской Карлоны тутсын тіп, полицейскойны тикке ле чөптирге харасхан.

Че пір дее нимее чарап полбин, Карабас Барабас улицача чүгүрген.

Аның чайылған узун сағалы иртіп париған кізілернің мархаларына паза зонтиктеріне сырбалған. Ол прайларын ітклеен, хыя сасхлаан, тістерін хабырған. Аның соонча оолғыцахтар сығырысханнар, арғазына чызаан яблоколар тастааннар.

Карабас Барабас городтың пастығына кире хонған. Ол ізіг туста садта фонтан хыринда хысхачах ла станнығ пастых, одырып, лимонад ісчеткен.

Пастых алты ээктіг полған, пурну хызыл наахтарында сала ла көрінчеткен. Аның кистінде, ағас алтында турчатхан көө чох төрт полицейской лимонадтығ бутылкалары ла азарға маңнанчатханнар.

Карабас Барабас, пастыхтың алнына тізекке тұзіп, харағының чазын сырайына сұртклеп, оорлабысхан:

— Мині, часказы чох өкісті, сохтылар, хыйыхтадылар, нимем оғырладылар...

— Сині, өкісті, кем хыйыхтады?—улуғ тынып сурған пастых.

— Чабал ыырчы, кірі шарманщик Карло. Ол минің иң чаксы ўс көклөм оғырлап парыбысхан, ол минің саблығ театрымны өртирге хынча, аны сағамох тутпаанда, ол прай городха өрт салып, аны талир.

Сөстерінің сынын көзідер үчүн, Карабас Барабас, пір харбах алтын ахча сығарып, оларны пастыхтың маймахтарына сал салған.

Пір сөснен чоохтаза, ол көп чойлан пирген. Аны истіп ўрук парған пастых ағас алтында одырчатхан төрт полицейскайға чахаан:

— Пу өкіснен хада парып, законның адынаң прай кирек нимені идіңер.

Карабас Барабас, төрт полицейскайнаң хада Карлоның турачаанзар чүгүр киліп, хысхырыбысхан:

— Тарабарскай корольның адынаң оғырны паза чабал кізіні харибге чабыңар!

Че ізік чабых полған. Турачахтаң кізі табызы истілбеен. Карабас Барабас чакхыбысхан:

— Тарабарскай корольның адынаң—ізікті талабызыңар!

Полицейскайлар ізікті ідібіскеннерінде, ізіктің іріп парған чардылары пар түскеннер, төрт полицейскай чыдаларынаң күзүрезіп, пасхыс алтындағы турачасар хоғдыри халғаннар.

Карабас Барабас пастыхтың алнында тістенекти түскен.

Ана сах ол туста Карло стенеде чазырылған ізі-
геске мөкейіп кірчеткен.

Ол прайларының соонаң кірген.

— Дзынь!..— ізік чабыл парған. Музыка тохтап

парған. Пасхыс алтындағы турачахта кірліг бинттер паза от орнына хоосталған талалых истер ле чатхлап-чатхан...

Карабас Барабас, чазырылған ізіксер сегір киліп, аны мунзурухтарынаң паза тахаларынаң прай күзін салып тохлатхан:

— Тра-та-та-та!

Че ізігес пик полтыр.

Карабас Барабас, ырахтын чүгүр киліп, ізігесті соонаң сасхан.

Ізігес азылбаан.

Ол, тарынып киліп, полицейскайларға хысхырған:

— Тарабарскай корольнын адынан пу айнанын ізиин талабызыңар!..

Полицейскайлар пурнуларындағы ойыхтарын, пас-тарындағы сізіктерін удур-төдір сыйбастырғаннар.

— Чох, пу аар тоғыс полтыр,—нандырғаннар олар. Анаң олар прай нимені закон хоостыра иттібіс, че кирі шарманщик стене өтіре чөрібіскен тіп, таң агаа айна полысча полар тіп чоохтирға городтын пасты-ғынзар чөрібіскеннер.

Карабас Барабас, сағалына тыынып, аны үзе тартхлаан, полға аңдарылып, сағызы сыххан кізі ле чіли, харлап, улуп сыххан паза пасхыс алтындағы хуруф турачахта, полда нымалахтан сыххан.

Чазыттыг ізік кистінде олар ниме тапханнар

Карабас Барабас, сағызы сыххан кізі чіли, сағалын чулынып, нымалахтанған туста, Буратино алнында, аның соонаң Мальвина, Пьеро, Артемон, прай-

зының соонаң—Карло паба пирик тас пасхысча чир алтынзар тўсчөткеннер.

Карло пабаның холында кичичек свечичек кўйчөткен. Аның палыңнапчатхан одычағы Артемонның тўгдўр пазынаң алай ба Пьероның искер иде сунғанынаң улуғ кўлеткiler тастаан, чө ол одычах пасхысты прай чарыт полбаан.

Мальвина хорыхханынаң, ылғабызам тiп, хулахтарың чымчылаан.

Пьеро, килискен-килiспееңни стихтар сағынып, чоохтанған.

Стенеде кўлеткiler сегiрiсчелер,
Чө пiр дее нимедөң хорыхпинчам.
Пасхыс пирик тее полза,
Харасхыда хорғыстығ даа полза,
Чир алтындағы чол хайди даа
Пiрее чирзер ағылар ла...

Буратино арғыстарының алнында полған, аның ах пöригезi тöбiн тирең чирде чадап ла кöрiнген.

Кинетiн анда ниме-де, сыыли тўзiп, аңдарылып, нымалахтана парған, аннаң Буратиноның öзеглiг үнi истiлген:

— Минзер, полызыңар!

Кинетiн Артемон, палығларың даа паза астааның даа ундуп, Мальвинанаң Пьероны аңдара урунып, хара хуюн на чiли, пасхыстарча тöбiн кўс салған.

Аның тiстерi тарсли халған. Хайдағ-да тiрiг ниме хаңди тўскен.

Прай сым пол парған. Мальвинаның чўрегi ле, будильник часы чiли, тың сабылған.

Алтынаң оттың илбек сузы пасхысты чарыдыбыс-

хан. Карло пабаның холындағы свечінің одычағы сарғал парған.

— Көрінер, көрінер табырах!—хысхырған Бура-тино.

Мальвина, тискер айланып, пасхысча манзыри түскен, аның соонаң Пьеро сегіреннеен. Ағас маймахтарын чідіріп ала, иң соонаң Карло мөкейе түскен.

Алтында, пірік пасхыс тоозылчатхан орында, таснаң салған орында Артемон одырчатхан. Ол чалғанып одырған. Аның азағы хырында ол пурлухтыра тутхан Шушара улуғ күске чатчатхан.

Бурадино ікі холынаң чызып парған киисті көдірген,—ол тас стенедегі үтті тулғи хызылтыр. Аннан көк чарых көрінген.

Ұтке кірбиінең олар күн сустарын көр салғаннар. Сустар тегілек көзенекті тобыра потолоктан түсчеткеннер.

Чалбах сустар сарғамдых мраморнаң иділген тегілек комнатаны чарытханнар. Аның ортызында сіліг көклөлер театры турчатхан. Аның көзенезінде күгүрттің алтын осхас чолы чалтырапчатхан.

Көзененің хабырғазында төрткіл ікі башня турған, олар кічичек кірпизектернен не салылған чіли сырлалтырлар. Ноған тимірнең иткен пөзік хырлары аның чылтырас турғаннар.

Сол сариндағы башняда хола соғанньг часылар турғаннар. Циферблаттағы полған на санға тоғыр оолағаснаң хызычахтың хатхырысчатхан сырайахтары хоосталтырлар.

Оң сариндағы башняда—оң-пасха өңніг сүлейкеліг тегілек көзенегес.

Ол көзенектің үстүнде ноған сырлыг тимірнен

иткен хырда Чоохтанчаң Сығыртхос одырчаттыр. Хачан прайлары, ахсыларын азып, ол сіліг театрнын алнында тохтабысханнарында; Сығыртхос ағырин, че пїлдістіг чоохтанған:

— Буратино, сағаа хорғыстыг нимелер урунар тіп, мив сині сизіндіргем. Прай пу ниме чахсы тоозылғаны чахсы, че хомай даа тоозыларчығох, хынза... Ана хайди...

Чоохтанчаң Сығыртхостын пазына хачан-да масхачах тенен, аннаңар анын ўні чоохтанчатханда, кирі паза сала тарынчах полған; ол чўс частыг даа паза төрееннең сығара аллыг істіліг дее полза, аны тарындырған кізіні ундубаан. Ол паза пір дее ниме хоспин, тозынны хахтаан чіли, сағалларын хыймырадыбызып, пу чоннаң хыя пірее тизіксер көөлче чыл парыбысхан.

Анчада Карло паба чоохтанған:

— Мин піс мында көп алтын паза күмўс табарбыс тіп сағынғам, че иргі ойначахты ла таптыбыс ноза.

Ол, башнячахха кире иділген часызар пастыр киліп, тырғаанаң циферблатты тохлатхан; часының хабырғазындағы чис поэығаста ілген клўзекті алып, часыны толғап чўргізібіскен...

Часы тың хоғдырай парған. Соғаннар чўрібіскеннер. Улуғ соғаны он ікее читкен, кічии—алтаа. Башняның ўстў күзўреп, сыыли тўскен. Часы алты хати сабылған...

Сах андох он хыриндағы башнядағы ǃң-пасха хоос сўлейкеліг көзенегес азыл парған, аннаң заводтыг чохыр хус, сығара хон киліп, ханаттарынаң сабынып, алты хати ырлабысхан:

— Піссер, піссер, піссер, піссер, піссер, піссер...

Хус чазыныбысхан, көзенек чабыл парған, шарманка музыкасы ойнабысхан. Көзене көдіріл парған...

Сценада сад полтыр. Алтын паза күмүс пүрліг кічичек ағастарда тырғах синінче ле заводтығ парчығастар ырласханнар. Пір ағаста гречиха нимізінче ле яблоколар хызылтыр. Ағастар алтынча павлиннер чөрчеттірлер, олар, сала көдіріліп, яблоколарны чохчылааннар. Көк одычах өскен орнычахта ікі өскічек, сегірізіп, сүсклес чөргеннер, киінде харахха сала ла көрінчеткен эрбекейлер учухлап чөргеннер.

Іди минута иртіп парған. Парчыхтар тымыл парғаннар, павлиннернең өскі палалары хабырғали турғысхан кулисалар кистіне кір парғаннар.

Ағастар сценаның полы алтындағы чазыт оймахтарға кір парғаннар.

Кистіндегі декорацияда тюльнан иткен пулуттар ікі чара парғаннар. Хумның чазы үстүнде хызыл күн көрінібіскен. Хабырғазындағы кулисалар кистінең оң саринаң сыға салғаннар,—пірсінде сынап таа удавчылан салбаннапчаттыр. Пірсінде хузурухтарынаң ілініскен обезьяналар семьязы чайханыхсан.

Ол Африка полтыр.

Пустыняның хумнарынча хызыл күн алтында аңнар ирткеннер.

Чилінніг алабарыс үс хати сегіріп ирткен. Ол хоосха палазынаң даа улуг полбаза, уғаа хорғыстығ полған.

Кизін азахтарынаң тігдер-мындар чайбаннап алаплистең иткен зонтик тудынған аба парған.

Уғаа чиркестіг крокодил ирткен. Аның кічичек хырт харағастары чахсы ла көрімніг поларға харас-

ханнар. Че андаг полза, Артемон, агаа киртінмин ыыраныбысхан.

Носорог сегіріп ирткен. Аның чітіг мўўзіне хазалбас үчўн резинанан иткен мячик кизілтір.

Мўўстіг, мойын сёоде тартхан сала тибее тёбй жирафа чўгўрген.

Анаң олғаннарның нанчызы сағыстыг, аллыг істіліг слон парған. Аның хободында соянаң иткен конфета.

Иң соонаң уғаа кірліг сас адай—шакал иртіп парған.

Артемон, ўріп киліп, анынзар чўгўрген. Карло паба, аны хузуругынан хаап, чадап ла сценадаң хыя сёзірген.

Аңнар иртіп парғаннар. Кинетін кўн ус парған. Харасхыда пірее нимелер чоғартын тўс килгеннер, піреелері хабырғазынан чылғаннар. Хылларча смычокнаң тартыбысхан осхас табыс истілген. Тасхар кёйчең фонарычахтар тамызылғаннар. Сценада город площадьы кёзіділген. Туралардағы ізіктер хазыра азылғаннар, олардаң кічичек кізічектер, сығып, ойначаң трамвайға кірглееннер. Кондуктор саң сабысхан, вагоноважатай туданы айландырыбысхан, оолғычах колбаса осхас тудынчахха чапсыныбысхан, милиционер сығырыбысхан. Трамвай пёзік туралар аразындағы хабырғали чатхан улицазар чўгўре халған.

Велосипедтіг кізі ирткен—велосипедінің терпектері варенье салчаң табағастаң улуғ полбаан. Газета сатчаң кізі иртіре чўгўрген. Аның газеталары ўсчен календарьның төрт хати пўгілген чачынахтары синінче полған.

Мороженай сатчаң кізі мороженайлыг ханаачағын площадь тобыра иртірген. Тураларның балконычах-

тарына хызычаhtar, сығара хонып, ағаа хол пулғаан-
нар, че мороженой сатчаң кізі, холларын чаза тастап,
чоохтанған:

— Прай чіп салғаннар, соонда килзем, аларзар.

Анаң көзеңе чабыл парған, көзеңеде тигір ча-
зынының алтын чолы пазох чалтырап сыххан.

Карло паба, Мальвина, Пьеро өрінгеннерінен ұр
онарыл полбин турғаннар. Буратино, холларын ізебі-
не суғып, тумзиин чоғар тудып, махтанып чоохтанған:

— Көрдер бе? Көрген ползар, мин Тортила ча-
чада саста тикке ле ол полбиндырбын... Піс пу театр-
да „Алтын Клүзек, алай ба Буратинонаң паза анын
арғыстарынаң полған хынығ нимелер“ тіп аттығ ко-
медияны турғызарбыс, пілдер бе? Карабас Барабас
ачырғанғанына чара чачырап парар.

Пьеро тырысхан хамаан мунзурухтарынан чыс-
хлаан:

— Мин ол комедияны сіліг стихтарнаң пас са-
ларбын.

— Мин мороженой паза билеттер садарбын,—
теен Мальвина.—Талантым тапсар, мин сіліг хызычах-
тарның рольын ойнирға сынанарбын..

— Олғаннар, истіңердек, хачан ўгренерзер зе?—
сурған Карло паба.

Прайзы пір ўннен нандырғаннар:

— Иртен ўгренербіс... Иирде, тізен, театрда ой-
нирбыс...

— Че чарир, палачаhtarым,—теен Карло паба,—
мин аарлығ публиканы өріндірер ўчўн шарманка
ойнирбын, че Италиядағы городтар сай чөрізербіс,
поза тударбын паза хой идінен чесноктығ ўгре хай-
надарбын...

Артемон, хулахтарын чоғар тудып, пазын айлах тандырып искен, чылтыран харахтарынан арғыстарынзар көріп сурағлаан:

— Мин чи ниме идербін?

Буратино нандырған:

— Артемон бутафорияны паза театрдағы костюмнарны холында тудар, піс ағаа кладовой клүстерін пирербіс. Ойын парчатхан туста ол кулисалар кистінде алабарыс полып абағарар, крокодилнің тістерін тарсладар, носорог чіли, азахтарынаң топладар, чилнің улғанын көзідер, хузуруғын табырах айлахтандырып, паза пасха даа ўннерні истілдірер.

— Че син чи, Буратино, ниме идерзін?—прайлары сурғаннар.—Театрда кем поларзың?

— Хормачы чонзар сірер. Комедияда мин, позымны ойнап, чир-чалбахха сабланарбын!

Көклөлернің наа театры пастағы ойын көзітче

Карабас Барабас от алтында уғаа көннi чох одырган. Одыннар чадап ла кўйчеткеннер. Тасхар нанмыр урчатхан. Кўклўлер театрының тизік хыры ўтіре ахчатхан. Кўклўлернiң холлары паза азахтары, ўл полып, читi азыр хамчынаң хорғытсалар, репетицияда пiр дее кiзi хынмаан. Кўклўлер ўзiнчi кўнiн пiр дее ниме чiбеен полғаннар, аннанар позығларда салбаңназа кладовкада удур-тўдiр чабал сыбырасханнар.

Иртеннең театрға пiр дее билет садылбаан пол-

ған. Ноо кізі парар полған Карабас Барабастын эрістіг пьесаларын паза астап парған чыртых кип-азахтыг актерларын көрерге!

Городтағы башняда часы алты час сабысхан. Карабас Барабас көрчең залзар тарынчах чөрібіскен,—хуруғ.

— Айнаа даа парзыннар улухсырхаан прай чон,—тімеліп ала тасхар сых парған. Хараан азып паза нууп, анаң ахсын азыбысхан, андар пір дее тудыг чох харға кире учуғыбызарчих.

Аның театрынаң тоғыр наа улуғ киден палатка алнында, талайдаң үрчеткен чилге дее хайбин, чон толдыра турған.

Палатканың ізии үстүнде өнетін иткен тахтачахта узун пурунның колпачоктыг кізічек көклөзі турған, харлос табыстыг трубанаң ойнап, ниме-де хысхыратхан.

Чон хатхырысхан, ая сапхан, паза оларның көбізі палатканың істінзер кіргеннер.

Карабас Барабассар Дуремар пастыр килген: аннан палар уғаа тың чыстанған.

— Э-хе-хе,—теен ол, сырайын прай тырыстырып,—мин тігілерзер парарға хынчам,—Дуремар наа палатказар көзіткен,—олардаң свечілер тамызарға алай ба пол сыбырарға сурынарға сағынчам.

— Кемнидір ол хара айнаның театры? Хайдан сых килген ол?—ыраныбысхан Карабас Барабас.

— Ол көклөлер, постары „Молния“ көклө театры азыбыстырлар, олар постарох стихнаң пьесалар пасчалар, постарох ойнапчалар.

Карабас Барабас, тістерін хабырып, сағалынан тартынып, анаң наа палатказар чөрібіскен.

Андар кірчен чирнің үстүнде Буратино хысхыр турған:

— Ағас кізічектернің чуртазынаң хынығ, кўлкістіг комедияны пастағызын көзітчебіс. Сын кирек мында мындағ полча, пос поэзыбыстың прай ыырчыларын чітіг сөснен, махачынаң паза сағызыбыс чідірбеенінең чинебіс...

Көклөлер театрына кірер орын алнында сўлейке будкачахта сіліг банттығ, көгілбей састығ Мальвина одырған паза көклөлернің чуртазынаң хынығ комедияны көрерге хынғаннарға билет тее тарадарға маннанминчатхан.

Плис наа курткалығ Карло паба шарманка толғаан аарлығ чоңға хынығ нымах ысчатхан.

Артемон, Алиса тўлгўчекті, ол билет чох кір парыбысхан, палатқадаң сығара хузуриинаң сөзірчеткен.

Базилио хоосха, биледі чоғох тизібізерге маннанып, наңмырда ағасха сығып алып одырған, алтынзар тарынчах харахтарынаң көріп.

— Ойын пасталча.

Анаң комедияның пастағы чардығын ойнирға пасхысча тўзіре ойлабысхан. Ойында көзіділген: хайди хайран Карло паба ағастаң ағас кізічек чазап иткенін, ағаа часка ағыларын пір дее пілбеенін.

Прайзының соонда театрзар Тортила черепаха алтын пічіктіг аарлығ билетті ахсында тудына чыл килген.

Ойын пасталыбысхан. Карабас Барабас поэзының хуруғ театрынзар тарынчах айлан килген. Читі азыр хамчызын алып алған. Кладовойның ізин азыбысхан.

— Мин сірерні, нимее чарабааннар, ўгредербін артизінер. чох идерге,—чабал табыснаң хысхырған

ол.—Мин сірерні үгредербін, хайди минзер чон ағыларға!

Ол хамчызын тазыладыбысхан. Че пір дее кізі нандырбаан. Кладовой ээн полған. Позыгларда ўзўл халған пағлар ла салбаңнасхлааннар.

Прай көклөлер,—Арлекин дее, хара маскалығ хызычахтар даа, чылтыстығ устығ пөріктіг колдуннар даа, үгүрсү осхас пуруңнығ пүгүрлер дее, араптар даа, адайлар даа,—прай, прай, прай көклөлер Карабас Барабастаң тизібістірлер.

Ол уғаа чабал табыстығ театрдан тасхар сығара хонған. Ол көр салған, хайди аның халғанчы актёрлары салбахтар кизіре наа театрзар тісклеп париганнарын, хайди музыка хынығ ойнапчатханын, хатхы-кўлкі чайылчатханын, ая сабызы нызырапчатхан чирзер.

Карабас Барабас харахтарынын орнына мархалар тіккен бумазейнай адаяхты ла тудып аларға маңнанған. Че ағаа, хайдаң-да сых киліп, кинетін Артемон чапсыныбысхан, андарып алып, адаяхты суура тартып алған, анаң анынаң хада палатказар ойлабысханнар, хайда кулиса кистінде астап парған актёрларға чеснокнаң хайнатхан ізіг үгре тимнел парған турған.

Карабас Барабас, тізен, наңмыр алтында салбахтадыра халған.

ОГЛАВЛЕНИЕ 31

	Стр.
Сӧс алны	3
Столяр Джузеппениң холына кiзi табызынаң сых- тапчатхан полено урун парған	5
Джузеппе чоохтанчатхан поленоны поэзының арғы- зы Карлоға сыйлапча	7
Карло, ағас кӧклӧ идiп, ағаа Буратино ат пирче	9
<u>Чоохтанчан Сығыртхос Буратиноға маңат иди пирче</u>	13
Буратино поэзының хысха сағызы үчүн сала бл- бинче. Карло паба онниг ачыннан ағаа кип- азах итче паза азбука садып ал пирче	16
Буратино, азбуказын садып, кӧклӧлер театрына би- лет алча	21
Ойын кӧзiтчеткенде кӧклӧлер Буратиноны танып салчалар	24
Карабас Барабас синьор, Буратиноны ӧртир орнына ағаа алтын ахча пирiп, ибiнзер поэйтча	29
Нан парирып, Буратино iкi кiленчiкке—Базилио хоосхаа паза Алиса тӱлгее тоғасча	33
„Ус палых“ тiп аттығ азыранчаң турада	36
Буратиноға чабаллар чапсынчалар	40
Чабаллар Буратиноны ағасха iл салчалар	44
Кӧк састығ хызычах Буратиноны тiргiсче	46
Кӧк састығ хызычах Буратиноны үгредерге хынча	50
Буратино Алығлар Страназында пол парча	55

Полицейскай адайлар Буратиноны хаап алчалар, агаа пір дее сѳс тапсирға пирбинчелер . . .	60
Буратино туғда чуртапчатханнарнаң танысча, төрт алтын ахчаның чіт парғанынаңар піліп алча па- за черепаха Тортиладан алтын клүзек алча . .	63
Буратино, Алығлар Страназынаң тизіп, саайға кір- чең арғызына тоғасча	68
Пьеро, хозанға алтанып, хайди Алығлар Страна- зында пол парғанын чоохтапча	70
Буратинонаң Пьеро Мальвиназар килчелер, че олар- ға сах андох Мальвинанаң паза Артемоннаң хада тизерге килісче	77
Арығ хазындағы хорғыстығ чаалазығ	82
Хуюда	88
Буратино хайди даа Карабас Барабастаң алтын клү- зектеңер піліп аларға чаратча	95
Буратино алтын клүзектеңер чазыт нима піліп алча	98
Буратино пір ле хати хайди полчаан пілбинче, че прай нима чахсы тоозылча	102
Буратино Карло пабазынаң, Пьеронаң паза Арте- моннаң хада ибінзер айланча	109
Карабас Барабас пасхыс алтындағы турачакха кире хонча	115
Чазыттығ ізік кистінде олар нима тапханнар . . .	118
Көклөлернің наа театры пастағы ойынны көзітче .	125

А. Н. Толстой

АЛТЫН КЛҮЗЕК АЛАЙ БУРАТИНОНАН
ПОЛҒАН НИМЕЛЕР

Переводчик *Е. А. Абдина*

Редактор *Н. Е. Тиников*

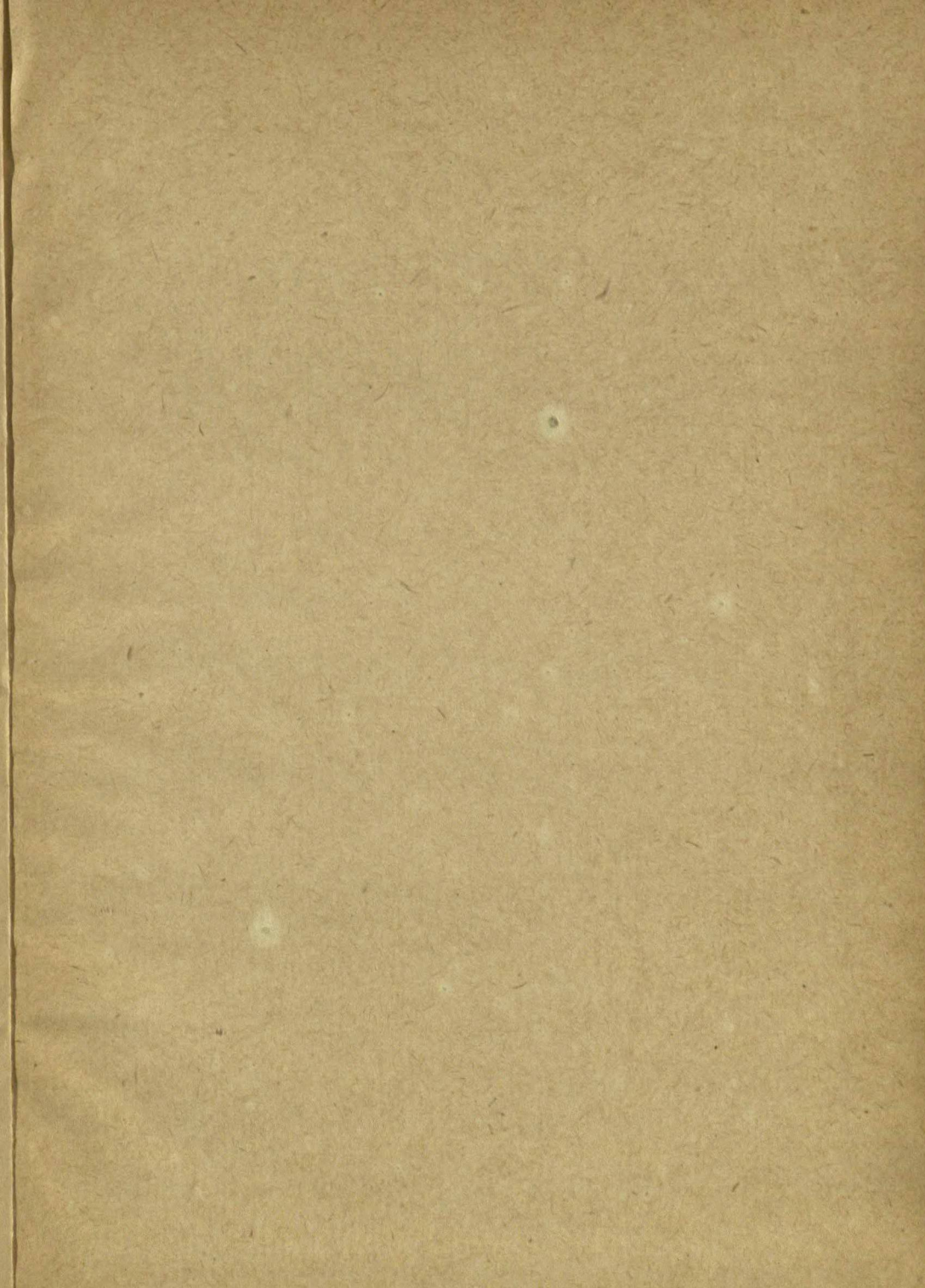
Художественный редактор *А. П. Масленников*

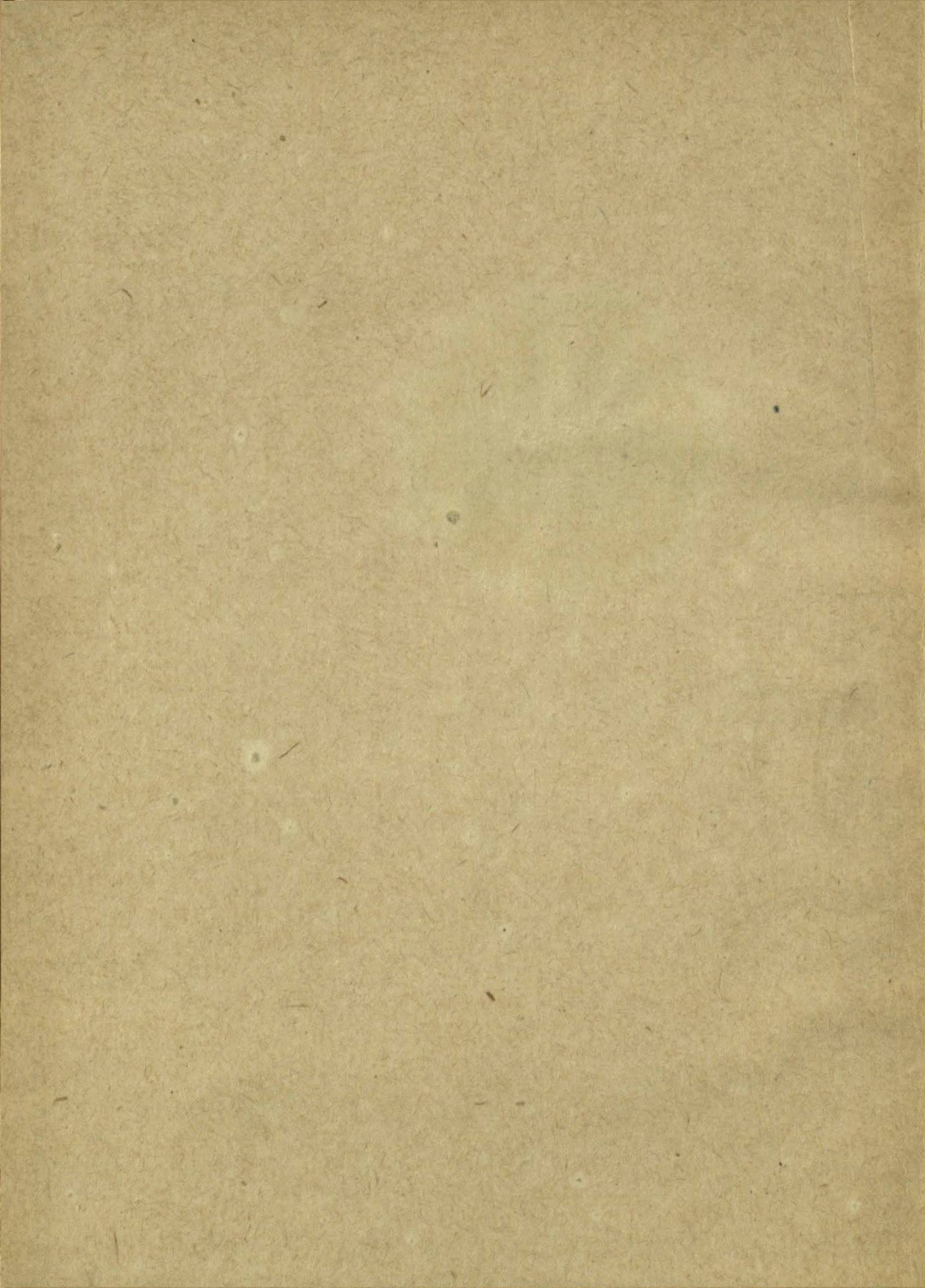
Технический редактор *А. А. Самрина*

Корректор *А. С. Килижекова*

Подписано к печати 1 декабря 1962 г. Формат бумаги 60X84¹/₁₆. Печ. л. 8¹/₄.
Уч.-изд. л. 4,98. Заказ 1746. Тираж 500 экз. Цена 27 коп.

Хакасское книжное издательство, г. Абакан, пр. Ленина, 70.
Хакасская областная типография, г. Абакан, 1962 г.

Паазы 27 ахча.

ХАКАСИЯНЫҢ КНИГА ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫ
АБАКАН—1962